CHRONICORVM TVRCICORVM,

IN QVIBVS DIVERSORVM REGNORVM, VRBIVM, INSVLARVM, VASTATIONES, ET OCCVPATIONES, A' DIVERSIS AVTORIBVS EXPONVNTVR: QVAE ANtehac quidem excuſa fuerant: ſed nunc à mendis repurgata, & concinnis Figuris illuſtrata, caſtigatiùs expreſſa ſunt:

TOMVS SECVNDVS.

Catalogum Autorum poſt Præfationem inuenies.

Cum Gratia & Priuilegio Cæſareo.

FRANCOFVRTI AD MOENVM, EX OFFICINA Georgij Coruini, impenſis Sigiſmundi Feyrabendij,

M. D. LXXVIII.

VIRTVTVM SPLENDO- RE, MAIORVMQVE IMAGINI- BVS NOBILI VIRO, GEORGIO LEONI A' STEINFVRT, DOMINO SVO OFFI- *ciosè colendo.*

QVOTIES Regnorum, quæ olim Ecclesię præbuerunt hospitium, vastationem, hominumq; in ijs miserandam seruitutem & lanienam intuentur, quicunque humanis calamitatibus condolent, vt verè inter ἀειδάκρυας ἄνδρας sunt lachrymæ rerum, & mentem mortalia tangunt, profectò nō possunt non cohorrescere, dum animaduertunt tantam esse Diaboli malitiam potentiamq;, vt ex ipsius furore mundus, qui Paradisus esse debebat DOMINI, gratumq; sacrosanctæ Ecclesiæ hospitium, sit domicilium impietatis, diabolicæq; istius tyrannidis, quæ Ecclesiam persequitur, honestas Leges euertit, humanam societatem dissipat. In tot enim tantisque Europæ, Asiæ, Africæq; Regnis, in quibus olim Ecclesiæ status fuit florētissimus, quantula quęso pars reliqua est, quę Ecclesię CHRISTI hospitium præbeat? Nónne plęraq; omnia vel iam per Turcicam tyrannidem occupata & deuastata sunt, vel ægrè intra angustos conclusa limites, aduersus eam se tuentur? A' pręcipuis orbis terrarum Regnis Christianæ Religionis sinceritas exulat. Quàm latè sese Turcicæ

tentiæ rabies extēdit, tam latè etiam Mahumetana blaſphemia virus ſuum euomit, quin etiā Regna plurima, quæ Turcico Imperatori minimè parent, vt ampliſſima Perſarum, Arabum & Tartarorum Regna, abnegato vel reiecto CHRISTO, ſeductorem Mahumetem ſequuntur. Et licet Christiani milites Tyranno isti, Turcicæ blaſphemiæ propugnatori ſeſe opponant, attamē nihil ferè aliud tot expeditionibus efficere videntur, quàm Hydræ caput amputare. Nam quemadmodum vno capite Hydræ reſecto, tria alia enaſcebantur, ſic quoties illi vnicum vel caſtellum vel oppidum è Turcarum manibus eripiūt, vel vnum è Turcarum Ducibus proſternunt, alij complures multoq; immaniores prodeunt, qui vnius oppidi vel caſtelli loco erepti, ampliſſima Regna, vaſtiſſimas Inſulas, vrbesq; complures munitiſſimas occupant, & è Turcarū manibus extorquent. Cuius mali cauſam, quia perpauci animaduertunt, haud ſanè, cauſa minus cognita, malum illud vnquā auerti poterit. Nec iam de ijs cauſis verba facio, quas haud immeritò magni faciunt periti Duces, qui victoriam animis certam concipiunt, ſi præſto eſſe videant promptum & obedientem militem, Ducis ipſius induſtriam, armorum idoneorum copiam, ad neceſſarios vſus pecuniarum, commeatusq; ſufficientiam. Verùm eas iam conſideremus cauſas, quas Spiritus ſanctus nobis ob oculos ponit, paſſim in ſacris hiſtorijs, quæ ſunt ſyncerus DEI cultus, ardens diuini numinis inuocatio, certa in DEVM fiducia, vitæ morumque iuxta mandata DEI emendatio. Per hæc arma Moyſes de Pharaone, Amalecitis, alijsque Regibus plurimis triumphat. Per hæc arma Gideon, Iephthe, Simſon, Dauid, Ezechias, Macchabæi, immaniſſimorum hoſtiū arma retundunt. Cōtrà, his armis neglectis, Iſraëlitæ vel millies victi, & in duriſſimā tandē ſeruitutem rapti & diuenditi fuère. Quæ arma cum perinde ſegniter admodum Chriſtiani milites capeſſant, haud ſanè difficile eſt, cauſam tantorum malorum, quibus Orbis terrarum per Turcicam vaſtationem inuolutus eſt, inde agnoſcere. Reuelauit humano generi verbi ſui gratiam verus ille & vnicus mundi Seruator CHRISTVS, eamq; per Apoſtolos, & pios Doctores, per vniuerſum Orbem terrarum annunciauit, ſed mundus plus amauit tenebras & mendacia quàm lucem veritatis, ad CHRISTVM eiusq; Apoſtolos opprimendos, velut ad publicum reſtinguendum incendium, omnes ſuas vires conuertit. Reges & Principes terrarū, qui portas attollere debebant, vt introiret Rex gloriæ, in vnum cōuenerunt, vt Principem gloriæ è medio tollerent. Qui CHRISTI verbum prædicare auſi ſunt, fuère oues ad lanienam deſtinatæ, nec vlla pietatis ratio alibi habita eſt. Quin etiam vbi ſaluifica Euangelij doctrina prædicari cœpit, impijs ibi erroribus doctrina veritatis protinus obfuſcata & contaminata fuit, nec fructus in ingrato mūdo vllos tulit ſaluifici verbi prædicatio. Hac ita, quę ſua impietate CHRISTVM diuiniq; numinis fauorē à ſe alienarūt homines, & quia CHRISTVM hoſpitio ſuſcipere dedignati fuerūt,

menda-

mendaciorũ patrẽ vt susciperent necesse fuit. Sic florentissima Asiæ, Græciæque Regna, vbi olim CHRISTVS prædicatus fuit amplissimè, per suam impietatem CHRISTVM à se eiecère, & impietati Turcicæ, suo merito, subiecta sunt. Hoc etiã seculo, qui Christianam profitentur fidem, tantum idolomaniæ, tantum impietatis, præ se ferunt, fouentque, vt CHRISTI doctrinam potiùs ludibrio habere videantur, quàm seriò pietatem & veritatis doctrinam amplecti. Turcica itaque rabies DEI flagellum est, quo impietas gentium punitur, quantoque maior diuinæ veritatis neglectus fuerit, inter eos, qui se Christianos profitentur, tantò felicioribus vsque successibus Turcica potentia gaudebit, nec vllis armorum viribus retundi poterit. Ita rem se habere frequentissimæ Christianorum ostendunt clades, per quas superiores facti Turcæ, clarissima Imperia, Regna, Insulas, Regiones, Ciuitates, occuparunt, & in ijs Mahometanã blasphemiam plantarunt. Quod sanè accurato studio omnes eos, qui à Christiana pietate haud sunt alieni, considerare decebat, vt tantarum cladium agnita causa, vera aduersus tyrannidem illam Mahometistarum arma arriperent, vitæ nimirum emendationem, verum diuini numinis cultum, ardentem inuocationem, & in moribus DEO placentem sanctimoniam. Hæc arma si capesserent Christiani Principes & milites, haud ipsis difficilius esset hostes, quamuis immanissimos, prosternere, funditusque delere, quàm Moysi Amalecitas in Raphidim, dum sublatis cœlum versus manibus diuinum implorat auxilium: vel Mosis successori Iosuæ, cum vnum & triginta Reges, transito Iordane, debellat, omnesq; eorum copias delet, vel Gideoni, cum Midianitarum multa millia, trecentis assumptis viris, in fugam versa, ingenti clade afficit. Hæc, vt sedulò perpendamus, & inde ad vera arma arripienda nos exhortemur, necesse est, vt historia ipsa de Turcicæ tyrannidis initijs & progressu, in promptu nobis sit, & iram DEI aduersus contemptum verbi diuini agnoscere discamus, eamque à nobis auertere vel lenire per inuocationis assiduitatem studeamus.

Cùm itaque in concinnanda historia Turcica, quam motus petitione Sigismundi Feyrabendij, Bibliopolæ clarissimi, in Latinum idioma transtuli, cum mihi finem proposuerim, vt pio Lectori incitamentum præberem, ad agnoscendam iram DEI, aduersus peccata mortalium, & ad supradicta vera arma aduersus Turcicũ furorem capessenda: absoluto isto labore annotaui diuersorum Autorum memorabiles aliquot historias, vt: *P. Callimachi Experientis, de clade Varnensi: Leonhardi Chiensis, Mitylenai Episcopi, de capta Constantinopoli: De Nigroponti captione: Sabellici, de pugna inter Turcas & Venetos ad Sontium amnem: De bello Rhodio, Iacobi Fontani: Melchioris Sotteri à Vinda, de bello Pannonico: Iohannis Crispi, de Naxo insula à Turcis occupata: Iohannis Martini Stellæ, de Turcarum in Regno Hungariæ successibus.* Quas historias, cum Sigismundus ille Feyrabendius in peculiarem Tomum

distributas, superiori libro, quo Chronologia Turcica continetur, attexere constituisset, tuæ nobili Præstantiæ, nobilissime Georgi, eas in peculiarem fasciculum congestas, offerre & dedicare visum est. Tum quòd olim Nobilis animi tui candorem perspexerim, cum Marpurgi sub parente meo charissimo, Iohanne Lonicero, sacræ quondã Theologiæ Linguarumq; professore publico, humanitatis studia in Musarum castris militans colebas, tum quòd posthac etiam plurimis indicijs singularem Nobilis tuæ præstantiæ humanitatem & beneuolentiam expertus sim, ab eo tempore, quo relictis Francofurtẽsium Musis, ex diuina prouidentia ad sacrosanctum munus Ecclesiasticum, ab illustris Teutonici ordinis proceribus Francofordiæ cõmorantibus, Morlinum Kønigsteinensis ditionis oppidum euocatus, te vicinum habeo exoptatissimum. Vt ergo grati animi testimonium adeoq; pignus aliquod meę obseruantiæ apud Nobilem tuam Prętantiam relinquerem, hasce de bellis, prælijs, oppugnationibus, vrbium direptionibus, Insulis occupatis, & Turcarum in Regno Hungariæ successibus historias, ex piæ beneuolentiæ gratiq; animi candore tibi offero, enixeq; rogo, ne hoc meum factum ita interpreteris, quasi ex aliqua arrogantia proueniat, sed potiùs, quòd ex pio grati animi candore proficiscatur. Quanquam, cum exploratum habeam, ab humanioribus studijs minimè alienam esse, Nobilem tuam Prętantiam, nihil opus esse puto, solicita circa hanc rem petitione, sed firmiter potiùs statuo, grata tibi esse ea munera, quæ ab ijs, qui Humanitati etiam sunt addicti, offeruntur. Fateor quidem, parum iucunditatis afferre huiuscemodi historias, quæ tristissimam florentissimorum Regnorum & Imperiorum ruinam cõtinent: neminem tamen inficias iturum credo, quòd pius animus dum vastationes illas Imperiorum euoluit, inde simul quæ sit hostium Ecclesiæ immanitas, non sine maximo fructu addiscat, & sanctis illis, quæ Spiritus sanctus commendat, armis, aduersus illos vti assuescat. Qui sanè fructus, si ex historijs hisce percipiatur, haud parum iucunditatis pijs mentibus afferet. Adhæc, cum historię istæ doceant, quòd multa Christianorum millia durissimam seruitutem sub Turcis seruiant, qui ardentissimis precibus & votis ad DEVM suspirent, nostrorumq; Principum subsidia expectent, piæ mentes ex hisce historijs mouentur, vt captiuis istis cõdoleant, & suas etiam pro eorum liberatione ad DEVM preces fundant. Quo sanè officio quid queat esse sanctius, quid honestius, quid vtilius? Quin etiam heroicæ mentes inde excitantur, vt omnes suas vires, assumpta simul sancta illa panoplia, quæ Christianum militem potissimùm ornat, fide, spe, charitate, inuocatione, &, quæ reliquas virtutes omnes sub se continet, pietate, ad retundendam illam Turcarum tyrannidem dirigant, & de Ecclesiæ commodis, CHRISTIQVE honore propagando, vnicè sint soliciti. Quocirca, vt Christianum militem & heroa decet, hisce historijs fruere, meque pro Nobilis animi tui candore, inter eos recense,

cense, qui Nobilis tuæ Præstantiæ sunt quàm studiosissimi. Morlini, Calendis Martij, Anno reparatæ salutis, M. D. Lxxviii.

Nobilis tuæ Præstantiæ

studiosissimus,

Philippus Lonicerus.

CATALOGVS AVTORVM, QVORVM OPVSCVLA IN HOC VOLVMEN REFERENDA DUXIMUS.

F I N I S.

P. CALLIMACHI EXPERIENTIS DE VLADISLAO REGE SIVE CLADE VARNENSI, LIB. I.

Sigismundus Hungariæ & Boëmiæ Rex Alberto Austriaco filiam vnicam matrimonio iungit.

SIGISMVNDVS *rex Hungariæ, qui vltrò ad imperium accitus, Boëmos quoque sibi postea subiecerat, tanta moderatione annos supra quinquaginta regnauit, vt cùm sine virili prole tandem mortem obijsset, Hungari nemini subesse maluerint quàm Duci Austriæ Alberto, cui iampridem Sigismundus vnicam filiam suã matrimonio iunxerat. videbatur leniri posse desiderium mitis & sancti regis, si eius filiam apud se regnare intuerentur. quæ persuasio subinde etiam penè profuit illius nepoti nondum nato. Nam cum Albertus quoque haud multò post delatum ad se regnum grauida vxore vita excessisset, optimates Hungariæ frequentes vnà cum oratoribus Despoti Rasciæ ac Ciliæ Comite ad reginam Budæ agitantem conuenêre: cœptúmque est agi de regni statu constituendo. & primò quidem nõ exaudiebantur præter voces, felicem faustúmque partum reginæ ominãtium, asserentiumq́, minimè prius de nouo rege referendum, quàm illa peperisset. deberi id recentibus Sigismundi meritis, qui paterna in omnes caritate omnes tenuisset: non tentandam temerè fortunam externis regibus experiendis, cum domi iam forsan affuturus, qui aui sui eos æquabilitate gubernaret. Valuissétque publicus fauor, & gratissima omnibus Sigismundi memoria, si Ioannes Hunniadianus ante omnes prioris suæq́ ætatis magnos viros rerum militarium ciuiliúmque artium peritia memorabilis, vrgentium periculorum nõ admonuisset, propter Sunderouium oppidum cum vniuersa penè Rascia iamtum à Turcis occupatũ, sublatúmque veluti murum: quo illis obiecto, Hungaria satis tuta videbatur.*

Iohannis Hũniadis consilium.

Ea vox quasi frenum à mortui gratificatione curam omnium in præsentes necessitates conuertit: cœperéque ipsórum animis obuersari regni orbitas, & Turcorum maiores indies vires, iterq́ ad se planè illis patefactum. Præterea in partu reginæ, & vt votis omnium correspondisset, dum puer coalesceret, parum momenti fore constabat ad regni curam & tutelam, cum interim virorum animi muliebre regimen aspernarentur, propter imbecillitatem plerunq́ illi insitam sexui, & si curatores posthumo aßignarentur, intelligebãt regium fastũ regiasq́ cupiditates in paulo antè paribus conditione vel perferre, vel explere, durißimum fore. Sed & regina nõ mediocriter animo sollicita, haud satis constituebat secum quidnam maximè in deliberatione tam ancipiti esset expetendum, cũ aut filio, si nasceretur, regnum abrogandum, aut Turcis prodendum appareret: sed neq́ exploratũ habebat marem nasciturum, vel tam beneuola in se & suos Hungarorum studia, si difficultas aliqua ingruisset, ad extremum permansura.

Ladislaus rex Polonię, Hungariæ regno præficiendus.

Diuersis igitur diuersa probantibus, nihil æquè ab omnibus laudabatur, quàm si Vladislaus rex Poloniæ paulo antè puberem ætatem ingressus, cuiúsque indoles ac virtus velut humanum modum supergressa, iam tum magno famæ consensu celebris erat, viduam reginam vxorem duceret, vtriusque gentis rerum summæ præfuturus, id vnicum columen aduersus domi forísque imminentes turbas, si ea affinitate Polonorum robur inuictum rei Hungaricæ iungeretur. Sed nihil æquè Vladislai assensum remoraturum apparebat, quàm nascendorum sibi liberorum incerta successio, propter ventrem quem Regina ferebat: atque ideo non aduersante illa, in id consensum, quòd si puer nasceretur, Austriæ ac Boëmiæ: liberi autem noui regis si qui procrearentur, in Hungaria regnarent: eáque conditione regnum & coniugium perferri ad Vladislaum placuit: ita tamen, vt prius de liberorum successione diceretur, quàm ex diuerso eius rei mentio nata foret. Designati ad id munus omniū cōsensu, Episcopus Strigoniensis, Mathico Thalautius, Emericus Marcellus, Ioannes Perenus, Vladislaus Palocius. Quibus Cracouiam venientibus, Vladislaus ad mille passus obuiam misit fratrem suum Cazimirum: à quo mutua gratulatione suscepti, atq; in ciuitatē inducti sunt. Postridie verò in curiam acciti, ita ad regem verba fecisse traduntur: Si vicinitas, & rerum variæ occasiones ac tem-

Legatorū Vngaricorum ad Regem Poloniæ Oratio.

pora, non coniunxisset regnum nostrum cum tuo multis fæderib. officijsque mutuis, virtus tamē & felicitas tua, rex inclyte, nobis dignissima visa foret, quæ dubijs rebus nostris imploraretur. Cum enim cordi non fuerit Deo Opt. Max. Albertum apud nos regnare (in cuius electione sequuti eramus, non quod expediret, sed quod à gratis animis recens atq; eadem acceptissima omnibus Sigismūdi memoria exposcebat) quod facturi prius fuerant,

rant, si saluo officio licuisset, te qui Rex noster sis, vniuersi, quorũ interest, vnanimi sententia elegerunt. Omittimus illa prosequi, quòd indoles tua verè regia, quòd maiorum tuorum decora illos pellexerint, vt crederent te vnum tam amplissimis duob. regnis vtiliter praeesse posse. Coniuncta est vtriusq. gentis fortuna. & prospera omnia vtrisq. semper fuisse animaduertimus, nisi cum mala quapiam ratio, consilia & res alterius ab altera separauit. Sic olim Gothi, sic Vandali, aliaq. gentes, penè ignotos terrarum tractus: sic postea Tartari per Poloniam & Hungariam primò, deinde in alias etiam regiones, irrupere. sic nisi eandem mẽtem tibi ad suscipiendum regnum, quàm nostris ad deferendum, Deus dederit, propè est, quod omina ri animus horret, vt Turci patefacta sibi Hungaria, in vos inde bellum vastitatemq. conuertant, dum pro Ruscia & Bulgaria, quæ duo sepimenta regni nostri erãt, lentius paulo quàm expediret, arma nuper induimus, in discrimen rerum nostrarum venimus, & bellum quod ab alienis finibus propulsare oportuit, in nostris cogimur sustinere. Si nihil vltrà peteretur quàm vt succurreres discrimini nostro, vtique præstaret aliena defendere, quàm pati sua in periculis rapi. Nunc quando non sola tutela, sedius & arbitrium opulentissimi regni ad te defertur, quid est quòd maximopere à te deliberandum sit, debeásne cum tam ingenti & gloriosa mercede eam dimicationem, etiam geminatis viribus, suscipere, cui nostris copijs, nostrisq. armis semper pares fuisse nos, scias. Periculum est, arbitramur, ne semiermem & ex fuga pugnantem hostem, quem sine vllis externis auxilijs propè contempsimus, si tu paululum cum tuis anniteris, finibus nostris non submoueas. Nomen hercle tuũ sine vllis armis ad id suffecerit: vel si molienda vis erit, haud indifficili conatu regni vtriusq. rem perpetuò stabilies. Neq. ideo quòd vltrò expeteris, relinqui omnia desperata à nobis putes in maximo multorum ambitu. Te iudicio, non necessitate prætulimus, qui scires æquè atq. illi regnum administrare. Sed cõmodius forsan tueri nos iunctis vtriusq. regni viribus posses, & inprimis deberes propter communia vtriusq. discrimina. Silemus felicitatis cumulũ, qui exinde Maiestati tuæ accedet, quantum vera gloria & in præsens & ad posteros conciliauerit tibi tam inclyti regni de virtute tua consensus. Quanta laude efferereris, quòd tam benignè de te sentientes, gratissima voluntate in fidem susceperis: qui, omen Deus auertat, si repudiati in discrimẽ raperemur, omittimus quòd eadem fortuna res tuas manet. non solum vicinum ac socium regnum in periculo destituisse diceris, verumetiam euertisse columen ac propugnaculum Christiani nominis, cuius Maiestas viribus armisq. nostris stetit hactenus, staturamq. confidimus. Sed & fortunam dicunt volubilem deam: nec facilè postea comprehendi, si semel oblata contemnitur. Non libet gloriari benignitate cœli ac terræ, quam regno nostro natura indulsit. neq. vicinitas, neq. magnitudo rerum gestarum illius eam te ignorare permittit. singula illic sunt eiusmodi, vt magnis periculis etiam bello expeti debeant, nedum spontè oblata suscipi. atq. vt intelligas quòd simul omnia consentiunt ad felicitatem tuam, idipsum quod nos petimus, regina, in qua aliquid momenti in

contrarium videri potuit, etiam vnà nobiscum petit, pignusq́ & stabilimentum tam salubris vtriq́ genti incœpti, matrimonium suum offert. Ea est ipsius nobilitas & fortuna, vt magnopere probari possit abs te: forma verò & ætas, non contemni. Sed neq́ in tanta deliberatione audienda est mentio de reb. tam caducis & momentaneis: neq́ voluptatis gratia initur matrimonium, maximè inter reges, à quib. nihil aliud quæri solet quàm dignitas, vt quàm illustres successores relinquant. Et si altius attenditur, propterea quod regna nō nisi vnū capiūt, illarū cōiugia maximè sunt expetenda à regib. quæ minus fœcūditatis videntur habitura. Tu modò illa quæ alij per ferrū ac ignes assequenda nō dubitarent, vltrò ad te delata non spernas: nec velis esse aut dici minus felix quàm Deus atq́ homines velint. Dū hæc agerētur peterenturq́ ab Hungaris, aderāt etiā Turci oratores, quos iampridē missos deprehenderat in via mors Alberti, quasi seu verè incoperta, seu ad tentandū dissimulata peregerāt mandata. Offerebat per eā legationē Amurates Turcorū Imperator militē ac pecuniā Vladislao, ad gerendū bellū contra Albertū in Bohemia, quæ mortuo Sigismundo in duas factiones abierat: & vna quidē Cazimiro Vladislai fratri regnū deferebat, altera propter vxoriā successionē Albertū sequebatur. Cæterùm fœdus in id sanciri petebat, ꝙ redacta vniuersa Boëmia in potestatē Cazimiri, Vladislaus ab amicitia & fœdere Hungarorū abstineret. Itaq́ cū defuncto Alberto res integra nō esset, oratores per varias simulationes Cracouiæ retinebātur, in expectationē quò res Hungarica post regis mortē inclinaret. Eos, ꝙ ex vultu facilè notari potuit, vbi per interpretē quæ postulata erant, cognouere, ingens mœror capit, & subita cōsternatio animorū. Sed neq́ eodem sensu à Polonis omnibus accipi, prius oculi & facies motusq́ diuersi, deinde etiam verba indicauere, cum essent qui dicerent: nihil præterquàm bellū offerri ab Hungaris: post cæteros omnes frustrà imploratos ad se iri: minimè id onus assumendū, quod cæteri omnes ferri posse desperassent: sed & malæ rationis esse, regē suū dimittere, vt peregrè regnaret. omnia futura in regno turbarum plena & seditionū, si sine rege agitandum foret: neminem vnquam censuisse, aut nauem sine rectore, aut exercitū sine duce esse oportere: aut vnum quempiam duabus nauibus, duobúsue exercitibus vtiliter cōmodeq́ præesse posse: non esse exploratum homini, quid indies accidere valeat: infinita penè, quæ absente rege regnum perturbare queant: processuram improborum licentiam in infinitum: bonis verò præsidium & tutelam defutura. sed vt cætera tolerari possent, perpetuum bellum quod domi gerendum cum Tartaris, certè nullo modo sine rege aut sustineri, aut propulsari posse. Quorum sententiam Vladislaus, cuius iuuenilis animus adhorrebat ab eo matrimonio, quod cum regno adeundum erat, cùm Regina grandæua foret, facilè sequebatur: alijs multis in contrariū nitentibus: inprimisq́ Ostrorogeo Dobrogosio, & Cysouensi Ioanne cū Gregorio Sanoceo: diuitias viresq́ regni quod offerebatur extollendo, Turcorū verò res deprimendo, magno animo conditionē suscipiendam affirmabant: quæ de regis absentia dicerentur, nihil ad rem attinere, iampridem assuefactos homines, etiā sine eo agitare,

Turcici Oratores ad Regē Poloniæ.

Consiliorum diuersorū agitatio in Aula Polonica.

cum

eum sæpe in Lituaniam se recipere solitus esset: viciniorem'q́; esse Budā Cracouia, quàm Vilnam. De ijs quæ timeri sperariue possent, facilè esse iam cū volente rege statuere. quòd si quid inopinatum casus afferret, regem futu-

rum in propinquo: coniuncta esse inter se regna, ita vt non quasi duobus, sed vni tantùm regno rex esset præfuturus: & eo magis fore in vtroq́; venerabilem, quo vtrisq́; inuicem cuiq́; alterius vis notior esset, & auctoritas. Contra furtiuas Tartarorum incursiones satis superq́; indigenas Padoliæ ac Rußiæ sufficere. Quòd si iustum bellum inferretur, multò faciliùs fore illud vtriusq́; regni virib. propulsare. non esse tantæ gloriæ occasionem omittendam, vt rex Poloniæ etiam in Hungaria regnare diceretur, & vnus præ cæteris principibus visus, qui tantum regnum ritè regere ac tueri posset: nullam conditionem repudiandam, nullum periculum non subeundum, pro tam ingenti laude: non inferri id bellum Hungariæ, in quo tantummodo libertas foret amittenda. quanquam quid non audendum subeundum q́; pro libertate? sed magis, ne degenerarent omnes à morib. institutisq́; maiorum, templaq́; & sacra omnia profanarentur: sepulchra parentum dirui, & ossa dißipari, coniuges verò sororesq́; & liberos aut ad seruitutem, aut ad libidinem rapi intuerentur: longè præstare tantam immanitatem submouere in alienis finibus, quàm in suis postea sustinere. nullā vnquam ætatē taciturā immortalem gloriā, quā adipiscerentur, si tā calamitosam necessitatem à ceruicib. regni inprimis incliti, sed & vicini, & fœderati, & quod non nisi per summū scelus deseri posset, propulsassent. Ad hæc solā famā eo inter se vinculo coniunctarū viriū duarum inuictarum nationum, satisfacturā ad Turcū Tartarumq́; intra fines suos continendos. Et iā deducta eò res

 erat,

Alberti Austriaci posthumus ex regina Vngariæ.

erat, vt nemine aduersante Vladislaus conditionem susciperet, cum renunciatum est reginam posthumum ex Alberto peperisse. Itaq; cum videretur Vladislaus frustra vxorem ducturus, si filij sui ad regni successionem peruenire non possent, ex integro tota res cœpta est repudiari. Sed vbi oratores Hungari explicatis omnibus quæ apud suos constituta erant, etiam de filio, si nasci contingeret, hanc quoq; difficultatem amouerent: rursus expugnatus est regis animus, vt ad gloriam & amplitudinem tantarum rerum se potiùs erigeret, quàm deprimi pateretur à breui voluptate, quam ex viridiore vxoris alterius ætate cõsequi posse arbitraretur. Decreta igitur dies solennis, & templũ augustius in arce Cracouiensi, vbi responderetur Hungaris ibi, cum frequentissimi ex omni ordine ad spectaculum conuenissent, vniuersiq; regni proceres in suggesto ad id præparato consedissent.

Ladislaus Poloniæ Rex ius & tutelã regni Hungarici suscipit.

Conuersus ad oratores Vladislaus, vbi protulit ea quæ, pro loco & tempore, ad grati animi testimonium, propter præsens in se beneficium, visa sunt attinere: Quod benè verteret vtriq; genti, quibus conditionibus ad se delata erant, ius & tutelam Hungarici regni suscipere professus est: quantumq́; humana ope fieri posset, daturũ se operam dixit, ne tam benigni de se iudicij Hungaros pœniteret. ipsorum iam esse, curare vt quæ suorum nomine spopondissent, rata permanerent: se in tempore promissis suis affuturum. Sub hanc vocem secutæ acclamationes, fœlicia omnia vtrique genti ominantium: & in publica gratulatione laudes Deo & grates actæ omnib. in templis. Thurcis subinde responsum, rerum mutationem, quæ mortem Alberti subsecuta esset, eorum legationem irritam reddidisse. Cæterùm quando & in Hungaria Vladislaus erat regnaturus, factam exinde maiorem occasionem fœderis amicitiæq; ineundæ, si modò ea res cordi foret Amuratho: & si finibus suis contentus pacis consilia complecti vellet. Hungari responso accepto, constituere inter se illicò, vt alij apud Vladislaum remanerent, qui eius in Hungariam profectionem vrgerent: alij ad Reginam optimatesq́; perferrent ea, quæ acta erant & decreta in Polonia. Mansere Episcopus Strigoniensis & Vladislaus: cæteri gratulabundi retrò iter ad reginam conuertere. Visum est Vladislao mittere cum illis etiã legatos suos, qui tam reginæ quàm optimatibus publicè ac priuatim gratias agerent, tempusq́; aduentus illuc sui nunciarent. decreti igitur ac missi ad eam rem obeundam Sandiuogius Ostrorogeus & ioannes Cognespolensis, scriba regius. Cæterùm festinantibus Hungaris, vt quæ ad nutũ suorum feliciter transacta putabant, nunciando omnes gaudio opplerent, Poloni in via substitere, paulatimq́; subsequebantur. Interea regina, seu, quia desperasset marem parere, cum natum videret in spem tantarum rerum, crudele nimium & immane apariturum sensit, si veluti propter noui mariti charitatẽ sacratissimorum affectuum oblita, mater à debita successione regni filium exclusisset: seu adducta persuasionibus quorundam, qui rei Polonicæ malè affecti erant, præsertimq́; Comitis Ciliæ, qui tutorem se posthumi fore, ac summam rerum obtenturũ credebat, sententiam mutauerat. atq; ideò redeuntes ad se oratores suos in vincula coniecit, moxq́; voluntatem suam immaturam promulgauit,

Regina suasu Comitis Ciliæ sententiã mutat.

gauit. Ea res, prout cuiusq; animus ad hanc vel illam persuasionem acclinatus, accipiebatur, nonnullis indignißimè ferentibus, tã salutarẽ vtriq; regno incœptum vel vnius mulieris inconstantia, vel Comitis Ciliæ cupiditate in irritum verti, & reginæ si persuadendo adduci nequiret, vt conuentis staret, afferendam vim censentibus, cum videretur spes profligandi externum bellum in id recidisse, vt si Vladislaus prosequi perseueraret euocationem suam, regnũ domesticis seditionibus lacerari oporteret. apparebat enim, fore qui omnia extrema paterentur & facerẽt, priusquàm publicã & communi consensu datam Vladislao fidem violarent, & qui spe melioris fortunæ, si res tumultuarentur, in contrarium agerent, reginæque aßisterent. Multi etiam diuinitùs eam mentem reginæ datam interpretabantur; quasi Deo eam regnorum inter se veluti confusionem improbante, in quã vt inficiari nequiret, quædam inesse commoda, submouendo bello quod à Thurco immineret: maiestas tamẽ & nomẽ rei Hungaricæ interitura esset, actionumq́; omniũ gloria domi atque foris ad Polonos peruẽtura. neminem vnum exinde crediturũ ab Hungaris peregrinũ regem alia ratione accitum, nisi quòd sine Polonis subsistere desperassent. Vladislaũ quoque propensiore affectu erga suos futurũ, satis experiendo compertũ prioribus temporibus. Hungariam ad retinendã dignitatem suã externa ope non indigere: denique Deum ipsum in partu reginæ planè indicasse, quem regẽ vellet apud eos esse. Hæc, & plura eiusmodi, iactabantur non vulgò solùm, verùm etiam in concilijs optimatum. sed & ciuitates nonnullæ, inprimisque Cassouia, Baradinum, Lubolia, Cremnicia, & cæteræ finibus Poloniæ obiectæ, iam tum in tanta voluntatum varietate imminentium certaminum discrimina intuentes, vt ociosæ rei euentum expectarent, comportatis intra mœnia eis quæ vsui fore credebant seu ferendæ obsidioni, seu ad vim propulsandam, si ingruisset, fossas, muros, propugnacula, impigrè reficiebant ac firmabant, quæ vt agebantur vulgò ad legatos Polonos delata, eos vt retrò in patriam iter verterent, adegerunt. Et cum à regina impensius reuocarentur, non ausi sunt illius se fidei committere. Quodsi fecissent, fama tenuit potuisse facilè omnia in integrum, re tunc recenti, per ipsos restitui. non solùm reginæ voluntas immutata, sed cædes etiam Sigismundi Ducis in Lituania sub idem tempus commissa: secutæq́; illam diuersæ ibidem factiones, & fames, qua deperditis frugibus, propter æstatis intemperiem, eo vsq; laborabatur, quòd promiscuè cum pecoribus non humanis cibis, sed arborum corticibus, cannarumq́; radicibus mortales vesci cogebantur. hyems præterea inusitatè constanterq́; rigens vsque ad perniciem iumentorum, hominúmque ad extremum lues, qua insolitis alimentis fluida labefactaq́; corpora vulgò extabescebant, poterant Vladislaum à transcendendo in Hungariam retinere, si modò fatales neceßitates euitabiles essent. Itaque tam multis aduersis penè inuitum retinentibus, ille nihilo segnius ad transitum equos, arma, militẽ præparabat, indicto conuentu in Sandecio, in quo referretur statuereturq́; tã de rebus dome-

Diuersa muliebris Inconstantiæ interpretatio.

Poloniæ legati in patriam reuertuntur.

Fames magna.

sticis constituendis, quàm de ordine prosequendi susceptam profectionem.
Præcesserant Vladislaum ad locum conuentui destinatum mater eius regi-
na Sophia, Duxq́ Masouiæ Boleslaus. Et præter paucos qui regem seque-

Legatio Lituanorum ad Regem Poloniæ.

bantur, uniuersi etiam regni proceres & Lituanorum legatio. itaque vbi
rex cum fratre suo Cazimiro aduenit, Lituani prius auditi, qui princi-
patum suum post cædem Sigismundi in tumultu esse dicebant, & diuersis
factionibus laborare, optimatibus Vladislaum pro principe habendum cen
sentibus, multitudine verò ad Michaelem Sigismundi filium inclinante.
sed & Suidrigalem. qui & ipse ex principum erat progenie, nonnulla oppi-
da occupasse, Ruthenorumq́ primores spe nouarum rerum quotidie adil-
lum congregari. præterea Ducis Masouiæ copias Droicinum expugnasse:
atque ideo, nisi subitò succurreretur, propè esse vt factionibus intestinis Li
tuanorum nomen ac res interiret. De quibus cum sententiæ rogarentur,

Deliberatio de Hungaria omittenda.

quàm plures erant qui Hungariã omittendam suaderent, amplexandám-
que consulendi rebus suis domi occasionem oblatam per inconstantiam re-
ginæ: satisfactum esse fœderatæ ac vicinæ nationi, tutelã ipsius, cum id ef-
flagitaret, suscipiendo. Nunc quando per illam staret, quo minus conuenta
perficerentur, temerarium videri, si neglectis opportunitatibus suis, cum
periculo alienos etiam inuitos seruare aggrederentur. Tunc demum fuisse
gloriosum Polonis in Hungariam proficisci, quando contra Thurcos aduo
cabantur: nunc intestinis ciuilibusq́ certaminibus immisceri, calamito-
sum & turpe fore. dimittendos esse ad suos, Hungaros legatos: si sensissent
illi operæprecium fore, coniungi eos cõmunis regis vinculo & societate cum
Polonis, inuenturos quomodo id sine controuersia fieret: culpam non serua-
tæ in præsens fidei penes ipsos remansurã: interim rem Lituanam stabilien-
dam. Quorum sententiã laudabat in primis regina, tum quòd ægrè filium

Lituania periclitatur.

à se diuelli, ac peregrè regnatum ire, patiebatur: tum quòd oriunda ortaq́
Rußia, magnopere angebatur, patriam suam mutuis seditionibus propter
Lituaniæ motus periclitari. Vladislaumq́ & Cazimirum solicitos habe-
bat res Lituana, vtpote patrius & auitus principatus. Sed & Dux Boles-
laus cuius intererat regem non abesse à regno, propter susceptam à se con-
tra Lituanos actionem, quam iure decidi cupiebat multa in eandẽ senten-
tiam disseruit. Gregorius verò cum Ioãne Cissouensi & Creslao Curosuan-
cheo cæterisq́ qui iam tum à principio conditionem suscipiendam persuase
rant, dicere Hungaros aut non audiri oportuisse, aut pacta implenda. Non
propter illos tantummodo conditionem susceptam, sed quia commune peri-
culum propulsandum: eo constantius in incœpto persistendum, quo illi iam
discordes inter se propiores essent, vt alieno subderẽtur imperio. tutius mul
tò fuisse, concordes initiò quàm in seditione destituere: si viderent in incœ-
pto Polonos perseuerantes, deposituros simultates, redituros q́ in fidem om-
nes Reginam quoque cessuram viribus, vbi eas adesse sensisset: si res com-
mitteretur, seditionibus intestinis perituros, aut ad alium quempiã se con-
uersuros cuius postea vel potentia timẽda, vel imbecillitas maiori & sum-
ptu & discrimine fouenda esset. Nihil satius, quàm etiam per bellum ad in-
stitu-

stitutum peruenire: si tum demum abstineretur, & cupidè suscepisse, & timidè destituisse apparituros. Ad Lituaniam pacandam Cazimirum cum aliquibus copijs mitti posse. sed & Lituanos moderatius se habituros, intelligentes Vladislaum etiam in Hungaria regnare. Ad hæc Hungarorum legati parũ momenti in regina ad resistendum vniuersorum voluntati asserebant: paucosq́; illi affuturos, & eosdem sine auctoritate, aut gratia. Eos autem quos penes rei totius arbitrium, satis intelligere, nihil posse vtilius vtrique regno & inprimis suo inueniri. Non passuros ad nutum vnius mulieris summam libertatis salutisq́; suæ periclitari: abundè prius deliberasse statuisseq́; quod optimum videretur. Sed & reginam facilè aut sanioribus consilijs aut vi expugnari posse, reduciq́; in sententiam rectam, prosequerentur modò Poloni ea quæ cum summa ratione inchoassent. Decretum itaque secundum Gregorij sententiam, vt progrederetur in Hungariam Vladislaus: Cazimirus verò cum certo numero copiarum in Lituaniã proficisceretur, adiunctis ei primarijs viris, Derslao Ritifianeo, & Palatino Lublinensi. Cum Boleslao autem Masouiæ duce inducias seruari placuit, quòd diu à regno Poloniæ rex abesset: eaq́; decreta ad cætera quæ dicta sunt de necessitate & commodis suscepta profectionis, pro responso data sunt Lituanis oratoribus. Designati subinde qui absente rege veluti vicarij in locis opportunis præessent ac ius dicerent. in præfectura quidem Cracouiana Ioannes, in Cissouensi Ioannes Cissouensis, in Posnaniensi Petrus de Buyno, in Podoliensi Theodoricus Gunascanus. Vladislaus verò vbi satis constituta, prouisaq́; reliqua apparuere, dimissis cæteris quoq; ad munera, sibi commissa, cum illis quos delegerat ad constitutam expeditionem progreditur. Matrem ac fratrem suum Cazimirum biduo se proficiscentem prosecutos, tertia die ab se dimisit: admonito prius fratre, qua ratione, quibusue artibus cum Lituanis agitare oporteret. Eduxit verò secum præter militarem multitudinem viros magnos, & magnis præfecturis honoratos, quos consiliorum actionumq́; omnium socios adiutoresq́; haberet: inprimis Andream & Ioannem Tancinenses, Dobrogosium & Sandiuogium Ostrorogeos, duos Ioannes Tamouianos, Vicentium ac Scidouam Sciamatuleos, Lucam Goremsem, Nicolaum Lassouianum, & Gregorium Sanoceum. is postea vigintiquinque annis præfuit metropoli Leopoliensi. Sed tunc maximè ingenio florens & doctrina, videbatur ad omnia gerenda suadendaq́; facilè idoneus, & de quo rex plurima sibi polliceri posset. Ad quæ accedebat cum decora corporis proceritate, præcipua quædam animi sanctitas & religio, in quibus adeo eminebat, vt nemo regem Deum propiciaturus facilius crederetur: eaq́; est sibi in primis cura delegata. Cæterum vt diuina per hunc rex procuraturũ ritè se credebat, ita prælijs conferendis haud minus momenti fore putans, in virib. Lesconis Bobritij, cuius robur & audacia maximo cõsensu vulgò laudabatur, ipsum quoque inter præcipuos educendum delegit. fuit autẽ Lesco auus diuæ Fanniæ carminibus nostris celebris, si qua tamen ex illis gloria esse potest. inter progrediendum verò quotidie cateruatim confluebant ad regem alij multi ex

Ad expeditionem progreditur Vladislaus.

Laus Gregorij Sanocei.

Poloniæ

Polonia impigri & magni viri, partim ne velut ignaui repudiati viderentur, partim cupiditate, ostentandæ virtutis in tam nobili expeditione. caterùm volente vnoquoq; armis, equis, & reliquo apparatu eminere, incredibile memoratu est, quàm insignis erat exercitus rerũ omniũ excellentia, cũ ferè miles quisq; egregij ducis speciem præseferret. fama etiam, vt in magnis conatib. vsuuenit, omnia augebat, copiasq; & apparatum bellicũ vix tolerabilẽ reginæ, ad quam Dionysius Archiepiscopus, Ladislausq; Gara Banus, & pleriq; alij defecerant, nunciabat. quæ cum edixisset, arceri Vladislaum omnibus munitis in Hungaria locis, vbi receptũ audiuit in Chesmarchum, sollicita, vt fit in re trepida, cogitationes in partes omnes cœpit agitare: caterùm seu desperans post adeò ingentem belli molem excitam, pacis aut fœderis audiendam mentionem, seu non inueniens apud se conditiones, quæ vtrinq; suscipi honestè possent, ad sustinendam vim cum suis animum conuertit: inprimisq; cum haud ignoraret susceptas vulgo persuasiones, ceremoniasq; aliquas in rebus non leue momentum habere sedandis concitandísue populorum animis, Vissegradum, vbi præerat Ladislaus, Gara properè contendit: coronam qua vetusta religione ac more Hungariæ reges initiantur, in potestatem suam redactura, ne si eius Vladislaus potiretur, veluti rex legitimus populos ad se conuerteret. Itaq; non aduersante præfecto, penetrale, in quo sanctissimè asseruabatur, cũ effregisset, illam tantum modo extulit, relictis cæteris induuijs, quæ ad ritum ceremoniamq; coronãdorum regum pariter adhiberi cõsueuère. nec mora, cum omnib. qui palàm sibi ac posthumo fauebant, in Comarum se recepit. Alij verò quos aut nouarum rerum studium, aut per legatos data fides Vladislao, aut timor ne bello cogerentur, sollicitos habebat, quanto quisq; poterat cõtatu, quotidie ad illum confluebant. in ea festinatione pleraq; hostilia commissa sunt diuersis in locis contra illos qui reginæ affuturi videbantur. inprimisq; Simon Rosgonius Agriensis episcopus, cum cõperisset in oppido Emperiascio non vigiliarum ordinem, non stationes iustas seruari, sed securè ac solutè agitari, per occasionem noctu illud intercepit. Quo subinde firmato munitionib. ac præsidio, Chesmarchum venit. ibi Polonorum animi, quos propter reginæ motus demissos labefactósq; constabat, rursus erecti sunt & confirmati, cũ viderent ad se conuenisse magnam partem ex primorib. Hungarorum, quorum auctoritatem cæteros secuturos: aut si qui aduersarentur, minimo negotio cogi posse apparebat. Itaq; alacres renouata spe, facile ac celeriter incepti perficiendi, alteram Lituanorum legationem, quæ illuc vsq; ad auertendum in Lituaniam Vladislaum sollicita aduenerat, dimisère retrò ad Cazimirum, cui Lituanicæ rei cura delegata esset: etsi pleriq;, quos non minus discrimina & progrediendi difficultas quã ea quæ nunciabantur à Lituanis mouebant, cum Ioanne Tancinensi vel illinc regredi in Poloniam suaderent: sed ne id fieret, annuentib. Ioanne Iaroslauiensi & Gregorio Sanoceo tenuit pudor famaq; verecundia. Constitutum itaq;, vt relicto cum valido præsidio ad custodiam Chesmarchi Nicolao Pereno, Budam versus progrederentur. vtriusq; regni copijs simul coniunctis, inter proficiscendũ lentè,

Exercitus insignis.

Simon Rosgonius Emperiascium oppidum occupat.

lentè, vt par erat tanto exercitui, visum est mittere qui regni caput Budam praeoccuparent: ne regina, si muniendi se illic facultas spaciumq́ dare tur, conatus Vladislai ac suorum subinde aut retardaret, aut irritos redderet. Datum est ideo negotium Agriensi Episcopo, & cum eo missi Vincentius Sciamatuliensis, Andreas Tancinẽsis, & Lesco Bobricius. eos, vbi aduenere, populus intra vrbem vltrò admisit, ducendisq́ munitionum operibus manu & caetero omni studio frequens affuit. Cum interim praefectus arcis Laurentius Endreuera deliberabundus, neq́ aduersando, neq́ obsequendo ijs quae fiebant, videretur in eã partem inclinaturus, ex qua minus perturbationis in regno crederet excitari. veniebat ex parte altera Federicus Comes Ciliae cum quingentis equitibus, missus & ipse à regina eodem consilio praeoccupandae Budae: qui vbi à Polonis iam teneri cognouit, nihil vltra tentandum ratus, demisso animo statim retrò abijt in Comarum. Augebantur semper copiae Vladislai, accurentib. ad eum in itinere Hungaris. Caeterũ cum peruenisset Emperiascium, diemq́ vnam ad quietem indulsisset exercitui, secretarius, quem charissimum habuit, dum in fluuiolo ignobili praeproperè opitulari pergit accipitri cum anate periclitanti, submersus est: & prodigiosae magnitudinis grando cum ingenti procella & fragore coeli decidit, quibus nonnihil consternati sunt animi in Polonis, minimè referentium vel illud ad fortunae casus, vel hoc ad aëris intemperiem, sed vtrumq́ velut in prodigium auertentibus, vt cuiusq́ vel mens erat, vel religio, diuersis in diuersum interpretantibus. Reginà verò vbi ad Polonos Budam defecisse intellexit, & Vladislaum, qui Agriam iam attigisset, hilari consensu illic à populo expectari, ad caeteras ciuitates in officio retinendas festinato itinere Albam regalem se contulit: cui praeerat tunc partium suarum fautor Nicolaus Fristarchi. ibiq́ suadentibus qui illam sequebantur, filium suum iam trimestrem in templo consueto, regio titulo & corona solenniter insignitum, augustiorem & veluti sacrosanctum populis ciuitatibusq́ Hungariae reddidit: putans futuros plures qui veri & legitimi domini partes sequerẽtur, quàm qui contaminare se vellẽt nota defectionis. Affuere coronationi eiusmodi ex illis qui paulo antè Vladislaũ accersendũ censuerant, Archiepiscopus Strigoniensis, Iaurinensisq́ episcopus Benedictus, tũ Ciliae Comes, Nicolaus Fristarchi, Stephanus Rosgonius, & pleriq́ alij, omnesq́ mox cũ regina cõtulere se Iaurinum. Res ipsa tum etiam auctores magnopere Polonos conturbauit: sed eò ventum erat, vnde regredi, nisi re perfecta, turpitudo non patiebatur. itaq́ mouens ab Agria Vladislaus, per commoda interualla tandem Budam peruenit. cum appropinquaret, factus est ei obuiam praefectus arcis Laurentius Endreuera cum liberis duobus, & populus effusè, cum ipse instructis aciebus, nequid subesset insidiarũ, ingrederetur. Post mutuam gratulationem visum est ea die ab ingressu vrbis abstinere, placuitq́ subsistere in Pesta. Interim regina per nuncios maria montesq́ pollicendo Endreuerae, enixè conabatur persuadere vt in fide atq́ officio maneret: parumq́ abfuit quin impetraret, magis in gratiam memoriae Sigismundi, quàm sponsione ditissimarũ conditionũ quas proponebat. praeualuit

Agriensis Episcopus Budã intercipit.

Secretarius Vladislai submergitur.

Alberti Austriaci posthumus ex Regina iam trimestris corona donator, & regio titulo salutatur.

luit tamen in animo bene instituto ea sententia, quæ tutior videbatur ad stabiliendam fortunam naufragantis regni. Itaq; ille Vladislaum & suos liberaliter in arcem admisit: pro quo beneficio Vladislaus vt præfecturam, in qua erat, continuaret, edixit: satis confidens mansurum eum constantissimè in ea parte, in quam primò incolumitate suadente, non impetu animi, sed iudicio accesserat. Super omnia insigne fuit spectaculum, cum Budam Vladislaus ingrederetur: nam præter magnificentiam ornamētorū nauium, quibus cum instructo exercitu per Danubium transuectus est, maximè eminebant vbiq; studia procerum regni vtriusq;, certantium inter se officij sedulitate, ad inducendum ipsum quàm maximè fieri poterat solenni ac omni genere ornatus instructissima pompa. Sed & milites cum ducibus suis, qui præmissi illuc fuerant, armati obuiam prodierant. Præterea sacerdotes cum sacris & religioso apparatu, populiq; promiscuè omnis ordinis turba innumerabilis. procedebat ergo militib. stipatus inter voces gratulātium, felicemq; ac faustum regi, sibiq; & regno ingressum eius exoptantiū, subsequebantur proceres regni vtriusq; pro dignitate ac meritis, vt quisq; eminebat, ita ordine antecedētes. Vbi ad templum augustius peruentum, laudes gratesq; Deo immortali actæ. Subinde in regiā perducto Vladislao, populus quidem gratulationem suam in multam noctem produxit, varijs discursib per ciuitatem cum cantu, tripudijsq; & hilari saltatione. Proceres verò cum crederent suscepti negotij partem maximam transegisse, recepta Buda quieti se dedere: mox consulturi quibus medijs reliqua sine contentione vel mora perfici possent. Vbi Budam teneri per Vladislaum vulgatum est, non solùm qui apertè partibus ipsius fauebant, sed multi alij qui ad id temporis dissimulauerant, fidem atq; obsequium pollicentes, cum gratulatione ad eum confluxere, inprimisq; Matthico Talautius eisdem diebus cura atq; opera tonsoris sui elapsus custodia, in qua reginæ iussu asseruabatur: tum Nicolaus Fristarchi, Stephanus Rosgonius, Iohannes maior Perenus, & in quo plurimum in vtramq; partem momenti Ioannes Huniadianus: præterea Episcopi, Vesperinensis, Quinq; ecclesiensis, Transyluaniensis, Nitriensis, Sirmiensis, Vacciensis, Varadiensis, & Colocensis Archiepiscopus: paucaq; præter Cascouiam reliquasq; ciuitates, quæ cum illa se in euentum à principio communiuerant, in regno toto supererāt, quæ non profiterentur se in fide Vladislai esse ac fore. Venit & à rege Bossinæ legatio apparatu virisq; insignis: quæ repetito gentis suæ primordio, eosdem cum Polonis auctores generis & cōmunem linguam Bossinenses habere cum dixisset, ob eamq; linguæ & originum veluti cognationem, regem suum magnoperè gaudere, propterea quòd cœptis Vladislai felicitatē adesse vulgabatur, multa disseruit de commodis quibus se mutuò propter cognationem vicinitatemq; releuare possent ac deberent, communicatis virib. & consilijs aduersus imminentē Turcarum crudelissimam tyrannidem, fœdusq; præterea & amicitiam sanctissimè cultam seruatamq; inter Bossinæ & Hungariæ reges ad id locorum inter se commoda cuiusq; ad alterum & subsidiaria connexio: propterea fœdus & amicitiam inter reges vel iniri, vel renouari, postula-

Vladislaus in arcem admittitur.

Ingressus in vrbem descriptio.

Legatio regis Bossinæ.

Legatorū ad Vladislaum Oratio.

postulauit. quibus benignè responsum, incrementa successusq́; Vladislai meritò regi placere, tum propter eam quam repetissent linguæ penè tantundem interesset, vt quàm celerrimè pacata omni Hungaria, contra communes hostes integris viribus expeditio duceretur. Gratiæ subinde actæ, quòd in tempore affuturum se contra Turcos communicando actiones & consilia rex vltro polliceretur. Et vt sic animatus ad extremum perseueraret, adhortationes adhibitæ. fœdus deniq; inter reges & regna confirmatum. Aduenerant etiam oratores Despoti, cuius demißior gratulatio fuit, vt par erat: quippe quòd à principatu suo per Turcos eiectus, priorum Hungariæ regum munificentia alebatur: qui casum tanti viri miserati, collocauerant eum in finibus regni, aßignatis sibi nonnullorum oppidorum vectigalibus & iurisdictione, quibus haud indecorè præsentis fortunæ statum ferret, & præteritæ desiderium leniret. Itaq; ante omnia oratores sui magno verborum ambitu, commemoratis propè eisdem quæ Boßinenses de cognatione originum ac linguæ cum Polonis, purgauere Despoti factum, quòd per nuncios id munus aggressus, quod obire ipsum oportuerat: sed accinctum iam itineri, Turcos auertisse, ne coràm veniret. Cæterùm ambigere ipsum, spéine suæ, quæ post ademptum sibi principatum, abductosq́; in seruitutem liberos, tum primùm reuiuiscere incipiebat, an felicitati Vladislai prius magisq́; gratulandum foret. accessisse quidem accessurumq́; in dies benignitate Dei ad gloriam dignitatemq́; Vladislai multum, cùm nihilominus in summa gloria summaq́; dignitate existeret: sibi omnibus patrijs auitisq́; ornamentis spoliato, nec solùm principatu & patria, sed domo & lare eiecto, extorri, indigo, alienaq́; viuenti misericordia, tum primùm oriri lucem aliquã non solùm melioris conditionis, sed pristinæ etiam dignitatis & fortunæ recuperandæ. Ac felicitatem inceptorum polliceri, tum geminatas vires duarum inuictarum nationum, quarum neutri vlla præter alteram disciplina militari & alacritate pugnandi par foret in terris. obuersari iam tũ oculis suis fugã formidinemq́; cõuersas in Turcos: agrumq́; illorũ igne, ferro, vastitate infestum: se verò ad maiorũ suorum sedem restitutum: atq; ideo vltra omnẽ humanã lætitiã gaudere sibi: Vladislao autẽ gratulari, qui tã magnarũ actionũ gloria nõ modò præsentis æui reges, sed vetustos omnes esset superaturus, si pristina fortuna adesset, oblaturũ fuisse se comitẽ atq; adiutorem. Nunc quando integrum non esset sibi maiora polliceri, voluntarium regis ad omnia periculosa & difficilia obeunda ministrum se offerre & debere. mouit tum Vladislaum, tum cæteros & fortuna viri, & tam submissa oratio. itaq; responsum legatis, vt Despotum bono animo esse iuberent, satis multas affuturas occasiones ad mutuam paremq; gratulationẽ. Interim cum ratione ab eo factum, quòd loca in quibus regi gratulari posset, ab hostili incursu tuenda sibi in tempore putasset, perseueraret modò strenuè: Vladislaum primo quoq; tempore annixurum, vt expectationem spemq́; de se cõceptam adimpleret. Interea Strigoniensis Archiepiscopus & Ladislaus Cara, qui coronãdi posthumi inprimis auctores adiutoresq́; fuerãt, seu desperatis reginæ rebus ꝓpter successus Vladislai, seu rati pertrãsitionem

Oratores Despoti Vladislao gratulantur.

Vladislai responsio benigna.

tionem suam, quam reliquos dignitate inferiores secuturos credi par erat, reginæ animos infringi, & ad concordiam conuerti posse, cœperunt cum Vladislao clàm per internuncios agere, vt impunè ad eum transire liceret: acceptaq; in id fide, Budam properabant. Vladislaus verò qui sciret magnam esse talium virorum apud populares suos auctoritatem, multumq; huc vel illuc mouere animos vulgarium pariter & nobilium posse, vbi appropinquasse ciuitati percepit, obuiam progressus, benignè complexos bene de se sperare iussit. Die sequenti cum ex composito vtriusq; gentis primores quàm magnificentißimo apparatu ad regem conuenissent, missi sunt qui illos in curiam inducerent, vbi Archiepiscopum in hanc sententiam locutum tradunt: Intelligo, rex inclyte, purgandum esse, quòd in rebus ferè omnium maximis consilium ter variasse videmur. Primùm, cum te, qui apud nos regnares, accersendum censuimus: deinde, cum reginam filium suum coronantem contra te secuti: nouißimè, quando illius partibus omißis, nunc ad te reuertimur: ne aut spernendi à te, velut imbecillitate animorũ laborantes: aut cum suspicione accipiendi, ceu parum fideles ijs ad quos inclinauerimus, existimemur. Non enim sententiam fidémue mutando totiens velut in contrarium acti sumus: sed cum ageretur de conseruando augendoq; regno nostro, idq; quantum rei magnitudo postulat, nos solicitos haberet: seu nimia cupiditate, seu humana ignoratione, quod optimum foret, nõ satis constituebamus, atque ideo nunc hoc, nunc illud approbantes, minimè mutato proposito ad id quod efficacißimum videbatur, confugimus non studio partium, sed caritate patriæ, cuius salutem dignitatemq; periclitari intuebamur. Nec enim vt de me fatear, quod de alijs etiam sentio, cum à nobis accitus es regnatum, ideo tantum consensi, quòd ob virtutem tuam, maiorumq; tuorum gloriam dignißimus videreris. Immutabant ea quidem vt consentirem, verùm non de ornando augendóue te consultatio erat: sed cum post mortem Alberti regnum nostrum in orbitate velut prædæ Turcis expositum appareret, inuictum regni tui robur inprimis occurrebat, quod per vicinitatem & fœdera nobis coniunctum, velle deberet, per amplitudinem autem facilè nos posse tueri & conseruare videbatur: & tua tuorumq; interesse: vt quæ nobis imminebant pericula, propulsarentur. atque ideo freti viribus & amplitudine regni tui, cum de fide dubitare non poßemus, quando in rebus vestris idem exitus quem in nostris pateremur, foret à nobis expectandus, vnanimi consensu ad te confugimus, rati fore vt in ditione & tutela tua res nostræ domi forisque maximè florerent. Postquam verò regina seu mala ratione, seu malo fato percita, cœpit à communibus consilijs resilire, quanquam & ego, & qui illam me cum secuti, intelligebamus ad publicas etiam neceßitates parum momenti illinc esse, acceßimus tamen: tum quia nefarium apparebat, reginam nostram, & eandem Sigismundi regis nostri filiam deserere, priusquam patriæ periclitatio nos cogeret: tum vt in viam rectam, si fieri poßet, reuocaretur: & tu defectionẽ nostrã veritus, tantisper deliberabundus subsisteres, dũ iniretur ratio sedãdi ciuiles discordias, quas celer aduẽtus tuus, tumultuãte

Strigoniensis Episcopi oratio.

adhuc regina, videbatur excitaturus. cruciabamur enim animo intuentes exarsurum bellum intestinum euocatione tua, per quam externũ extinguere volueramus: atq; ideo omnia prius experiri certi, quàm patriam suo se gladio conficientem intueri, tamdiu in parte altera perseuerauimus, quo ad non officium erga reginam & gratissima nostris animis memoria Sigismundi charitati patriæ concessit. vbi verò ambitione reginã elatiorem vidimus, quàm quæ adduci posset, vt periculis suorum parceret, & in illis angustijs essemus, quòd aut patriæ aut officij iacturã facere oporteret, maluimus boni ciues quã officiosi clientes dici: & relicta illa, quæ nisi per summas omnium nostrorum calamitates nec regnum assequi, nec adeptũ tueri posset, rursus ad te conuersi sumus, in cuius auctoritate pacẽ domesticã, in armis verò foris positam victoriam intuemur. Idem patriæ salutis studiũ, quod ad te vocandum, quod ad secedendum paulisper ad reginam nos compulit, nunc ad te reducit. Debet probari abs te tam propensa constansq; in patriã fides nostra, cum intelligas propter illam nos etiam famæ subijsse discrimen. maluissemus quidem quòd prima consilia nostra processissent, & vt sic apud nos regnasses, quod officiosi erga reginam, eiúsque parentis memoriam immortalem mansissemus: & vt quieti inter nos, tua tuorumq; auctoritate accedente, non solùm finibus nostris hostem submouere, verumetiam agrum illi suum infestum reddere potuissemus. Nunc quando vtrumque assequi non licuit, incolumitatem patriæ cum felicitate tua sequentes, petimus, quod vt verecundiæ nostræ indulgeri debet, quòd aliquandiu cum regina fuimus, præsertim vt conciliaretur tibi, ita nobis fraudi non sit, quod illa quieta consilia contemnente, salus & pax regni nos abstraxit, in futurum quales nos experieris, habeto. Præstat bonus ciuis officioso cliente.

Vladislaus contrà minimè daturum fuisse fidem, vt se accederent, nisi bonos fortesq; viros iudicasset: satis scire, tranquillitatem patriæ vnicuiq; charissimam esse debere, sed ante omnes illis qui in summis ornamentis summaq; dignitate collocati, quæ egissent, omnia sic accipere tanquam pro pace ac firmamento regni gesta essent, non contra se. neque enim quicquam commisisse propter quod hostilem animum aduersus se gerere deberent: nisi propterea sibi irasci vellent, quòd relicto florentissimo regno suo, & omissa cura pacandæ Lituaniæ, in qua propter cædem principis perpetratam, bellum exardesceret, vires animumq; suum conuerteret ad tutelam stabilimentumq; regni eorum. quòd ad reginam attineret, minimè reprehendi posse, si ad extremum voluntati illius publicam salutem prætulissent. nec enim regibus fidem obligari euertendis regnis, sed conseruandis: hortari vt adessent animis ac viribus ad cætera quæ superessent expedienda: breui affuturam tranquillitatem illam quam optassent, modò ipsi factis & consilijs opportunis orationi suæ fidem facerent. Responsio Vladislai.

Regina quamuis, vbi suorum fidem labefactari vidit, & ad Vladislai felicitatem deficere, malo animo affecta, tamen dissimulata muliebri trepidatione, ne si quantum metuebat indicasset, reliqui in desperationem adducerentur, Ciliæ Comitem ad se vocauit: communicatoq; cum eo consilio, nuncios cũ literis Cascouiã, & ad cæteras

ciuitates quæ Vladislaum ac suos sub ipsum belli initium excluserant, circummisit: iubens vt bono essent animo, properè affutura auxilia quibus tueri ipsi commodè se possent, & Vladislaus toto regno facilè excluderetur. Moxq; conductitium militem ex Bohemia acciuit, & consentiente in id Episcopo, Iaurinum diligentißimè communiuit, collocatisq; illic copijs suis, velut in loco opportuno incursionibus faciendis aduersus Vladislaum & suos, cum filio transtulit se in Posonium. Id vbi à Polonis compertum, misit Vladislaus ex gente vtraq; numerosum exercitum ad Iaurinum obsidendum, ducibus Ioanne Hunniadiano, & Stanislao Ostrorogensi. fortè ita euenit vt Comes Ciliæ, qui illuc accesserat, inspecturus an satis omnia firma munitáq; essent, & an constantes consentientesq; inter se perseuerarent omnes tuendis reginæ partibus, cœptus sit cum alijs qui illic erant, obsideri, superuenientibus qui ab Vladislao missi fuerant. At ille vt erat vir acri & elato ingenio, ante omnia confirmatis suorum animis tolerandæ obsidioni, factaque spe affuturi properè subsidij ex Austria & Boëmia, ne alicui deesset occasioni retinendæ reginæ in sententia, si fortè propter efficaces conatus Vladislai, animus eius demitti cœpisset, cum videret se cum suis imparem, aperta eruptione constituit clàm euadere in Posonium. Cum paucis igitur silentio noctis profectus per hostium stationes, moxq; Rauo superato, in insulam quæ non procul à Danubio circumplectitur, quàm occultißimè se transtulit, ratus illac commodè se elapsurum ad reginam. Quare ab hostium speculatoribus comperta, missi sunt illico cum Lescone Bobritio impigri & expediti aliquot milites, qui insequerentur comprehenderentq; fugientem. Sensit & Comes patefactam fugam suam, & sequi à tergo hostes. itaque diffidens euadendi celeritati, latendo illos fallere instituit. edixit ergo suis quòd ab insequentibus se facilè capi pateretur, subindeq; à domino suo, qui in oppido remansisset, missos se cum mandatis ad reginá profiterentur. nec mora, in siluam, quæ profundißima erat, ipse se immisit. captis è familiaribus nonnullis, cum singulorum asseuerationi vnum congruens ferè persuaderet, inquisitio à Polonis propemodum omittebatur. tum Samscia quidam haud militaris disciplinæ rudis, eos astuta argutia increpuit, tãquam desertores domini sui, qui per imprudentiam minimè noscitantium eum, haud procul in silua foret interfectus. Ad eam vocem bene simulatum mendacium aperuere humani affectus. itaq; instaurata diligentius inquisitione, erutisq; hincinde omnibus latebris, tandem à Lescone ipso inuentus est Comes, & captus: móxque cum ingenti militum gaudio in exercitum subindeq; ad Vladislaum Budam productus est. Cum exhiberetur in conspectu, nó solùm vtriusq; gentis principes conuenerant, sed promiscua etiam omnium ordinum multitudo partim miserantium præsentem viri cõditionem, memoria pristinæ dignitatis, partim asseuerãtium verè iustum humanarum rerum inspectorem Deum esse, qui debitas ab eo perfidiæ pœnas expetisset. Ille nihil purgans, oblitusq; insitæ & ingenitæ ferociæ, submissa & effracta nimium voce ac gestu veniam precatus est: Vladislaus autem minimè duro vultu supplicem alleuans: Maluissem, inquit, vt fides tua te amicum

Iaurinum ab Vladislai exercitu obsidetur.

Stratagema Samsciæ.

Comes Ciliæ captiuus Budam ad Vladislaum perducitur.

Vladislai ad comitem oratio.

amicum huc adduxisset, quàm felicitas mea captiuum. Idq; factum foret procul dubio, si ambitio expugnata, animi tui fide & constantia non extorsisset, vt debiti mihi principatus vicarium te potius quàm socium esse velles. Nunc quando fortunam meam potius quàm beneuolentiam & experiri, & vana spe beneficij in me tui gratias corrumpere placuit, impugnando iudicium quod de me feceras, cum vnanimi omnium consensu electus sum qui apud vos regnarē, placidè feres, si ego vicißim erga te magis factorum tuorum præsentium, quam electionis, à qua nulla mea culpa defecisti, memor esse cogar. Moxq; in custodiā tradi iussit. Postridie Vladislaus, seu periclitantis ciuili tumultu Lituaniæ discrimen solicitum haberet, seu patrij regni desiderium malè ferret, seu abhorrens ab immanitate intestini belli, quod gerendū illic videbat, seu cupidus denuò coramq; experiri qua tandem mēte Hungari erga se forent, conuocatis in arcem omnib. quorum auctoritas aut publicè aut priuatim eminebat, huiuscemodi orationem habuit: Satis intelligebam, cum me apud vos regnatum vocaretis, non mihi, sed necessitatib. vestris id tribui. Sed neq; id oratores ad me missi dissimulauerunt, & pleriq; ingenuè subinde professi estis, cum tamen benignitate Dei maiorumq; meorum virtute longè lateq; haberem vbi feliciter regnarem: stabiliendi res vestras curam susceperam magis, ne fidem meam in periculo suo implorantib. vicinis fœderatisq; deessem, quàm quod amplitudini meæ necessarium putarem. sed & quieta omnia domi consentientesq; inter se voluntates vestras nunciabatis. Quidquid verò laboris ac periculi bellicis actionibus exhauriendum esset, ab eo hoste imminere, cuius impetus frangere ac retundere, longè pulcherrimum & gloriosum foret apud omnes populos & nationes quæ religionem nostram profiterentur. quæ sine inuidia loqui liceat, multo secius se habent: quippe quòd ex vobis multos ab inuicem video dissidentes: & longè maior dimicatio domi proposita apparet, quàm timeri foris potuerit. itaq; distrahitur sæpe animus in diuersum, cum vel desistendum ab incepto, vel præbendum me ducem in ea acie, quæ propemodum ad parricidium sit animata, considero. caterùm ex vestra simul & mea re magis esse videtur abstinere, quàm per intestinum bellum ad propositam mihi per vos spem peruenire. Occurrit enim iam nunc animo totius belli species. Video vos gentem vnam, non vt multæ aliæ, ex conuenarum multitudine casu congregatam, sed vnius linguæ stirpisq; ac propemodum familiæ circumspectos vos singulos & vniuersos; adeò estis inter vos iuncti sanguine & affinitatibus, vt veriùs domus vna quā natio dici poßitis. Nemo vnus ex vobis violari potest, quin eius iniuria penè ad omnē pertineat, atq; in illū ipsum qui intulerit per quendam veluti circuitū cognationum redeat. hanc vnitatem coniunctionemq; sanguinis inter vos, quam vobis semper profuisse, mihi verò inprimis profuturā externo bello submouendo existimabam, distrahi in diuersum, violariq; mutuò, non aliud mihi quidē videtur, quàm naturā ipsam, & quidquid in eā venerabile sanctūque est, euertere. Dubius est (vt aiunt) euentus belli. sed blandiamur nobis & succubituros armis nostris aduersarios concedamus, post fratrum parentumue

Oratio Vladislai ad Hungaros.

 tumue

túmue ac cæterorum propinquorum exhaustum sanguinem. Restat, vt si Turcus lacessierit, aduersus illum nos producamus ante omnia intestinis cladibus debilitatos, sed & plerosq; cognati aut propinqui cuiusq; cæde imbutos. quam spem victoriæ mihi proponitis tam nefariè cruentum agmen & suorum strage ac vulneribus consceleratum educenti? Deus meliora velit. non ætas, non fortuna mea ea est, vt per tam abominandam dimicationem properandum mihi censeam ad spem maioris amplitudinis. Nec corpus, nec virtus, aut animus deerunt gerendis honestiorib. bellis. nunc antequàm mutuis sceleribus coinquinetis manus, dum integræ adhuc regni vires, & nondum cruentatis armis inter se conciliari possunt vel ad retinendam simul pristinam dignitatem, vel ad patronum concordi voto deligendum, tum grato erga vos animo meo dignissimum, tum rebus meis vestrisq; conducere arbitror, vt ego, propter quem tumultuari cœpistis, retrò iter flectam. facilè, vbi ego abfuero, in gratiam mutuò redibitis. Et quod in magnis discriminibus aliàs sæpe fecistis, minimè difficulter rationem inietis publicæ salutis expediendæ. Quòd si ad me rursus confugiendum censueritis, tam primæ quàm secundæ euocationis vestræ memor, enitar vt in cessione hac mea nihil aliud à me quæsitum intelligatis, quàm salutis vestræ remedium. Interim assequar vt haud perpeti potuisse dicar in gratiam meam periclitari fœderatum & bene de me meritum regnum: & rem Lituanam sic constitutam, vt multo liberius, si opportunum duxeritis, incolumitatis vestræ curam denuò subire possim. Verba Vladislai cum summa laude moderatissimi animi accepta, plerisq; etiam lacrymas excussere. Cum verò vt liberius consultarent, è conspectu abiturus assurgeret, voces vndiq; auditæ asseuerantium neminem magis interesse oportere, quandoquidem vsque eò afficeretur rebus ipsorum, vt amplitudinis & gloriæ suæ videretur oblitus: vel ex eo dignissimum esse quem regem apud se vellent, quòd salutem regni anteferret cupiditati regnandi. Non tantum sperasse, quando eum elegerant. Nunc veram in eo fidem regiamque virtutem experti, non commissuri sint vt prudentiores in eligendo, quàm constantiores in conseruando sibi rege fuisse dicerentur, & iam rursus Vladislaus assederat, cum cæteris haud sanè ciuiliter neque in consultantium morem studia sua offerentib. silentium fecit, exaudita vox Hunniadiani, ille peregrini Regis euocationem contra imminentia discrimina velut in necessitatem reijciens, ne priusquam posthumus coalesceret, aut externo bello aut domesticis seditionib. regnum succumberet, quicquid in eo eligendo actum dictumue esset, consilia tempori accommodando, deliberatè factum. Si quid contrà ab aliquo tentatum, aut humano errori, aut superuacuæ fidei erga regiam stirpem ascribendum prius asseuerauit. Tum satis se scire inquit, supra muliebrem sexum constantem reginam esse, verum haud facilè desistere ex toto à naturalib. affectibus. Natæ sibi præter spē virili prole, indulgendū, vt matri, si pro filio solicita foret, si quæ saluberrima sibi ac regno essent nō prospiceret, tolerandum in fœmina: non alios ad eā conuenisse, quàm quib. tāti incœpti vtilitas nondū satis intellecta foret.

Euentus orationis Vladislai.

Consilium Hunniadiani.

Quos publicæ opportunitatis ratio ad Vladislaum congregasset, eos exploratam iam virtutem eius in fide retenturã, eos etiamq; ipsos licet haud sanè multos errore iudicandi, aut officio erga reginã in diuersum abstractos, plurimorum consensum reuocaturum: facileq; vbi noui regis tam singulares animi corporisq; dotes vulgarentur, sese illi dedituros. longè maxima difficilioraq; transacta: teneri iam Budam sedẽ regiam, tum Comitem Ciliæ, cuius vnius spe maximè regina elata ad tumultuandum foret, felicitate publica in potestatem datum. Reliqua sine armis, sine cæde ac sanguine in deditionẽ ventura: non futuros qui vim potius quàm clemẽtiam regis vellent experiri, præsertim quòd longè impares viribus, nedum victoria, sed ne tuendi quidem se spem concipere possent. Non facturum regem ex instituto grati animi, si tam benè de se meritos in eo tumultu destitueret, præsertim quòd longè plus periculi ex discessu suo immineret. Nam & reginæ partes quosdam pertinacius subinde defensuros: & quos ratio publicæ salutis ab illa abduxisset, acrius in proposito permansuros. facile ita Turco fore mutuis seditionibus occupatos, & à defensore destitutos aggredi & expugnare. sed vt cum regina in gratiam omnes redijssent, sine duce, sine capite tam grauis belli impetum minimè laturos, fieri posse, vt aut tædio aut pudore muliebris dominatus se ad alium quempiam converterent, in cuius potestatem venisse Hungariæ regnum, Poloni postmodum grauiter ferrent. sed neque honestum regi, ad suos alienósue talem reditum fore. Nemini verisimile appariturum ob aliam causam tam inclytum regnum omissum, nisi quòd aut regere aut tueri posse desperasset: rogaréque per salutẽ vtriusque gentis & regni, vt in proposito perseueraret, & benè initum columen vtriusque nationis constanter expediret: omnia breui & quieta sibi & libera fore. qui adessent, scire eos satis paratos iam tum præsentem ipsum denuò regem dicere ac cõstituere, & iureiurando fidem atque obsequium despondere. Non altius verba quàm auctor in animum Vladislai descenderant, propter insitam eminentemq; in viro indolem: sed & subsecutæ vniuersorum acclamationes, flagitantium ne se in tam discriminosa conditione desereret: & cum dicto, vnanimi consensu se ac sua omnia illis committunt deduntq; fidei & auctoritati: regemq; iterum ipsum decernunt & cooptant. nec mora, cœpta est eius coronandi consultatio: sed occurrebat difficultas vetustæ consuetudinis & religiosè ad id temporis seruatæ, quòd sacra ad eam rem corona in potestate reginæ erat. Nec placebat committere, vt videretur ad eiusmodi solenne in qualibet corona tantundem momenti inesse. Itaque cum neque spes foret persuaderi aut cogi subitò reginam posse, nec vellent cæremoniam coronandorum regum vulgari per nouas coronas, ad illam quæ maximè proxima sacræ apparebat, confugere constituerunt, pro temporis ac rerum necessitate. ad eam rem corona, quæ sancti Stephani primi Hungariæ regis caput exornatum fuit, ceu vera virtutis exemplar atque incitamentum post ipsum regnaturis, religiosissimè seruatur. in ea disceptatione multa probra iactata in Ladislaum Garam, cuius maximè permissu regina coronam sacram interceperat, agréque

Hungari Vladislaum iterum decernũt & cooptant.

S. Stephanus primus Hungariæ Rex.

à vulneribus & cæde temperatum, intercedente rege propter fidem accedendi se liberè obligatam: captus tamen est & custodiæ traditus. Cumq; Rex deprecaretur, & fortunæ se quàm fidei iacturam facere satius diceret, vix post triduum vt liberaretur, impetrauit: amotus est tamen præfectura Visegradi: subrogatusq; in eius locum Vincentius Scamatulicus. Regina interea cum se orbatam consilio, actionesq; suas magna ex parte debilitatas videret, capto abductoq; in custodiam Comite Ciliæ, & labante iam suorum fide, post defectionem Strigoniensis, id quod minimè in tanta muliere suspicandum arbitror, sunt qui insimulent ad fraudem animum adiecisse: propositaq; ingenti mercede, si facinus transigeret, adegisse quendã ex suis, quem sibi cumprimis fidum credebat, vt Budam se conferret, & Vladislaum quoquo modo veneno extingui curaret: Sed cupiditas eadem quæ leue ingenium hominis ad partes suscipiendi facinoris adegerat, compulit etiam vt rem Vladislao aperiret, spe cumulatioris remunerationis, quàm foret precium, quod pro scelere contempsisse videri volebat. Id seu non crediderit, seu credere dißimulauerit, ne si veneno in se grassatam reginam affirmasset, spem omnem reconciliationis in posterum excluderet, Vladislaus hominem execratus, quàm scelestum & falsa indicantem, è cõspectu suo abire iußit. Verùm primores procerum vbi nefas quod attulerat agnouêre, per omnes cruciatus excarnificandum robustißimorumq; deinde equorum caudis illigandum, in partes quatuor distrahendum tradidere, iustißimas ab eo pœnas exigentes, siue vera siue falsa detulisset. Itum deinde Albam regalem, vt Vladislaus coronaretur, quò perlata iam erat ex Visegrado arcula in qua custodiuntur ornamenta ad caremoniam coronationis religiosa. Quibus in medium prolatis, adiecta est, prout conuentum statutumq; erat, sancti Stephani corona. Proditum memoriæ est, cum primùm Hungaria regni nomen accepit, sacram coronam induuiasq; initiandis regibus religiosas sancto Stephano primo Hungarorum regi à Romano Pontifice cœlitus monito destinatas seruatasq;, deinde solenni custodia, veluti faustum auspicium futuris regibus, eadem qua ille regni felicitate coronandis: ordinem verò ritumq; initiandi illic regem talem vetusto more seruari: Sacrificante qui in Hungaria summus est pontificum, circumsistentibusq; omnibus ad quos regis pertinet nominatio, in templo quòd augustius est in Alba regali ad altare sistitur qui rex futurus, statimq; à Canonicis exuitur. deinde pontifex precationes solennes præit, quibus regno regiq;, cuius caput dextra tenet, Deum propiciet, veniamq; & pacem impetret, vt fœliciter fausteq; publicè ac priuatim sibi, oppidis, vicis, ciuitatibus, populis, nationibus ineat geratq; regnum, facultates fructusq; multiplicet, fines & imperium propaget, auctoritatem denique & gloriã augeat. Tum manus eius dorsúmque arcano oleo perungit, & mox vestiri iubet. Ornato deinde sacris induuijs, crucem inprimis tradit, per quam significari volunt, ius apostolicæ legationis in designandis Episcopis ab ipso initio regibus Hungariæ permissum à Romano pontifice. Deinde sceptrum pomumq; aureum & vexillum regia insignia exhibet, & vniuscuiusque inter tradendum

Consiliũ init Regina de veneno administrando Vladislao.

Iustißima proditoris pœna.

Ritus Hungariæ Regem coronandi.

sacris

*ſacris verbis interpretationem proſecutus, tandē prolatis in medium regni
legibus inſtitutisq́;, exigit vt in verba ipſorum iuret. Ille vbi in ea quæ con-
cepit Pontifex verba iurauit, illicò coronatus ſuggeſtum ad id præparatū
conſcendit, & pleroſque in equeſtrem ordinem cooptat, vt intelligatur re-
gnum ab armis auſpicari: nihilq́; prius maiúsue apud reges eſſe oportere ra
tione incrementóque militaris diſciplinæ: cætera ornare, illam tueri & au-
gere imperia. In eodē apparatu poſtea procedit ad templum Diuis Petro &
Paulo conſecratum. ibi in tribunal ſe recipit, & cōtrouerſias aliquot audit
& decidit, vt ſecundum rem militarem, iuſticiam præ omnibus colendam
& ſciat, & doceat. Tandem ſublatus in equum, poſtquàm ciuitatem luſtra
uerit, progreditur extra portam ad Diui Martini ædem, turrimq́; illic al-
tiſſimā conſcendit: & quàm maximè poteſt protenſo extra turrim brachio,
ad quatuor mundi partes nudatum enſem porrigit, quaſi vndiq; regnum
tutaturus, aut certè illius fines & ditionem propagaturus. vbi verò in ciui
tatem rediit, ſolennia conuiuia celebrantur, ſtrepúntque publica gratula-
tione viæ ac domus omnes. quibus omnibus vbi Archiepiſcopus Vladiſlaum
de more coronauit ritè atq; ordinè ſeruatis, poſtridie ex vniuerſorum qui
conuenerant ſententia conſtitutum, vt corona ſancti Stephani cum ſacris
induuiis reconderetur aſſeruareturq́; ad futuros reges initiandos, ſi nō con
tingeret recuperari ſacrā. Abrogata deinde poſthumi coronatio, & ne quis* **Poſthumi coronatio abrogatur.**
*eum pro rege duceret, edictū ab Agrienſi Epiſcopo, cuius vſq; ad inuidiam
auctoritas apud Vladiſlaum eminebat. Nouum ei ſigillum regni commiſ-
ſum: & ne qua fraus errórue committi poſſet, veteris ſigilli fides exauctora-
ta: pronunciatumq́; ad populum, ne literis aliquibus præterquam nouo ſi-
gillo ſignatis crederetur. præterea vt omnes immunitates priuilegiáque à
prioribus regibus conceſſa, eiuſdem ſigilli fide confirmarentur. Multorum
qui de regno aut de rege benemeriti dignitas & conditio adaucta, cæteris
ſpes facta, modò ſe dignos exhiberent, in quos liberalitatem ſuam rex ex-
erceret. Paulò poſt cum haud magni diſcriminis negotium ſupereſſet pacan
dis reliquiis tumultus à regina concitati, ſatisq́; ſine externa ope virium
affuturum conſtaret, plurimi Polonorum cum bona regis venia retrò in pa
triam abiere. Regina verò cognita Vladiſlai coronatione, multis dirisq́; im
precationibus Hungaros execrata, quòd in re ſimili longè ſe diſpares Polo-
nis exhibuiſſent. Ab illis namq; impuberem regem cum ſumma fide educa-
tum, nec ſolum intra paternū regnum cultū ſanctiſſimè, verumetiam cum
ſuarum rerum diſcrimine ſtrenuè productum ad poſſidendum aliena. Ipſos
verò legitimum dominū paulò antè ab ſe coronatum Alberti regis filium,
& eundem Sigiſmundi nepotē, per ſummum ſcelus paterno & auito regno
exturbare, peregrinumq́; apud ſe præter ius faſq́; regnaturū admittere: &
quia virīū plus haberent pro libidine ſua, tum fœminæ ſibi, tum infanti re-
gi, quos cum maiorum meritis & ſexum & ætatē tutari oportuit, inſulta-
re. Oblitos vindicem Deum certè longè magis quàm ipſos poſſe ac pollere.
Submiſſisq́; deinde qui clàm circumeundo ciuitates, quoad fieri poſſet, po-
pulorum in fide manentium animos confirmarent, conſiliumque illis ſuum
aperirent,*

Regina cum posthumo & sacra Hungariç corona in Austriā proficiscitur.

aperirent, ipsa in Austriam commigrauit. Et Frederico Imperatori paruū lum suum, sacramq; Hungariæ coronam commendauit. Qui vt pote patruelis curam posthumi & coronam haud grauatim suscepit. Ipsa deinde freta nonnullarum vrbium constantia & fide, non destitit procerum quoque voluntates clandestinis nuncijs ad se acclinare: cum Australibus verò ac Boëmis congregandi exercitum consilia inire, vt quoquo modo Vladislaus Hungaria exturbaretur. Interea Turcus per occasionem intestini belli Hungariam facilè à se occupari posse ratus, Belgradū oppugnare adoritur: & cum parum vno atq; altero impetu profecisset, obsidendo in potestatem redigere volebat. Id oppidum inter Danubium Sauumq;, vbi commiscentur, sic est situm in cliuo, vt ab vtroq; amne inferiora eius abluantur, siquidem quà Eurum spectat, in ripā vsque latè proneq; deuexum, desinit in Danubium: quà Austrum excipit, Sauus allabitur. Reliqua ipsius per cliuum extensa, muroq; & fossa velut diuiduntur à continente. itaque fabricatis nauibus, quibus in vtroq; flumine adhibita custodia tam subsidia quàm cōmeatus arceretur intercíperenturq;, Turcus castra sic ex aduerso metatus est, vt nemo omninò ab obsessis emitti induciue posset: sibi verò quotiens libuisset, murum aggredi ac tentare facultas foret. nec subinde destitit aut opplere fossas, aut machinis quassare muros, coædificatis etiā ligneis turribus ère-

Belgradum Turcus aggreditur.

gione propugnaculorum arcis, ad defensores è muro exturbandos. Cum interim sui quoq; inopia cōmeatuum afficerētur, neq; appareret diuturnam moram obsidionis toleraturos, quandoquidē passim in exercitu exaudirentur querelæ fame extabescentium: solumq; id ne iam tum oppugnatio intermitteretur, retinebat, quòd desperato suorum auxilio, propter intrinseca

certa-

*certamina, quibus regnum agitabatur, minimè credibile erat oppidanos
diutius se defensuros. Præfectus iampridem cum valido illic præsidio erat
Ioãnes Vranus, vir audax, & rei bellicæ peritus, quippe quòd Florentiæ or-
tus atq; oriundus, Tusco ingenio Hungaricam ferociam adiunxerat, con-
stabatq; strenuè oppidum defendi vndiq;. Sed cum veluti de porta regni ea
in oppugnatione agi omnes sentirẽt, Vladislaus cum censuisset Turci cona-
tus retundendos, dum copias colligeret instaretq;, memor expetitæ paulò an
te à se amicitiæ, oblatiq; sibi sponte in rebus suis difficilibus auxilij, ante om
nia per legatos de dissoluenda obsidione agendum putauit. Missi igitur, Do
brogosius, Ostrorogeus, & Lucas Gorcensis, qui renouata memoria legatio
nis, vltrò Cracouiam missæ, petitum fœdus atq; amicitiam, cum asseuera-
tione submittendæ opis ad Boëmiam expugnandam, si ex vsu suo Polonus
esse censuisset, profiterẽtur, meritũ benignæ adeò in se voluntatis tam altè
in animum Vladislai descendisse, vt bellum quod inferebatur, non prius ar
mis propulsare voluisset, quàm vicissim pacis & beneuolentiæ mutuæ consi-
lia proponeret. itaque si Turcus abstinere vellet ab infestanda Hungaria,
quæ Deo atq; hominibus volẽtibus iam Vladislai facta esset, facilè fore vt
de fœdere conuenirent, in quo ineundo seruandoq; daturũ Vladislaum ope
ram, ne pacis studio aut officiorum cõmutatione inferior deprehenderetur:
quodsi arma mallet, & vires experiri, annixurum, ne illis etiam quoquo
modo vinci contingeret. Turcus vbi ea audiuit, legatos quasi subduceren-
tur ab omni occasione iniuriæ, inter tot armatos infestosq; & commodius
dum deliberaretur habitarent, in Sunderouium perduci commisit: certus
secum prius omnia experiri & tentare, quàm illis responderet. itaque dedi-
tionis spem prius aggrediens, captatis colloquijs maiori quàm aliquando
ambitu, ad defectionem sollicitare cœpit. Sed & literæ sagittis illigatæ pas-
sim supra murum à militibus excutiebantur in oppidum, ingentia defectio
nis præmia continentes. Verùm vbi nihil pacati ab aliquo respondebatur,
aduocata concione: Pax, inquit, cuius ab hoste mentio illata est, detur, nec
ne, licet in me situm intelligam, placet tamen & sententiam vestram mili-
tes cognoscere: quandoquidem id bellum gerimus, in quo cum felicitate hu-
mana, cuius ego principatum apud vos teneo, periclitatur: etiam religio
sanctitasq;, quarũ tutela & cura ex æquo ad omnes pertinet. Quippe quod
vt multũ forma viuẽdi distemus, eandem post obitũ omnes beatitudinem
speramus. Itaque velim cuncta quæ dixero, sic à vobis accipi, vt quæ non à
mea, sed ab vniuersorũ publica opportunitate proficiscũtur. Nam quod ad
me priuatim attinet, tantũ in Asia, tantũ in Europa possideo, vt, quod abo
minor dicere, pars altera minimè pudendũ regnũ videre queat, conseruan
disq; meis plus curæ quàm operæ subigẽdis alienis, fortunam meam fortasse
insumere decet: vestrùm magis est videre an sua cuiq; sufficiãt: & quàm ra
ta diuturnaq; sentiatis, præter id ꝙ cum humanis fortunis sacra & diuina
omnia sunt à nobis aliquando omittẽda, si vltrò nunc arma deposuerimus.
Petit enim hostis à bello absisti, & tum demum de pace cõueniendum censet.
omitto indignitatem, quòd obsidentibus armatisq; obsessi & inermes, for-
tibus*

Ioannes Vranus præfectus vrbis.

Legationem Vladislaus ad Turcicum exercitum mittit.

Turci Oratio ad milites.

tibus & exercitatis, imbelles ac desides pacem pollicētur: Omitto quantum laboris in molienda obsidione construendisq́ operibus, quantum deducendis fabricādisq́ nauibus sit exhaustum. quæ omnia hostis quasi vinctos nos inclusosq́ iam teneret, deseri iubet. Bulgaria omnis & Rascia pars maior, armis nostris iam pridem paret. In Seruia etiam pleraque ditionis nostræ fecimus: quæ omnia vel retinenda sunt, vel vnà cum illis cætera quoq́ in Europa possessa relinquenda. Quicunq́, quod planè etiam hostis intelligit, habuerit in potestate oppidum quod obsidemus, habet non solum quoddam veluti pignus & stabilimentum rerum suarum, sed arcem etiam & munimentum efficacissimum alienis subigendis. Scissum est inter se nunc regnum, laboratq́ domesticis seditionibus. Nec tantum viriū adiecit res Polonica illi coniuncta, quantum detrahunt intestinæ factiones: ac pacis mentione facultas tempusq́ illis sedandis quæritur, vt nos integris geminatisq́ subinde viribus aggrediantur. Si re infecta obsidionem dissoluemus, facilè nectendo causas tamdiu de pace non consentient, quoad certaminibus domesticis aut Vladislai felicitas, aut Hungarorum voluntas & ratio sanior finem imponet: quas fœderis conditiones domū inter se conciliati & contra nos armati exigent, quando nunc mutuis discordijs periclitantes, & armis nostris penè oppressi, tanquam acie vicissent, oppugnationem prius omitti, quàm de pace agi æquum censent, aures iam nunc obtundunt superba petitiones de restituendis Bulgaria, & Rascia, tum cæterarum regionum vrbibus labore ac periculo nostro expugnatis: quod si facere voluerimus, bellum quod aduersus discordantes inter se mutuisq́ certaminibus occupatos per occasionem nostram nunc gerimus, inferent nobis, non solum vnanimes tunc Hungari, sed adiecti etiam illis Poloni. quod etiam si pacis studio tam pudendas & miseras restituendorum omnium quæ repetent cōditiones suscipere possemus, nunquid contentum suis Despotum quieturum postea putamus? Cuius animus, certum habeo, elatus coniunctione inter se virium duorum adeo præpotentium regnorum, non solùm recuperandis amissis, imminet: sed quicquid vbique in Europa nostrū est, iam nunc sperat. Non prius sibi satisfactum putabit, quàm adducto contra nos Hungarorum Polonorumq́ impetu, eandem ferro atque igne sæuiente in agro nostro vastitatem intueatur, quam à nobis in suum illatam prius vidit. Quod si belli fortuna (omē auertat Deus: sed tamen fieri potest) consilijs suis affuerit, præter omnia fœda & indigna, quæ ab irato victore timeri debent, pium sanctumq́ apud eos est, dira infandaq́ in gentem nostram exercere, nisi à sacris religionibusq́ nobis à maioribus nostris traditis desciscamus, in nouos incredibilésque ritus degenerando. Neque alio sacrificij genere aut obsequio Deum cōciliare sibi faciliùs efficaciúsque posse arbitrantur, quàm si templa quæ colimus, diruant & profanent: si sacrosanctis arcanis & caremonijs illudant, si numinibus & sacerdotibus nostris insultent. & vt omnem rabiem qua in nos & sacra nostra grassantur, deprehendatis, inter sanctos referunt omnes qui nobiscum pugnando trucidantur. Non est, milites, quòd per vanā spem pacis expectemus, dum colligit vnitq́ vires, dum se armat. Is hostis, qui non

prædam

prædam aut humanam laudem, ſed immortalitatem ipſam præmium victoriæ ponit. longè plus laboris inſumptum eſt quàm ſuperſit. foueas tumultuario opere oppleuimus, & propugnacula ereximus, quæ muro imminent: cuius etiam partem machinæ ſolo æquauere, vt ſemiapertum iam oppidum eſſe videatis: & id ſanè oppidum, per quod noſtra omnia tuta pacataq́ nobis reddantur, hoſtibus verò ſua infeſta, prædæq́ ac populationibus noſtris expoſita remaneant. Si parumper annitimini, ſi fœlicitatis virtutisq́ noſtræ memores, cogitabitis delubra, ſacra, religiones, cæteraq́ diuina & humana fundari nobis, quando cras hoſtilis muri fundamenta demoliemini, vicimus, milites, non in præſens modò, ſed in perpetuum. Quòd ſi nihil aliud quàm certiſſimam rerum noſtrarum ſecuritatem, hoc certamen foret nobis pariturum, ſatis dignum præmium eſſet, pro quo pericula omnia ſubire alacriter, mortemq́ etiam ipſam fortiter laceſſere deberemus. Sed vt victoria hæc noſtra omnia velut ſepto quodam & muro nobis munit, ſic hoſtilia ad prædam patefacit ac denudat. Hactenus cum natura luctati ſumus in confragoſis præruptisq́ Bulgariæ atque Raſciæ montibus. Fames, ſitis, labor, deſperatio, vincenda fuit. Vicimus, non alia mercede illecti quàm vt beatæ Hungariæ opulentiam aliquando attingeremus. hinc iam militiæ noſtræ præmia, hinc gloria initur. Ad portas peruentum eſt: quibus patefactis, non ſaxa inacceſſa, non inuiæ ſolitudines emetiendæ nobis, ſed per loca natura ipſa & humano cultu longè amœniſſima ingrediemur. hominum iumentorumq́ omnis generis alimenta paſſim, non ad neceſſitatem, ſed ad luxuriam cum vbertate ſoli, temperies cœli, aquarumq́ abundantia ſuppeditat. Quidquid alibi operoſa cura vix educat, illic ſponte ſua fert terræ benignitas: vt credi poſſit, naturam colendi agri cæteris regionib. exemplum daturam, præcipuo quodam cultu Hungariam excoluiſſe. Sed neque vſquam liberaliorem indulgendis diuitijs fuiſſe conſtat. Aurum enim quod alij mortales rariſſimis in locis laborioſiſſimè effodiunt, Hungari velut quoddam virgulti genus etiam pullulans decerpunt. Veſtrum eſt, milites, an ad ea omnia perpetuum vobis aditum cras aperire, an hoſtibus ad veſtra patefactum relinquere velitis. Memineritis ſubeundo murum omnem beatiſſimæ fortunæ opulentiam, ſine alio munimento, ſine præſidio, ſine cuſtode, poſt illum vobis ad prædam expoſitam. A tergo verò eſſe liberos, coniuges, lares veſtros, delubraq́, & religiones, ſimul & victoriarum veſtrarum præmia: quibus niſi in oppidum tranſcendatis, ira & libido quantum victorib. licet, per omnia dira & nefanda mox ſit inſultatura. Ego prout vos pugnantes videro, quam mentem vel ad imperandum, vel ad ſeruiendum habeatis, ſimul quid ſuperbiſſimis legatorum poſtulatis reſpondendum ſit, intelligam. Vos interim curate corpora, & quæ ex vſu ſunt, cum armis expedite, vt ſimul cum luce cras murum aggrediamur. Digreſſi milites à concione, non ſecus ac ſi cum victoria propoſitam quoq́ eis prædam iam tenerent, alacres epulati. quod noctis ſuperfuit, vt ad certamen vegetiores aſſurgerent, quieti dedere. Vbi illuxit, ad murum producti, malleolos crateſq́ æquando itineri per foſſas ligno ac

Laus Hungariæ.

C ceſpite

Belgradi oppugnatio.

cespite coniecto iam pridem tumultuariè oppletas, nec minus scalas & vectes, cæterumq; excidendarum vrbium apparatum ferentes procedebant. Cum interim qui ex turribus ligneis pugnabant, haudquaquam defensores in muro consistere permitterent, & crebris sagittis hostem impetendo propè ociosum accessum suis exhibebant. Quod haud sanè ægrè ferebant oppidani. Certè enim fore existimabant, vt Turcus vim experiretur, si deditionis spes non succederet. dum itaq; ille ad defectionem allicit, ipsi partes oppidi ad flumina porrectas contra naualem impetum hominibus propugnaculisq; & machinis, ignem aut lapides excutientibus, tacitè firmauerant. Ex parte verò altera quantum muri tormentorum vis aperuerat, rudere simul & gleba strenuè propè iustam altitudinem coædificauerant: & per noctis silentium pice, oleo, sulphure, incendiarioq; puluere, quantum copia fuit, ligna imbuerant, quæ temerè in fossas prouoluta erant, tum cætera omnia quæ aut res aut cogitatio subiecit adminicula defensionis prouiderant, parauerantq; nec in armis modò & missilibus, sed in obsequijs quoque & parendi studio. itaque cùm eo incautius quo licentius Turci ad murum properantes constitissent in cratibus quibus iter substrauerant, coorti repentè à muro oppidani, faculas aliumq; multipliciter paratum missilem ignem contorquendo, terrorem ingentem prius, mox haud minorem stragem intulere. Excitato pluribus in locis incendio, & vno veluti momento per omnem quam calcabant materiam sic propagato, vt neq; in eodem vestigio impunè perseuerare, neq; progredi, neq; regredi facultas esset, terra ibi luctatio formidoq;. nam turres etiam ignem conceperant, trepidabaturq; in castris, in quæ fumum flammamq; conuoluebat aura quam matutinis temporibus flumina exhalant. Quæ res ab incendio imminente oppidum seruauit. Ruptis igitur conturbatisq; ordinib. quisque saluti suæ expediendæ intentus, circumspectare vndiq;, arma abijcere: & quà proniùs liberiusq; effugium in tanto malo apparebat, excursare. Sed ignis tam suo quàm auræ impetu temerè per materiam incendio præparatam voltans, aut fugientes perstrictis in cursu neruis retinebat, aut exitum per quem effugere properabant, præueniendo occupabat. Sed & quibusdam fumus prospectum ad fugam, quibusdam conturbatio etiam mentem abstulerat, absumebanturq; ab igne, quasi subitum noua rei discrimen immobiles reddidisset. Pauci ex vltimis ordinibus & ijdem ambusti debilitatiq; in castra refugere. Cæteros ingenti numero consumpsit incendium, cum reliquo totius oppugnationis apparatu. neque verò à nauibus felicius pugnatum, quarum nonnullas vis lapidum tormentis efflata dissipauit, nonnullas ignis implicuit, reliquas ferè aut remigum gubernatorumq; consternatio, aut conatus recipientium se à periclitantibus adintegras naues quàm longissimè ab oppido naufragas exegit. Ea clade perculsus Turcus, quasi non ope aut consilio humano, sed à numine aliquo suis inflicta esset, grassanteq; etiam fame suprà quàm vt sine tumultu & seditione, in exercitu ferri iam spes esset, obsidionem dissoluere constituit. Sed & fama erat exercitum satis validũ cõgregatũ iam à rege ad Segedunũ, accursu-

cursurumq́; propediem, tamen ne animandis hostibus signum aliquod trepidationis ostenderet, legatos in castra reuocatos, minimè benignè allocutus est: Asseuerans se tum demum pacis mentionem auditurum, si Vladislaus cessisset ea particula Rasciæ quam tenebat, & Belgradum sibi veluti obsidem pignusq́; fœderis vacuum tradidisset. Abscessurum se tum quidem ab obsidione, vt consultandi spacium Vladislao exhiberet, suadere vt malit ea conditione in amicitiam recipi, quàm negando pauca quæ postulabantur, de summa vtriusq; regni disceptare: petere se ea quæ iure belli sibi deberentur, priusquam Vladislaus foret in Hungariam accitus, nec potuisse Hungaros id quod ipsi non habebant ius, in alium transfundere. Si Vladislaus perseueraret, malle de alienis contendere, quàm sua quietè possidere, affuturum se in tempore, & secum vnà inspectorem vindicemq́; iustitiæ Deum. Ea denunciatione, tum etiam quia domi haudquaquam ocium à regina fore apparebat, rex adactus est mittere in Poloniam nunciatum quo in statu res Hungarica esset, & quæ belli moles à Turco immineret, petitumq́; vt miles & pecunia in stipendium mitteretur. Decretus est ad eam legationem Sanoceus, cuius eloquentia non minus quàm rei necessitas persuadebat, facilè posse postulata impetrari. Polonorum primores sub aduentum ipsius cōuenerant ad Gorcinum, quos ita allocutus perhibetur: Referre vobis quæ in Hungaria feliciter transacta sunt: & quàm non longè absumus, vt difficilibus omnibus superatis: nostra ociosè, aliena verò vtiliter ac tutò possideamus, intelligo esse hominis qui foret oblitus, quanta animi magnitudine etiam per omnia discrimina regnum illud obtinendum censueritis, simul putantis apud animum vestrum plus consequendæ dignitatis commoditatem posse quàm gloriam. Nunc quando adhuc insonant auribus meis magnifica decreta vestra, nullius vel laboris, vel periculi habendam rationem non modò fortunis, sed sanguine etiam ac vita adiunctæ rebus vestris Hungariæ laudem paciscendam. Non dicam propè esse, vt regis vestri virtus & felicitas voti compotes vos fecerit. Emperiascium interceptum: & Budam caput regni obtineri, tum Comitem Ciliæ, à quo omnes actiones consiliaq́; reginæ inprimis pendebant captum vinctumq́; sub custodia esse: à Despoto autem & rege Bosinæ legationes aduenisse, petentes amicitiam, & obsequium pollicentes. Præterea omnes penè Hungaros optimates fortunæ regiæ se dedisse, imperataq́; facturos, archiepiscopúmque & cæteros qui in primo tumultu reginam secuti, rursus ad nos defecisse, & mox eorum omnium quorum maximè interest consensu, cum solenni cæremonia, illic quoq; regem nostrum coronatum, iam eo vsq; formidabilem omnibus, vt ad primam eius denunciationem Turcus ab obsidendo Belgrado discesserit. Reginam verò desperatis iampridem rebus trepidè cum filio in Austriam profugisse, relicto modico præsidio in Iaurino, & ipsum à nostris obsideri, pauculas denique ciuitates, quæ se in euentum muniuere, magis vestrum quàm reginæ nutum respicere, & iam minimo conatu illic debellari posse. Ista & alij prospera fortuna successus iactentur apud illos, quibus non deus, non gloria, sed cupiditas

Responsio Turcici Imperatoris legatis Vladislai data.

Sanocei legatio.

 bellum

bellum suscipere persuaserit. at vobiscum sic agam? peruulgata est non in Europa solum, verumetiam in Asia fama, suscepta à nobis conditionis conseruandi tuendiq; Hungariæ regnum. Et tam illi qui incœptis vestris fauent, quàm qui aduersantur, suspenso animo sunt in euentum, vident omnes qui religionem nostram profitentur in manu vestra situm esse, stabiliatur nécne in perpetuum, an paulo pòst intereat Christianum nomen. Contrà fore sentiunt profani vt eorum superstitio aliquando deleatur, ipsi verò Europa omninò exterminentur si tanta constantia suscepto negocio aderitis, quanta animi magnitudine suscepistis. Nolite committere vt aut ij timuisse, aut illi sperasse frustra videantur. Cum sententiam de ijs quæ rex postulat, dicetis, cogitabitis vos esse velut in theatro humani generis: innumerabiles populos, infinitas nationes, vos circumstare, expectantes quam fortunam, quam conditionem sibi, liberis, coniugibus, parentibus, rebusq; charis alijs, tum aris, templis, religionibus, & sacris, ab hodierna die repromittant. Et simul cogitabitis, à decreto quod feceritis, non Hungariæ statum, sed totius penè terrarum orbis pendere. prout hoc, vel illud decernetis, ita ijs aut illis regionibus & gentibus, diuina omnia & humana rata esse permansura: licuerit fortasse vobis recusare, cum postularemini. Nunc haud liberum est non perpeti & facere omnia extrema, priusquam ingenti animo susceptam tantarum rerum curam deseratis, antequam in Hungariam regem vestrum mitteretis, consentiens ipsa inter se, suis viribus, suis opibus, multos annos veluti muros, ab alijs Christianis regnis Turcorum impetum submouit. In eius vicem vos successistis: & cum ipsius tuendæ negocio Christianæ quoque reipublicæ tuitionem subijstis, pedem referre neque fas est, neque expedit: quando eò peruentum est, vt cum Hungaria etiam vniuersa res Christiana aut prodenda sit, aut conseruanda. Non vacat referre, quàm multi pro dignitate patriæ vel retinenda, vel augenda, vltrò se morti obtulere: quàm multi etiam vnius à se seruati ciuis gloriam, quàm vitam maluerunt. Quòd si pro vnius aut ciuitatis maiestate, aut ciuis salute, bene impenditur vita, estq; id gloriosissimum: quanti comparanda est laus, quæ vos omnis mortalitas efferat necesse est, nō vna ciuitate, sed multis regionibus ac regnis: non vno ciue, sed innumerabilibus gentibus & nationibus conseruatis, longè, vt sentio, minus præmium vobis proponebatis, cum de mittendo illuc rege ageretur. Et tamen cum difficilia multa domi forisque obijcerentur, maluistis cum omnium periculo eam, quam tunc videbatis, gloriam quærere, quàm tutè necessitatibus vestris incumbere. Quod si tantum sperassetis, exiguum mehercule tam immortalis gloriæ precium visum foret, non sua cuiusq; salus, sed cum fortunis omnibus liberorum quoque ac parentum vel vita, vel libertas, sed Deo propitio, non capitis, non libertatis à nobis subeunda dimicatio: paucis militibus, & haud magno stipendio, tam diuinam laudem consequi potestis, modò regem vestrum iuueritis. Id ab eo expetitur non fortuna sua, non virium, non gratia, non auctoritatis eorum qui se sequuntur diffidentia: sed vt sine ciuili

sangui-

sanguine aut cæde potestati suæ illic se tradat, quicquid hominum ciuitatúmue magis adhuc deliberat, quàm repugnet: intelligitq́ quàm immortale odium intestina bella sequatur. Quantum vel virium, vel consilij domesticæ factiones, vbi gladium cruentauerint, detrahant, ad externas actiones videt se sola fama subsidiorum vestrorum posse illic debellare: & mauult beneficijs vestris integram iam nunc Hungariam debere, quàm paulò pòst armis suis dilaceratam possidere. Sed neque in re vestra est, regnum illud sic subigi, vt viribus suis prius conficiatur. Lacessitus est Turcus denunciatione regis, & sic ab obsidione discessit, vt qui mox multiplicatis viribus & numero copiarum sit affuturus. Si aut tum etiam discordans, aut iam tum mutuis seditionibus confectum regnum inuenerit, maiori conatu repellatis oportebit, quàm sint nunc in potestatem redingendæ ciuitates paucæ, quæ de se inter reginam regemq́ deliberantes propiores sunt, vt illius res profligatas deserant, quàm vt huius felicitati aduersentur: præsertim quòd earũ validiores finibus vestris obiectæ, & illinc à rege, hinc à nobis propè circumsessæ, fiduciam defensionis habere non possunt. Quòd si integris membris suis ac virib. regnũ id obtinebimus, præterquam quòd nobis securis ociosisq́ vt semper antea & Turci impetus refringi, & res Christiana defendi poterit, licebit coniunctis viribus id quod Christianum nomen ab initio huius expeditionis sibi de nobis polliceri cœpit, vltrò bellum inferre, & diræ gentis nefandam superstitionem non solùm ab Europa exterminare, verumetiam in Asiam persequi ac delere. Proponite nunc vobis ex parte altera regnum celeberrimum ac ditissimum, non solùm vicinum vobis & fœderatum, sed tutelam etiam & munimentum vestrum. addite ipsius in vos recentissimum beneficium, quòd regi vestro spontè se subiecerit. Coniungite cum illo Italiam, Galliam, Hispaniam, Germaniam, Græciam, reliquasq́ omnes prouincias Christiani nominis. Cogitate vobiscum, quot in illis nationes, populi, ciuitates, vrbes, oppida, quæ publica, quæ priuata ornamenta, quot delubra, quot sacra, quot sacerdotia, quæ ciuitatum mœnia, quæ priuatorum ædificia, quàm multi principes, ac reges maximi, quàm innumerabiles illustresq́ virorum ac fœminarum ordines, quæ omnia cum rege vestro periclitentur. Ex parte verò altera sint non multæ copiæ militum & mediocres pecuniæ vestræ, quas rex à vobis postulet, vt suam & eorum quæ dixi omnium salutem libertatemq́ expediat. Nónne malitis sine spe aliqua milites ac pecunias tales perire, quàm tot támque insignes res atq́ homines in discrimine versari. Quòd si nõ ad periculum aut iacturam expetuntur, sed ad societatem pariæ iam victoriæ laudisq́ tantæ, quanta debetur tot regionum gentiumq́ ac ciuitatum seruatoribus, non videretur ex grauitate ac sapientia vestra, nunc tandem propè partam gloriam omittere, pro qua assequenda necessitatum vestrarum obliti, aliena tuenda vobis suscepistis atq́ ideò in decernendo iterũ atq́ iterum cogitare, velitísne non solùm vos & vestra, sed vniuersam quoq́ rẽ Christianam in tuto collocare, stipendio ac supplemento exercitus minimè multo, respectu magnitudinis gloriæ quæ immortaliter celebrabimini,

cōseruata, cum regno de vobis benemerito, vniuersa Europa, & quæ in ea sunt humanis diuinisq; rebus omnibus, an per ignauiā & auaritiam discedendo ab expectatione de vobis excitata, cum rege vestros socios & fœderatos in periculo suo nunc destituere, & mox tanquam publici Christiani nominis desertores ab omnib. alijs despecti ac derelicti, à vobis verò proditi ac desperati, cum potentissimo hoste, vitæ ac libertatis vestræ dimicationem subire? Vbi ille obticuit, mitenda esse auxilia omnes quidem pari asseueratione censuerunt: sed quo numero, aut pecunia, aut miles mitteretur, ea fuit disceptatio. Erant enim qui vniuersas regni vires in expeditionem decernerent: & pacata Hungaria, statim contra Turcum prodeundū dicerent, dum trepidus adhuc imparatusq; hæsitaret, exercitu à Belgrado, velut è naufragio ingentis tempestatis reducto. Cæteri negantes oportere regnum vacuum dimitti propter Tartaros & tumultuantem Lituaniam, milites & pecuniam definiebant, sed numero minimè eodem. nam qui plurimum duodecim, qui minimum duo milia, submittenda dicebant. decretum tandem, vt ijs qui spontè vellent, sine fraude esset, ad regem priuatim proficisci: & vt publicitùs quinq; milia militum cum annuo stipendio mitterentur. Eum numerum satis tunc regi ad pacandam Hungariam facilè augeri posse, si alia necessitas ingruisset. Se verò haud minus exinde, quanquam regni viribus exhaustis, non securos solùm ab externis interim certaminib. verumetiam pacatos in omnes occasiones fore. Dum hæc apud Hungaros Polonosq; aguntur, regina interim Cassouiano reliquisq; populis, qui vrbes suas ab initio intestinæ dissensionis communiuerant ineuentum, persuaserat vt præsidia sua contra Vladislaum admitterent, nec minus modò suppliciter rogando, modò maxima quæque pollicendo, principum Hungarorum animos aggressa, interdum etiam iurgando, quòd immemores pristini decoris, quo dudum apud patrem, mox apud se & maritum suum refulsissent, vni Agriensi Episcopo à Vladislao posthaberi paterentur, quasi aut nobilitas, aut rectè facta illius tanti essent, vt præ illis solis & patriæ communis amor, & omnium fides nihili ducenda, memoriaq; benemeritorum negligenda & abolenda foret. quibus ita eos pellexerat, vt Archiepiscopus & Ladislaus Gara cum plerisq; alijs rursus ad se deficerent. Itaque communicatis consilijs, vt eodem tempore Vladislaum, quem suos in patriam dimisisse sciebant, diuersis locis anceps trepidatio circumsisteret, in id conueniunt: Quòd regina copijs, quas ex Austria Morauiáque & Boëmia exciuerat, destinatis, ad Cassouiam, illiusq; appendices vrbes firmandas exercendasq; illinc populationes in eos qui Vladislaum sequebantur: adauctoq; præsidio in Iaurino, ipsa se in Strigonium reciperet: Ladislaus autem adiunctis sibi quoscunque ad deficiendum allicere potuisset, ex parte altera bellum excitaret: & si fortuna cœpto suo affuisset, se ad Iaurinū cum reginæ copijs coniungeret, vt Budā simul aut expugnarent, aut obsiderent. Impigrè omnia vt conuenerant, transacta: & bello quidem quod per Boëmos Australesq; cōductitios ex Cassouia geri volebāt, præfectus est Ioannes Giscra, acerrimi vir ingenij, ducumq; illius tēporis militarib.

Diuersorum consiliorum agitatio.

Regina inquieta principes Hungarorū aggreditur.

Regina copias ex Austria, Morauia, Bohemia colligit.

Ioannes à Giscra Dux exercitus.

artib.

artibus & robore virium facilè princeps: & vt bello optimus, ita in pace haud aspernandus. Reliquum autem quod fuit copiarum, regina Strigonij se continens, in laurinum submisit. Ladislaus igitur apud suos criminando indignandoq́, quòd gratia quæ vniuersis debebatur, vni tantùm Agriensi Episcopo referretur, nō illius tantummodo opibus & auctoritate accitum coronatumq́ Vladislaum esse, plusq́ in id valuisse gratiā & auctoritatem plerunq́ aliorum, qui nobilitate ac fortunis multisq́ priuatis ac publicis ornamentis longè ante illum eminerent. Si ad Agriensis nutum spectandum, si ab illius voluntate dependendum, frustrà peregrinū regem accersitum: potuisse sine sumptu, sine tanta molitione domi vltrò ad eum summam rerum deferri. Quid euitatum in posthumo, nisi curatorū inter pares dispar licentia & auctoritas? Quam si vtiq́ tolerare oporteret, multò esse officiosius, id fieri in gratiam aui patrisq́ posthumi, quàm pro augenda nobilitandaq́ re Polonica. Sed & plura eiusmodi ad inuidiam regis Agriensisq́ sæpe ac multum vulgò iactando attraxit ad defectionem secum penè vniuersam eam regni partem, quæ Dalmatia continetur, tantò populorum consensu, quòd in paucis diebus propè iustum exercitū in armis habuit. Vladislaum tot vndiq́ oborta discrimina minimè sanè pro rerum difficultate cōturbauere, sed consilio singula dimetiens, dum ex Polonia pecunia milesq́ adueniret, dum vires contraheret, quibus in omnes partes hosti par occurreret, instituit motus in quibus minus periculi apparebat, in præsens artibus elidere, viresq́ illuc conuertere vnde magis discrimen, si negligeretur, affore sentiebat. Itaq́ belli quod à Cascouia ostendebatur, quia confici cùm voluisset, admotis ex parte altera Polonis in arbitrio suo situm credebat. interea sustinendi curam Ioanni Pereno præfecto Chesmarchi delegauit, assignato ei milite qui in opportuna præsidia distribueretur. Ipse ne cui se absente nouandarum rerum occasionem faceret, propter copias reginæ quæ in propinquo erant, simul ad omnes suorum opportunitates velut in medio intentus esset, Budæ se continuit. Aduersus autem Ladislaum, in cuius conatu properè coërcendo antequam aut Dux imperio, aut tumultuaria turba militaribus obsequijs assuesceret, rerum omnium summam planè verti constabat. Misit Hunniadianum, quem præter singularem peritiam rerum bellicarum manu etiam strenuum ac sermone promptum sciebat, ad eáque accedere naturalem quandam dexteritatem conciliandis sibi animis hominum populorumq́ studijs promerendis, vt de concordia prius ageret, auctorq́ illius fieret, si fortè citra ferri discrimen cum suis Ladislaus ab instituto se retrahi permitteret. Cæterùm vt si parū persuadendo proficeret, vires adhibere posset, adiunxit illi Nicolaum Fristarchi, & ad milites qui sub vtroq́ militabant, adiecit curiales suos, & quidquid copiarum laurinū ad id locorū magis infestauerat, quàm obsedisset. profectus Hūniadianus ac si omnia infesta circa essent, cōposito agmine itineribusq́ exploratis ingrediebatur edicto suis proposito, quod quamdiu ab aduersa parte spes tota reconciliationis non excluderetur, quisq́ præda populationibusq́ abstinendo sedulò operā daret, vt beneficio ad concordiam potius quàm vi ad certamen

Ladislaus ad defectionem Dalmatiam perducit.

Hunniadianus de concordia agit.

gentis suæ homines prouocaret. Non amplius iam quinq; milibus passuum aberat ab oppido Batta, penes quod Ladislaus se cum suis receperat. dum verò impensius circumiens vniuersos & singulos monendo hortandoq; dextra læuaq;, nec minus à fronte & à tergo aciem firmauit, ne quid per occasionem ex diuerso committeretur, quod pacis cõsilia in irritũ verteret: tandem haud amplius quàm mille passus ab hoste se muniuit in loco vnde castra opposita minimè conspici possent: veritus humanorum affectuum lubricum, prospectu suæ gentis militum animos remollíturum. Misit deinde qui accepta dataq; fide Ladislaum ad colloquium inuitarent, designato loco in quo pariter cõuenirent. Ea postulatio negligenter audita, superbeq; responsum, eò ventum esse, vbi gladio, non lingua decertandum, satis intellectum antequam arma induerent, quid sibi, quid regno expediret. Si nihil vltrà quàm eos alloquendos destinasset, inanem laborem regem assumpsisse. Ea prout referebantur, prolatis ad concionem nuncijs, Hunniadianus recitari fecit. Et subinde intulit maluisse se laudem promereri reconciliatarum voluntatum publicæ saluti, quàm reportare victoriã de hominibus ad interitum patriæ obstinatis nunc quando non facinoris, ad quod accincti starent, conscientia, non periclitantis patriæ discrimine, non Dei, nõ hominum verecundia, commouerentur. stringendum esse gladium, & salutem patriæ ferro expediendam. Non aduersus suæ gentis homines, sed contra immanes parricidas (nec enim corpora, vestitum, ora, habitum, suos ab hoste secernere: sed mentes, consilia, facta, dictaq; omnia in illis non hostilia modò, sed etiã parricidalia essent) ac proinde cauerent omnes & singuli, vbi ad manũ venissent, ne hebetarentur animi, & pugnandi ardor refrigesceret aspectu patrij habitus, atque habitudinis in hominibus equisq;. vestimenta tantummodo & arma Hungarica apud illos esse, cætera omnia minimè à sæuissimo hoste differre. Sed & plerunque animis æquioribus aduersus externos impetus prodeundum. Iustas belli causas multas subesse posse, & eorum qui pro imperio & gloria decertarent, cupiditates longè tolerabiliores. Agi enim tunc non de interitu, sed de maiestate populorum; illos non solùm sine iusta causa, sed contra etiam fidem & iusiurandum suum: non ad augendam dignitatem, sed ad exterminandum funditus ac delendum nomen gentis suæ arma sumpsisse. Quanto igitur odio stringendum ferrum putarent aduersus eos qui temeritatem paucorum secuti, non oppugnatum, sed euersum charissimam patriam per cupiditatem atque ambitionem venirent, tanto in aciem prodirent ad eripiendam ex vltimo discrimine patriam. Indicandumq; sceleratis hominibus, Deum perfidiæ vltorem esse: fidem deniq; publicè ac priuatim Vladislao datam pro salute regni, perfidorum sanguine stabiliendam. haud magni conatus eam rem fore. tumultuariam ac semiermem turbam ex diuerso stare, non ducibus, non ordinibus assuetã, nec quicquam aliud in prælium afferentem, quàm malæ causæ conscientiam. Si interrogarentur quid armis peterent, non habituros quid responderent. eadem qua prosilyssent temeritate, ad primum statim congressum fugam omnes molituros. productis subinde copijs instructisq;, in hostem aciem direxit.

Adhortatio Hunniadiani.

Nec

Nec Ladislaus certamen detrectauit, sed eadem ferocia qua prius legatis responderat, castris egressus, sequentes se suos, vt quisque primum se offerebat, ita eum in ordinem collocabat, magis temerè tumultuantium more, quàm ex instituto militari. Itaque armorum quidem genus par vtrumque erat, ordo verò & disciplina longè dispar. In altera enim acie omnia instructa prouisaq́ non ad pugnam modò, sed ad subitos etiam fortunæ casus. In altera nulla ferè species militaris disciplinæ. Cæterùm hos ira, illos conscientia stimulante, magno vtrinque ardore concursum. Et à principio quidem aliquandiu ancipiti fortuna pugnatum, accurrentibus vbique ducibus, & suos per omnia spei metúsque extrema cohortantibus. Sed cùm seruatis ordinibus recentes fessis, integri saucijs, ab Hunniadiano vbique substituerentur, Ladisladiani aliquando extracto certamine, cùm sine intermissione pugnarent, vulneribus & lassitudine confecti, tandem referre pedem sensim cœpere. Quod animaduertens Hunniadianus, Nicolao, quem ad fortuitos casus in subsidijs locauerat, signum dedit: & totis viribus adortus, iam tum nutantem aciem, vtpote collectorum temerè, nec castra, nec ducem satis noscitantium, quibusq́ tam ignotum vincendi decus, quàm fugiendi flagitium esset, in fugam vertit. Multi & in prælio & in fuga cæsi: inter quos plerique auctoritate atque opibus insignes: sed nec pauciores aut inter fugiendum aut in castris capti. Ladislaus verò multis in locis effusam suorum fugam cohibere frustra conatus, tandem cum paucis elapsus, cum magis quæ vitanda essent, quàm quibus fideret, animo succurrerent, nullibi prius se credere ausus est, quàm Strigonium ad reginam magnis obliquisq́ itineribus peruenit. Hunniadianus verò re bene gesta, retrò quà venerat,

Hunniadianus victor ad Vladislaum redit.

venerat, ad Vladislaum cũ captiuis & præda rediјt. Ille captiuos haud sanè duriter increpitos, fideiq́; & iurisiurandi admonitos, præterea cognationis quæ propter cõmunia vetustæ originis primordia inter Polonos Croatiæq́; & Dalmatiæ cultores esset, quasi contra sanguinẽ suum arma sumpsissent, in custodiam tradi edixit. deinde ad laudes & munera, quibus Hunniadianum Nicolaumq́; affecit, dignitatem etiã adiecit, declarato vtroq; Transiluaniæ duce. Cæterùm quia in Hunniadiano maior eminebat indoles ad res bellicas, ea potissimum oppida quæ Turcis obiecta erant, illi commisit: & copiarum quantum res tunc sinebat, assignauit: vt non solùm sua defendere, sed per occasionem etiã fines hostium transcendere, atq; operæpretium facere posset, quod postea sæpissimè fecit. Et Turcis quidem magnum de se terrorem incussit, apud suos verò ingentẽ spem excitauit. Multa tum prudenter, tum feliciter ab Vladislao constituta. Eum autem virum ad id negotium diuinitùs delegisse euentus tandẽ indicauit, vt esset qui rem Christianam prolapsuram sustineret. post paucos dies captiui omnes liberaliter dimissi: plerique etiam viatico aliјsq́; rebus necessariјs adiuti, qui grato animo fidelem subinde operam regi in multis actionibus præstitere. Cumq́; pollicerentur ex ea parte ad quam acie debellatum fuerat, reconciliaturos se Vladislao quoscunque victoria non attraxisset, missi sunt cum primoribus eorũ Nicolaus Lassonianus & Sanoceus, vt ciuitates vnà circuirent, & populorum animos à regina auertendo, ad Vladislaum acclinarent, breui ferè omnibus persuasum, non alia re magis quàm repetitione communium inter se primordiorum atque sanguinis. Nec solùm fides, sed pecunia etiam impetrata in stipendium militibus, quos ad reprimendos conatus Giscræ conducendos apparebat. Non enim æquè feliciter ex parte illa res gerebatur à Ioanne Pereno: quippe quòd Giscra per occasionem magnas plerunque prædas abigebat, Scepusiensemq́; agrum ferro & igne propè ad vastitatem mulctauerat: nonnulla præterea oppida interceperat, & diripuerat. Inter quæ Emperiascium, Scharuscium, Clistium: quod aliquandiu obsessum per cuniculos tandem expugnauerat. id oppidum in monte situm velut specula Cascouiæ imminet. Et pleraque illinc clades ad id locorum illata Giscranis, dum aut prædatum proficiscerentur, aut prædas abducentes, in Cascouiam se reciperent. Non deerat tamen opportunitatibus suorum Ioannes Perenus: & aut per insidias hostium carpebat copias, aut in aperto illis occurrens, & particularia certamina committens, pro varietate locorum & fortunæ interdum victor, interdum etiam victus abibat. Nec segnius aut infrequentius quàm Giscra in hostilem agrum prædatum incurrebat. Cæterùm cum per omnia tentamenta ageret de recuperandis amissis oppidis, nullibi fortuna affuit: circũactusq́; est annus irritis conatibus. Regina autem vbi omnes preces adhortationesq́; consumpsit suadendo Ladislao quòd arma rursus indueret, quia nõ esset viri nõ sæpius fortunam aggredi, & frustrata spe semel statim animos submittere: nullibi sæpius euentu variari quàm in bello, vbi minima quæq; dictu, maxima momenta excitare solerent: tandẽ agebat vt instaurando exercitu pecunias sibi

Hunniadianus & Nicolaus Transiluaniæ Duces declarantur.

Nicolaus Lassonianus & Sanoceus populorum animos à Regina auertunt.

Giscra Scepusiensem agrũ mulctat.

sibi crederet. Sed neq; illis impetratis, in Iaurinum ad suos perrexit. nec multò pòst cum renunciaretur, Boemos de pręficiendo sibi rege agitare, vt in fide posthumi atq; sua eos retineret, in Austriam commigrauit. Quò cum eam Ladislaus sequeretur, à Frederico captus est: habitusq; in custodia, donec petentibus id impensius Hungaris, rex eum redemit, quanti Fredericus ęstimauit. Interea subsidia ex Polonia petita, ab Vladislao numero & apparatu insigni aduenerant. Itaq; principio insequentis anni licet annona grauiter laboraretur, hyemsq; perniciosè rigeret, tamen quia festinabat animus ad pacandum regnum vndiq;, Vladislaus Cascouiam versus è Buda mouit. cui cum multo inferior multitudine ac robore copiarum Giscra esset, nullibi ausus occurrere, intra muros se continebat. Itaque oppidis quę priori anno vel defecerant, vel intercepta fuerant, haud difficili conatu in potestatem redactis, instituerat rex proficisci expugnatum Cascouiam, cęterasq; subinde vrbes quę à pręsidijs reginę tenebantur, vt si quid postea innouaretur à Turco, paribus illi virib. posset occurrere. Sed veriti Hungari, locorũ propinquitatem prębituram regi occasionem transcendẽdi in Poloniã, vulgata fama quòd regina de pace cogitaret, quasi temerarium foret bello ea quęrere quę per cõcordiam facilius consequi possent, Budam reuerti persuasere, dimissa illic copiarũ parte, ad belli reliquias persequendas. Ab initio cum vulgaretur regia expeditio, timuerat Fredericus, ne expugnatis vndiq; reginę pręsidijs, & recepta in ditionem omni Hungaria, bellum mox in Austriam à rege transferretur, propter sacrã coronam quam apud se depositam à regina seruabat: ferturq; de illa restituenda secum agitasse. Sed cum audisset postea dimitti exercitum, remq; non per regem, sed per vicarios gerendam ad Cascouiam, recreatus eiusmodi cogitatione, supersedit. Simul & regina demissos animos extulit rursus: & cum antea pacis mentionem vtiq; non aspernaretur, superbè respondit optimatum nuncijs, qui de concordia tractaturi ad illã perrexerant. Sed & pestis quę in regno grassabatur, pręsertim Budę, vbi eius mali vis adeò sęuiebat, contactu & curatione ęgrorum vulgante morbos, vt quotidiana tantùm funera oculis, desperatio vero & mors omnium animis obuersaretur, faciebat illi spem tantisper fore ociũ à bellicis actionibus, dum cõmodè pręparare posset ea quę ipsa ex vsu ad partium suarũ vires instaurandas arbitrabatur. Vladislaus tamen vbi à regina pacem sperni percepit, nihilo segnius edixit, quòd Cascouia oppugnaretur: Ioannemq; cui à galero cognomen fuit, cum non exigua peditum atq; equitũ manu misit, vt se coniungeret cum prefecto Chesmarchi: & cõmunicatis viribus & cõsilijs, Giscram subinde quocunq; se recepisset, aut exturbarẽt aut obsiderent. Giscra verò cum ciuitates quę à regina stabant, regia vectigalia volẽtes iam pridẽ penderẽt sibi, & percuteretur moneta in Cremnicia, sub titulo & nomine posthumi, nouas copias ex Boëmia cõductas veteribus suis adiecerat, nõ tamen regio exercitui adeò par erat, vt occurrẽdi in aperto viribus fideret, sed in omnes occasiones Cascouię intentus exspectabat videre quò se potissimum regij converterent. Inclinata itaq; illuc tota belli mole, summa vi vtrinque

Ladislaus à Frederico capitur.

Pestis Budę grassatur.

oppugnabatur, & defendebatur. Et ab initio quidem eruptiones crebræ fiebant ab Giscranis, comittebanturq; particulares pugnæ, in quib. ex vtraque parte multi cadebant. Sed non tam facilè oppidanis quàm regijs erat interfectorum supplementa substituere. Itaq; cum numerus apud eos indies carperetur, appareretq; haud satis virium tuendis mœnijs, tandem in vltimo discrimine affuturum, rarò admodum & non nisi magna suadente occasione, Giscra cum suis erumpebat. Ad expugnandam igitur vrbem necessitatibus humanis regij animũ adiecere: ductisq; operibus, & munitionibus circùm firmatis, inclusos penè ociosè obsidebant. maior erat intus hominum numerus, quàm pro annonæ copia. Itaq; congestis in publicum omnibus quæ esui forent, præfecti sunt duo ex præsidiarijs, & duo item ciues, qui cibaria in singula capita quantum sustentandæ naturæ satis videbatur, quotidie expenderent. Cõtrahebaturq; mensuræ modus indies, quo plus temporis & minus alimentorũ superesse apparebat, donec, cogente fame, nec ab immundis quidem animalibus abstinebatur. intolerabile suapte natura malum etiam desperatio augebat, quòd non occurrebat vnde affuturam opem aliquam sibi pollicerentur. Itaque cum manasset murmur, oppidanos de traditione agitare, varia erãt præsidiariorum consilia: idq; tantummodò remorabatur fugam, quòd impeditior apparebat, quàm vt tutò possent euadere. Quæ cum ignoraretur à regijs diuturnæ obsidionis tædio affectis, vrgente iam hyeme sine commeatu elabi ab exercitu, cœptum est. Et in ipsius victoriæ aditu obsidio paulatim dissoluebatur, præterquã quòd alia Boëmorum præsidia, quæ in ciuitatibus complicibus erant, crebris incursionibus omnia circumuicina infestabant, vt regios ab obsidione ad tuendos suos auerterent. Nunciabaturq; Chesmarchum oppidum non solùm parum strenuè defendi ab illorum incursionibus, verumetiam defectionis spectare consilia. Itaque cum dux regius videret etiam iniussu suo militem elapsurum, vt saltẽ in fide Chesmarchum retineret, dissoluta Cascouiæ obsidione, illuc properè mouit. Sed id quoq; irritum fuit. nam pridie quàm eò peruenisset, Boëmi admissi per proditionem oppidum occupauerant. Cæterùm etsi præsidij caput Nicolaus Perenus, in primo tumultu cum plerisque ex suis trepidè ex Chesmarcho effugerat, tamen retinentibus qui manserant præsidiarijs nonnullas turres, cum appareret, si affuisset auxilium, facilè posse oppidum recuperari, fortè ita euenit, vt Podolinum peruenirent nouæ copiæ, quæ à Polonis regi submittebantur, ducibus Laurentio Zaramba & Nicolao Stora: quæ cum à regijs per internuncios ad Chesmarchum imploraretur, neque dubia res videretur, quin excludere Boëmos illinc possent, petitã tamen ab se opem negauerunt: seu timentes iter subinde suum impeditius reddere, si Boëmos prouocassent: seu quia priusquam ad regem, quò missi erãt, peruenissent, minimè æquum videbatur, aliquo se bellico negotio implicare. Itaque petitione suorum contempta, neminem lacessentes, inuicemq; ipsi ab omnibus inuiolati Budam peruenere. Capto Chesmarcho, bellũ ab ea parte conuersum est in Podolinum, vbi regij præsidij caput Nicolaus Comorocensis, & vtrinque per omnes conatus artesq; bellicas res gerebatur. Ex

Chesmarchũ Boëmi per proditionẽ occupant.

parte

Parte verò altera regina sibi victoria suorum famam accepit, dissolutámque ad Casconiam obsidionem, & ipsa elata ad Posonium mouit, quæ ciuitas in fide ipsius perseuerabat. Etsi Vladislai præsidium teneret arcem, præfecto Stephano Rosgonio, quem subitò obsidere cœpit, fauentibus ciuibus, expugnationemq; admirantibus. Sed cum neq; æquum videretur, in suos prædas exercere: neq; si id factum foret, pro ciuili ac militari multitudine suffecturum commeatum appareret: populatores in Tarnouiensem agrum immittebat, indeq; omnis generis quotidianæ prædæ aduehebantur, simul vt commodè in Presburgo alerentur omnes, simul vt Tarnouienses suarum rerum cladibus adacti à rege deficerent. Quæ omnia Rosgonius per occasionem elapsus Budam, regi exposuit: simulq; indicauit quo in discrimine res foret, nisi subitò frumentum milesq; & apparatus reliquus aut propulsandæ aut sustinendæ obsidioni necessarius in arcem mitteretur. Eū securo animo rex esse iussit, omnia in tempore affutura, ipse quàm ocyssimè ad præsidium reuerteretur. Nec mora, Andream Tantzinensem cum valida Polonorum Hungarorumq; manu Tarnouiam misit, simul suos tuitum ab incursionib. hostilibus, simul Presburgensem agrum vicissim populatum: & vt obsessis inferret per occasionem opem necessariam, edixit. Ille impigrè mandata exequens, frumento ac milite tum machinis missilibusq; varij generis in arcem submissis, illius potiundæ spem omnem reginæ videbatur ademisse: sed & crebris populationib. quicquid erat agri Presburgensis adeò mulctauit, vt verius obsessos quàm obsidentes se sentirent. Crebra inter arcendas populationes vtrinq; certamina ferebantur, cadebantq; ex vtraq; parte multi, donec actos in insidias hostes Andreas tam ingenti clade affixit, vt parum abfuerit quin vrbs quoq; per tumultum, dum prosequitur victoriam, ab ipso caperetur. Ea strages reginalibus finem excurrendi fecit: fossa itaq; & muro subinde se tuentes, oppugnandæ arcis consilia ex integro per omnes artes machinationesq; quotidie solertius agitabant. Sub anni finem ægerrimè omninò nutriebantur, necessitasq; & desperatio propè intolerabili impetu rem geri cogebant. Igitur coædificatis turribus ambulatorijs, omni genere missiliū regios à defensione prohibebant: & muro, quem crebris tormentorum ictibus die noctuq; impetebant, locis aliquot detruncato ac diruto, nitebantur summa vi aut per ruinas, aut admotis scalis partem aliquam arcis occupare. Nec ad extremum regij tam acres in se conatus sustinuissent, nisi audito suorum periculo, in ipso rigore hyemis rex ex Buda accurrisset cum egregia vtriusque gentis manu. eius aduentu & suorum animi erecti, & regina adeò consternata, vt copiarum parte illic relicta, clàm cum cæteris Viennam se receperit. Rex immisso in arcem subsidio, tentauit vrbem si fortè in potestatem redigere posset. Tandem cum diu continuata obsidio intus & extra omnia consumpsisset, appareretq; in difficiliori anni tempestate non minus discriminis à cœli ac terræ rigore quàm ab hoste affuturum, tumultario opere instaurauit quicquid munitionum hostis circa arcē labefactauerat, móxque in Budam redijt. Eodem tempore Poloni, voluntaria manus, nulloq;

Incommodi expositio.

Andreas Tátzinensis Presburgensem agrum deuastat.

Andreas Reginæ exercitum ingenti clade affixit.

Regina Viennam se recipit.

stipendiò publico adiuta, duce Petro Odronosano in Hungariam transcensuri, arcebantur à Boëmis, qui angustias in montium iugis occupauerant. Itaque illi die frigidissima cum lenta, sed iugi pluuia caliginosa, atque ob id minimè suspecta, præmissis impigris robustisq; quibusq; iuuenibus, à quibus resistentes, si qui fortè affuissent, obtruncarentur, per solutas Boëmorum custodias, nemine omnino aduersante, saltum superauêre. Mox cum adorti essent expugnare Capustanum, quod oppidum non longè situm est à Baradino, accersente eos rege, statim, vt par erat, omisso incepto, Budam se receperunt, non sine laude atque admiratione Hungarorum, & quòd multi, & quòd opulenter instructi, sed in primis quòd indefessi opitulando regi suo viderentur.

Vladislaus Polonos ad Cascouiam oppugnatum mittit. *Vladislaus vbi omnes & singulos pro cuiusque dignitate ac meritis laudando benè de se sperare iussit, Cascouiam misit oppugnatum: ex quo oppido frequentes & magnæ clades in ea regione quotidie inferebantur, perseuerantib. in fide regis, Poloni commissum sibi negotium breui absoluerunt: & vt cæteris qui in præsidijs erant, trepidatio incuteretur, Boëmos qui in manus venerant, ad vnum omnes trucidauere. Interea nũciatur, Tartaros prædabundos in Podoliã incursuros. itaq; Vladislaus qui post reginæ fugam satis ab ea parte omnia tuta arbitrabatur, bellũ verò quod Giscra inferebat, à regionis indigenis strenuè propulsari videret, ne defensorib. vacuã barbarorũ incursus Poloniã inueniret, Odronosanũ cũ suis retrò in patriã dimisit, quibus honoris gratia deducẽdis ad regni fines, nõnullos proceres Hũgaros adiecit. Cum itaq; Agriã peruenissent, liberaliterque ab Episcopo accepti, licentius quàm ratio tẽporis & vicini hostis solertia patiebatur, cõuiuijs hilaritatique indulgerent, seu quia numero ac viribus fidentes, periculum contẽnebant: seu quia secundis rebus negligentia familiarior est, quàm aduersis: Telephus qui per id tempus præsidij caput erat in Cascouia, ratus bene gerendæ rei oblatã sibi occasionem, cũ manu expedita profectus, concitatissimo gradu per silentiũ noctis illuc se recepit. Cumq; omnes custodias velut in media pace solutas inuenisset, ab ea parte qua facilius ac tutius fieri posse arbitrabatur, murum nullo nusquã obsistente transcendit: excitatoq; deinde ad terrorem nonnullis in locis incendio, canentibus signis, & velut in capta vrbe clamore sublato, inermes sopitosq; adoritur.*

Telephus Polonos vino somnoq; sepultos adoritur. *Et primo statim impetu domos quàm plures & Polonorum ferè omnes currus tumultuariè diripit. Cumq; hostes inter clamorem, cædem, populationem, ignem, trepidi ac semisomnes vix arma expedirent, cum ingenti præda cæterarum rerum, sed & iumentorum atque hominum, retrò abijt. Hungari verò ac Poloni tandem somno & trepidatione discussa, cum simul armati conuenissent, nec difficile videretur fugientem hostem assequi, & abactã prædam recuperare, cursu effusissimo ægrè propter impedimenta & lassitudinem properantes insequuntur. Itaq; prius multo quàm inclinare sol cœperat in occasum, cum instans à tergo exaudiretur hominum simul & equorum fremitus, Telephus, qui suos nocturni itineris celeritate ac labore fatigatos sciret, tum præda onustos atque impeditos, desperata fuga, ad vires se cõuertit: & in quo, propterea quòd Leopoliensis*

Pala-

Palatinus erat, plurimum reponebat, seu redimi cogeretur, seu permutatio captiuorum aliquando fieri contingeret, Petrum Odronosanum, quem cum alijs captum abducebat, familiari cuidam suo Soloma nuncupato, cuius fidem satis, vt arbitrabatur, cognitam perspectamq́ habebat, in propinquum oppidũ perducendum custodiendumq́ commisit. Nec mora, vltima experienda percipiens, impedimentis ad viam præmissis, suos monet: Qui à tergo instarent, tumultuariã manum esse, inermes, incompositos, & adhuc inopinatæ noctis præteritæ pauore fluctuantes, ac trepidos: nonnullos etiam saucios, debilitatosq́. Quibus cum tuendis se domi vires atq́ animi defuissent, temerè postea prosiliendo arma cepissent, quasi facilius foret in aperto campo res suas pugnando recuperare, quàm fuisset clausas intra vrbem parietib. tueri. Quicquid aut periculi fuerat, aut laboris, iam esse exhaustum, & celeriter eundo & inopinantes inuadendo prædam esse in manibus: quam vtiq́ multo facilius foret inter pares vires defendere, quàm fuisset rapere. Sed & multos ex hostibus teneri vinctos, & eosdem magis strenuos; quos non somnus, non metus, non subitarius tumultus à conferenda manu auertisset: qui superant, vino adhuc somnoq́ graues aut vulneribus afflictos esse, regendisq́ tantũmodo equis vix satis aut viriũ aut animi habere. Quod etiã si paria essent cætera, inter tam dispari causa pugnantes: fortiores esse debere, qui sine spe veniæ de vita dimicarent, quàm illos quos modica abactæ prædæ dolor armauisset. Meminissent eorum quæ in suæ gentis præsidiarios paucis antè diebus ad Cascouiam fœdè ac crudeliter commissa fuerant: adniterenturq́ pugnando acriter virorum fortium exitu vitam relinquere potius, quàm se capi paterentur per ignauiam & trepidationem, vt veluti pecora per ludibrium postea trucidarentur. Quo maiori impetu in hostem ferrentur, eo minori discrimine partam prædam retenturos, multoq́ incolumiores abituros. Superuenerant iam hostes: itaq́ conuersus in eos Boëmus, magnis animis ac viribus impetum, quo in se ferebantur, excepit: propulsatq́ tam acriter, vt neque in equis, neque in hominibus præteriti laboris lassitudo appareret. Suggerebat vires cùm veniæ desperatio, tum retinendæ prædæ cupiditas. Polonos autem & Hungaros non iactura solùm suarum rerum, sed verecundia etiam stimulabat: turpiter se deprehensos putantes, & à paucioribus inter vinum somnumq́ rebus suis exutos. vnicamq́ esse illius abolendæ maculæ rationem, si vincerent. Pugnatum igitur aliquandiu ancipiti Marte. Cumq́ vtrinq́ multi & vulnerarentur, & caderent, tandem lassitudo peruicit, vt Telephini loco cederent, in fugamq́ verterentur: In qua multi trucidati, multi equorum pedibus obtriti, præda omnis recuperata. Telephus autem cum plerisq́ Australibus Boëmisq́ viuus in potestatem venit: ductusq́ est Agriam, & custodiæ traditus. at Soloma suorum fortunæ ignarus, & commissi sibi Odronosani cura solicitus, vt quàm celerrimè se in tutum reciperet, Nicolai Zuderis, quæ proxima erat, arcem petijt. Is paulo antè ad reginam defecerat: itaq́ putans oblatam sibi occasionem reconciliandi se Vladislao, cuius auctoritati & rebus post reginæ in Austriam cõmigrationem

Telephus suos adhortatur.

Telephus vincitur & capitur.

videbat plurimum accessisse, captiuum, quem propter generis nobilitatem auctoritatemq; inter suos non iniuria magnifaciendum putabat, paulo post Budam perduxit ad regem, atque eo munere defectionis veniam impetrauit. in tam praecipiti & diuersa fortunae commutatione, nox, casus, trepidatio, impetus, multa tulit aut inusitato genere mortis, aut rapiendi obsistendiq; conatu, varie memorabilia. Inter quae id vt maxime literis prodendum, ita etiam maxime miserabile. Ex media sorte populi, forma & iuuenta florens Agriensis, suae conditionis atq; aetatis iuuenculam perdite amabat, mutuoq; felici sorte amabatur. Consueuerat vero seruatis occasionibus se ad eam noctu recipere, desideriumq; suum, non tã fructu amoris satiare, quàm nouis semper alimentis augere. Cum itaq; direptio ciuitatis apud amores suos ipsum deprehendisset, ratus forsan discurrentium ad praedam atq; caedem tumultum esse ebriorum, propterea quòd largius quàm sobrios deceret, pridie vino indulgeri viderat, non statim ad primũ clamorem exilijt: deinde cum nõ solum clamor & strepitus armatorũ augeretur, sed mulierum quoque eiulatio puerorumq; vndiq; ploratus maior quàm pro compotantium rixa & iurgio discriminis aut mali grauioris trepidationem incuteret, quò euocabat conturbatio, proripere se voluit: sed retinente amica, & ne rectà properaret, admonente, ne si domesticos quoq; alios idem tumultus exciuisset, casu in eorum aliquem ageretur, per fenestram in vestibulum domus se dimisit. Quem vt foràs emitteret, illa ex diuerso per scalas properè subsecuta, ostium reserauit. Cum superuenissent iam hostes ex parte altera, mox foribus demolitis irruperunt. Egredientem igitur armati gladijs vulneribusq; excipiunt, eo etiam acrius, quòd ipse cum ferro intrepidè per totam trepidationem stricto prosilierat, non tamen statim concidit, etsi multis magnisq; vulneribus petitus: sed acriter se defendens, duos prius obtruncauit. Ibi mulier dolore ac desperatione plusq; ã viriliter elata, statuens nolle amanti suo superuiuere, viribus quantas amor iraq; & desperatio dabat, vni ex milit. qui exanime corpus circunstabat, gladium extorsit: furioseq; insultans, antequam cohiberi posset, plerosq; vulnerauit, viris ex diuerso turpe ducentibus, si ferro cum foemina decertarent. Tandem comprehensa, vbi ferocia, qua concita debacchabatur, stimulum indicauit, gladio quem vltura amantem arripuerat, pectus suum transfodit. Et vt super cadauer vita sibi carius occumberet, in partem in qua iacebat, se praecipitem dedit, tanta militarium animorum admiratione, quòd caeteris commilitonibus, cum praeda discedentibus, illi quos ad eam domum fortuna congregauerat, vacui & mirabundi penè in manibus hostium remanserunt. Similem ac Telephus casum perpessi sunt eisdem diebus Caica & Comorocensis, quorum ille Brosonitiam, hic Podolinũ praesidio tenebat. Nã cum explorando comperissent oppidũ Emperiascium negligenter asseruari, vacuumq; esse defensoribus, eductis secũ ex praesidiarijs quibus praerãt fortib. expeditisq; quibusq; militibus, quã occultissimè silẽtio noctis illuc se receperũt, scalisq; muro admotis, velut in suis munitiones, nemine repugnãte, in oppidum penetrauère. Nec mora, vbi clamor

Amor Agriensis.

Foemina ferro cum militibus decertat.

clamor primùm, deinde cædes, non tam excitasset hostem, quàm sensibus alienatum, nec ad arma discurrere, nec prouidere quicquam sineret, quasi per ocium & licentiam omnis generis præda suos onerauere. fortè die præcedenti quinquaginta Boëmi profecturi ad Giscram copias congregantem vt Richnonam obsideret, substiterant in Emperiascio. ab ijs, vt fit in re trepida, dum saluti quisq; suæ, non quo debet, sed quo maxime potest, mo do consulit, turris quæ egregiè munita erat, dum Poloni oppidum diripiunt, occupata strenuè defendebatur. itaque cum eius expugnatio difficilis appareret, timerentq; Poloni Giscram, qui in propinquo erat, cum exercitu suis accursurum, nec suffecturos se putarent tuendo oppido, quòd non totum haberent in potestate, contenti præda, retrò quà venerant, abiêre. Non segnius quàm cogitauerant, Giscra, vbi ad eum suorum clades perlata est, præparato instructoq; iampridem milite, illuc accurrit, ex improuiso, vt assolet, victores oppressurus in negligentia hilaritatis rei bene gestæ. Cæterùm cognita festinatione qua retro prædam agebant, breui à tergo eos assecutus, non solum quia superior copiarum numero, sed etiam, quia sui recentes atq; integri, facile omnes fudit, fugauitq;. Nec obluctatio cædésue fuit. nam fessi ac prædæ onere laborantes Poloni, vix primum clamorem hostis sustinuere. Capti Calca & Comorocensis, cum paucis alijs, quos subita fuga eripere ab hostium manibus minimè potuit. Giscra verò, vt erat dux belli acer, victoriam sequens, ad Broconiciam castra mouit. capto enim à se præsidij illius capite, subitæ illius deditionis spem non frustra conceperat: sed cum inuenisset oppidanos ad se tuendum paratiores quàm crediderat, cum suis abiturus, re minimè tentata, apparebat: verùm aut casu, aut humana fraude in altera arce (nam illic duæ sunt) incendium exortum compulit defensores ad alteram confugere. moxq;, ne quid tale illic in ea quoque contingeret, imperium hostis pene vltrò suscepere. Quo ex euentu visum est fortunam iusta lance partis vtriusque gaudium & mœrorem adæquare eodem tempore voluisse. Poloni deinde nouum præsidium submisere in Podolium & Luboliam. Giscra verò ab ea victoria oppugnatum Richnonam profectus, ex omnibus ciuitatibus quæ posthumo fauebant, exciuit auxilia. & cum Poloni repugnarent, mœniaq; acriter defenderent, obsidione expugnaturus circumfudit exercitum, murosq; tormentis ac machinis admotis quassare cœpit, & diruere. Sed quicquid interdiu solo æquabatur, nocte opere tumultuario instaurabant obsessi: distractaq; est in menses aliquot oppugnatio. Tandem cum vrgerent humanæ necessitates non minus quàm hostis, nec quicquam aliud necessariam deditionem remoraretur, quàm quòd Agriensis Episcopus affuturus cum auxilio ferebatur, cessante illo diutius quàm aut fames, aut tam impigra expugnatio ferri posset, pacti vt cum armis rebusq; alijs suis incolumes abirent, vacuam arcem tradidere. fides Polonis seruata. post quorum deditionem illico Agriensis cum exercitu superuenit, & se non procul ab Giscra communiuit, quasi mox totis viribus decertaturus. Sed licet per occasiones vterq; alter alterius copias plerunq; carperent, à generali tamen pugna cō- Giscra Polonos fugat.

ferendisq́ signis abstinebatur. Nam & Giscra felicitatem aliquot annorum vnius diei fortunæ committere nolebat. Et Agriensis haudquaquam suis fidens, quòd maiori ex parte tumultuaria manus & militaris disciplinæ rudis, tutius arbitrabatur cunctando in locis iampridem fessis diuturna obsidione redigere hostem ad inopiam rerum omnium, quàm vires experiri. Itaque cum neque lenius, neque serius quàm sperauerat Agriensis, Giscra & sui, penuria alimentorum premi inciperent, futurúmque planè constaret, vt aut nullo modo, aut non nisi cum summo discrimine perseuerare in eo loco possent, nulla insigni pugna commissa, rediere in Cascouiam. Nec multo post cœptum est inter Giscram & Agriensem agi de concordia: multisq́ hincinde variatum prius conditionib. tandem coniuncta Giscræ per matrimonium Episcopi nepte, non solùm pax sed affinitas etiam inter eos inita est. Id bonáne fide factum fuerit, vulgò addubitatum, tum quòd reginæ, vt oportuit, approbatio subinde non accessit: tum quòd relaxandis vtrinq́ captiuis, fidem Boëmi violauere. Cæteris enim ad suos dimissis, Caicam & Comorocensem, de quorum etiam libertate transactum in pace fuerat, retinuere. Sed & post concordiam Giscra intercepit oppidum quod in Scepusio à socero suo tenebatur, prædasq́ & captiuos ex illis qui regi fauebant, per occasiones atq́ insidias abigere perseuerauit. Disceptabatur per id tempus de sacrorum generali antistite à Christianis: & erant qui Eugenium in Italia à collegio Cardinalium electum, & qui Felicem in Germania, quem Basiliense concilium designauerat, pro summo pontifice comprobarent, sequerenturq́. Multi etiam principes regesq́ & nationes, inter quas Hungari & Poloni, tam ancipitis controuersiæ finem expectantes, sententiam suam dissimulabant, cæremonias interim ritusq́ quales à maioribus suis acceperant, religiosè obeundis sacris continuando. Cum itaq́ non solùm eos qui ex diuerso stabant, sed etiam qui ambigua deliberatione suspensi, & studia sua occultantes, neutrum alteri præferebant, tam Felix quàm Eugenius diuersis artibus sollicitaret, sibiq́ acclinare niteretur, ab vtroq́ legatio diuersa eodem tempore venit ad regem. Et Felix quidē fretus vinculo sanguinis quo Tridentinus Episcopus Alexander à ducibus Masouiæ oriundus, Vladislao coniunctus erat, illum iampridem à se Cardinalem designatum potissimè idoneum duxerat, cui partes suas committeret, vt si parum causa valuisset, propter propinquitatem saltem non aspernaretur. Ab Eugenio autem venerat Iulianus Cæsarinus etiam Cardinalis, & hic quidem vrbem Romam non solùm diuinitus electum locum, sed Petri & Pauli, aliorúmque innumerabilium religionis fundatorū sanguine consecratum, in quo crearetur præsideretq́ maximus pontificum, sacrosanctum Cardinalium collegium legitimam iugemq́ successionem, tum de more habitam, & ab illis quorum res esset, electionem: præterea totius Italiæ consensum, & Græcorum voluntatem iudiciumq́ pro Eugenio allegabat. Nihil aliud ex parte altera esse dicens, præter tumultum perditorū quorundā, quos fortunis suis profligatis, abiectaq́ Dei & hominū verecundia, spes nouarum rerū sine auctoritate,

Disceptatio de sacrorum generali Antistite.

Iulianus. Cæsarinus.

sine

sine ordine, sine causa, velut ad nundinandum sacra cōgregasset. Ille autem ex diuerso non locum sed puritatem animorum, vitaq; sanctimoniam pertinere ad religionem dicebat. nō referre, vbi esset dicere virue summus pontifex: sed quis, & à quibus. nimis in arcto circumscribi columen Christianæ professionis, si eius caput non nisi Roma & creare posit, & capere. Quid futurum, si ea vrbs aut poßideretur à barbaris, vt aliàs contigit, aut omnino deleretur? Si fortuna loci ad rem quæ tota in animis est, momentum aliquod habere posset, Hierosolymas sanctiori multò quàm Petri & Pauli sanguine consecratas. Illic religionis nostræ verißimum caput, immortalitatis nostræ omnia mysteria constituisse. Illic summi sacerdotij prima succeßionis initia, & tradita & suscepta, non humano aliquo casu, vt in Petro factum & Paulo: quorum hic tanquam reus Romam perductus, ille Simonis magicis vanitatibus attractus, sed voluntate electioneq; diuina, quo ad Cardinales non animaduertendos ex titulo & nomine, quæ lasciuientis fortunæ fauor etiam immerito cuique conferre posset. Eos etiam si vrbem Romam nunquam viderint, nunquam titulo Cardinalis insigniti sint, tamen veros esse apud Deum religionis nostræ cardines & fundamenta, quorum doctrina, vita, mores, actiones deniq; omnes cum religione consentiunt. Nihil interesse qua quis sit fortuna & dignitate. Deum enim non quæ extra hominem sunt, verum animos ipsos intueri atq; expendere: deq; ijs quæ ad sacra pertinent, non fortunati, sed optimi cuiusque iudicium comprobare. sed neque multum consuetam cæremoniam eligendi in vrbe aut poßeßionem Romanæ sedis ad veram Diuini vicariatus succeßionem attinere, vbicunque bonorum cœtus conuenisset, diuini spiritus sensum adesse intelligi debere. Et quæ dicta, acta, constitutaq; illic essent, vt ab eodem spiritu manantia accipienda: præterquàm quod temerarium, etiam periculosum esse, præ paucorum obstinatis animis, quos nihil aliud quàm mala conscientia contumaces redderet, publico Christianæ reipublicæ consilio non adhærere. Non dubitare aut Eugenium, aut qui illum sequerentur, vel de sua, vel concilij auctoritate: sed intelligere, non posse se & in religione eminere, & ab ea animóque & vita maximè abhorrere. Si non nisi pro religione solliciti essent, nequaquam aduersaturos concilio cuius non alius finis quàm religionis sanctitatem dignitatémque conseruare, & augere. verè sanctos pontifices, qui ad id locorum ecclesiæ præfuerant, nunquam tantam rationem habituros fuisse de consilijs, nisi intellexissent id, quod ad omnes ex æquo pertinet, omnium iudicio & consensu moderandum: longéque altiùs posse prospici ea quæ verißima salutariáque sunt in rebus diuinis, ab vniuersali Christianorum iudicio quàm à paucis Romanis sacerdotibus, aut metropolis eiusdem episcopis. hinc non minus ferè quàm quatuor euangelijs tributum semper & tribui ab ecclesia quatuor Concilijs, Niceno scilicet, Constantinopolitanóque, Ephesino, & Chalcedonensi: in quibus præter alia multa diuinitùs ad decus amplitudinémque religionis constituta, confutatæ essent & explosæ hæreses nefariæ ac perniciosißimæ, quibus professionis nostræ vera fundamenta subuertebantur. Si quidem Niceæ Arij

Constantinopoli Macedonij, Ephesi Nestorij, Chalcedoni Eutychis impietates conuicta damnataq́. reliquorum quoq́. Conciliorum subinde omnia decreta suum semper pondus, suam maiestatem tenuisse. Non postulare qui præsidebant Basileæ, ut de vniuersorum salute, deq́; vel in primo vel in quocunque alio ordine religionis nostræ emendandis sibi crederetur, quod temerarium esset atq́; improbum: sed ad disceptationem iudiciumq́; illorum, omnes quorum interesset aduocare. quibus sæpe iactatis vtrinque & à rege ac suis auditis, in comprobando hoc vel illo summo pontifice, neutri legatorum est assensum. Cæterùm quia Iulianus ad ea quæ ad rem diuinā spectabant, adiecerat intestina certamina, quibus arx & præsidiū Christiani nominis Hungaria vastabatur, malè affectum habere Eugenium, cæterósque qui rem Christianam saluam vellent: suaseratq́; deponenda arma per concordiam, cuius æquas conditiones inuenturum se speraret, si cum bona vtriusque partis venia tentare licuisset. vbi planum factum est ei, nihil omissum à rege esse quod ad pacem facere videri posset, multasq́; legationes subinde frustra ad reginam commeasse, concessum est vt quantum in ea re posset, experiretur. Ille postquàm regis animum à quietis consilijs minimè abhorrentem vidit, profectus ad reginam, cum de vtilitate pacis, deq́; incommodis belli discriminibusq́; disseruisset ea quæ putauit ad id quod intendebat pertinere, sexus illam conditionisq́; suæ admonuit: & quàm de facili populorum studia cum fortuna mutarentur. non esse eius quæ paulo antè experta foret, quid paucorum tumultus posset, contrà penè vniuersorum consensum, in eo bello perseuerare, in quo viribus multò & facultatibus esset inferior: stare ex parte altera omnē vim Polonorum, & cum illis maiorem partem ex Hungaris, quorum opes & auctoritas, in regno emineret. hominum armorumq́; & iumentorum satis esse reparando exercitui, si quid aduersi contigisset: partibus autem suis adesse paucos, præter militē conductitium, cuius fides non ex affectu, sed ex precio penderet, præterquam quòd inita affinitas inter Giscram & Agriensem meritò ei suspecta esse posset. Ea quoque quæ satis firma sibi & apparata viderentur, in vnius prælij ancipiti fortuna exposita esse: vixq́; sperare posse reparaturā se rursus ad pugnā vires, si semel acie vinceretur. victurum quidem posthumum diutissimè: sed cōsiderare oportere quàm innumerabilibus casibus humana vita subiaceat: & quo minus roboris in ea ætate esset aduersus malas valetudines, eò facilius extingui solere, magisq́; timendū, quàm subinde sibi, quàm adultis duabus filiabus suis fortunā repromitteret: cum etiam quos spes & gratificatio posthumi tunc in fide retineret, orbitas regni esset in contrarium auersura. Satius multò, præcauere, ne si prœmatura fata filium regno subduxissent, filiæ quoque excluderentur: sed saltem altera illius veluti vice regnaret. inter marem & fœminam quo ad parentes nihil interesse præter sexum. in Vladislao esse illa omnia, per quæ regnula vtrique aliquando coniuganda meritò ab ea gener esset expetendus. Temporis verò & rerū conditionem vtrosque ad affinitatem non solùm inuitare, verumetiam quadam veluti necessitate vrgere. ad extremū, meminisse debere viri patrisq́;

sui,

sui, quibus præter diuinos honores, cætera omnia cum summa fide tribuisset: ea gens, quæ periclitatura erat, nisi ad pacem animum adiecisset, indulgendum fortasse aliquando viris, vt pro tuenda aut augenda dignitate vnius, populorum multorum salutem in discrimen adducant. Muliebris certè verecundiæ non esse, opportunitati ac saluti tot de se benemeritarum vrbium & populorum præferre incertas spes vnius infantuli: famam hominum extimescendam: sed & Dei immortalis vltionem si per eam staret, quò minus à nefario bello & Christianis rebus maximè periculoso absisteretur. Ad ea regina, satis se suas hostisq; facultates nosse, inquit: & quantum vel vires vel fortuna possit in bello, non ignorare. Cæterum minus flagitiosum dolendúmque esse, resistendo exturbari, quàm per ignauiam & vanum metum regno excedere: iustam esse causam suam: neque abfuturum vindicem iusticiæ Deum: filium verò incolumem esse ac Deo propicio fore. Quòd si malum fatum contra spem quicquam afferret, nouam rem noua consilia præbituram. Hungarorum quidem merita in se ac suos ingentia esse: sed quo maiora erant, eò magis sibi annitendum, ne cogerentur in ditionem ipsis inuisam degenerare: si tamen sine cæde & sanguine id fieri posset, nihil esse quod mallet. Sub hæc verba Iulianus, collaudato reginæ animo, & quòd muliebriter bellum non expauesceret, si necessariò gerendum foret: & quòd concordiam, si modò æqua offerretur, non aspernaretur, de pacificationis forma cœpit cum ipsa agitare. Cæterùm multis vtrinq; conditionibus in medium adductis prius, ac repudiatis, cum maternum animum æquè adulta filiarum ætas, atque infantis cura sollicitum haberet, tandem adacta est regina, vt consentiret has simul leges & stabilimenta concordiæ ad Vladislaum perferri: ante omnia, quòd alteram reginularum ipse, alteram Cazimirus, qui tum Lituaniæ erat, vxorē duceret: & Cazimiro quidem expensuram reginā dotis nomine centum & viginti millia aureorum: Vladislao verò collaturam ducenta millia in terra Silesia, iure pignoris obstricta: cessuramq; iam tum illi possessione, reseruato sibi redemptionis iure, quandocunq; commodum fuisset. Quod autem ad Hungariam attineret, Vladislaus mox se se regio titulo abdicaret, procurationem ac tutelam vsque ad integram posthumi ætatem retineret: vbi ille adoleuisset, quòd & procurationem dimitteret. Quòd si intra pubertatem aut quandocunque postea sine liberis posthumum decedere contigisset, cum regio titulo ius atque arbitrium regni ad Vladislaum reuerteretur. Cæterùm compensandis impēdijs ea in expeditione factis, terra Scepusiensis perpetuo iure adijceretur Poloniæ regno. Hungari verò spontè ac bona fide antiquarēt quamcunque actionem & ius quod aut in Podolia aut in Valachia habere se crederent. Accepisset Vladislaus sine dubio conditiones tam sibi quàm regno suo commodas, & erāt ex Hungaris multi qui aut externum bellum timentes, aut intestinum execrantes, non fortiter sententiam reginæ impugnabant. Cùm tamē agi appareret de facultatib. atq; amplitudine regni, placuit aut per nuncios aut per literas eorū quoq; procerum, qui præsentes non erant, voluntates exquiri: à quibus, vt fit, pro cuiusq; ingenio allatæ sunt sentētiæ

Cum Regina de pacificationis forma Iulianus agitat.

non

non solùm varia, sed omnino etiã diuersa, cum forent qui iniquiores quoque conditiones domi perferendas censerent, dummodo foris tuti essent: & qui nullam omninò concordiam habendam dicerent, nisi quam arma constituissent. Itaque quo magis aut timidè nimium, aut periculosa alij censebant, eo postquam recitata est sententia Hunniadiani, maiori assensu omnium accepta est, cum nihil in vtramuis partem affectatũ contineret.

Hunniadiani consilium.

Scribebat enim, videri sibi propter imminens à Turco negotium, neq; repudiandam pacem temerè, neq; tamen amplexandam cupidè: etsi natura sua pax semper bello sit anteferenda: neq; omninò aliam ob causam gerantur bella, quàm vt pace frui liceat: concordiæ tantummodo conditiones rectè animaduertendas. Et si iniquæ offerrentur, commodiores exigendas: quæ si impetrarentur, nihil satius quàm inuicem domi in gratiam redire: & depositis intestinis armis, pugnare foris. Si verò regina perseueraret inire id fœdus, in quo sui suorumq; habita ratione, membra regni non solùm ad tempus possidenda externis traderet, verumetiam à corpore suo perpetuò alienaret, omni ope resistendum censere. Non animum, non vires defuturas, ad extorquendam æquam pacem: minori etiam sumptu quàm foret impendendum pro concordia, quæ tunc offerebatur. Itaque Iulianus rursus ad reginam profectus, pauca quædam in prioribus conditionibus commutata retulit. Sed cùm neque ea Hungari probarent, modò hac, modò illa cautione variata, vltrò citroq; multoties frustra commeauit. Tandem verò vt quod vltimum erat experiretur, vtrinque impetrauit, quòd in Iaurinum Vladislaus ad reginam proficisceretur, si fortè præsentia & mutuũ colloquium ad concordiam inter eos esset efficacius, quàm alienæ persuasiones.

Vladislaus ad Reginam in Iaurinũ proficiscitur.

Postquam conuenêre, post mutuam admirationem, cum in alterius ætate tam tenera procurationi & tutelæ tam amplissimorum regnorum par indoles emineret: alteram verò præter ætatem iam grauem, animi magnitudo in periculis maximisq; quibusque actionibus explicandis, venerabilem redderet: primi congressus, vt par erat, querelas purgationésque mutuas habuere, asseuerantibus vtrisque ex diuerso contra ius fasq; ab altero violari, armaq; necessariò non spontè sumpta: tandem cum dies aliquot de concordia colloquendo consumpsissent, sic ab inuicem discessere, vt conciliatos apparuerit, propter ditissima munera, quibus se mutuò benignissimè prosecuti sunt. quo tamen ordine arma deponenda essent, non est vulgatum. id planè constitit, reginam paulò pòst Budam profectam. Quod cum fecisset, emisso prius Ciliæ Comite è custodia, in qua ferè ab initio belli seruatus fuerat, pax firmata est, & expressa. cuius dum forma discutitur, Vladislai virtus ac dexteritas in agẽdis mirè acclinauerat in se reginæ animum: manauitq; murmur, datæ in id mutuo fidei, quòd Vladislaus liberè in Hungaria regnaturus foret, si modò aut precibus impetraret, aut armis extorqueret sacram Hungariæ coronã: & posthumum, à Friderico Cæsare, qui post Alberti mortẽ, fretus reginæ viduitate, infantis patrimonio in Austria abutebatur. Cæterùm vbi regina in Iaurinũ rediijt, leuiter ægrotare cœpit, ac triduo pòst torminibus interijt, non sine veneni suspicione,

Regina moritur.

propter

propter mortis celeritatem. sed vt de veneno addubitatũ, ita quantum exterioribus signis licuit deprehendere, id maximè compertum, Vladislaum scilicet ægerrimo animo mortem eius tulisse, frequenterq; asseuerasse sublato velut obside ac stabilimento pacis, Boëmis rerum nouarum cupidis, non defuturas causas machinandi contra fœdus, vt bellum instauraretur. Nec secus accidit. paulò enim pòst cum oppidis simul omnibus quæ præsidijs eorum tenebantur, ad Cæsarem defecere. Rursusq; non ex insidijs, sed vi aperta cœperunt regijs partibus insultare. Eodem tempore apparatu & numero hominum insignis legatio venit à Turco, magis, vt fama tenuit, explo-

Boemi cõtra fœdus deficiunt.

Insignis legatio à Turco.

ratum, quis status esset rerum in Hungaria, propter intestinum bellum, de cuius euentu maximè sollicitus erat, quàm quòd crederet ea quæ postulabat impetrare. Quandoquidem Hunniadianus, cui cohibendarum populationum Turci curam commissam fuisse diximus, non solùm incurrentis impetum sæpe submouerat: sed felicitate etiam & virtute sua fretus, in agrum hostilem populabundus ipse irrumpens, occurrentibus sibi Turcis haud sanè ignobiles clades intulerat: & fortuna sapiẽter vtendo paulatim extorserat, vt non tam vincere, quàm vinci se posse sentirent. Itaque cum ferè eisdem verbis, quibus ad Belgradum regij legati dimißi, tunc etiam offerretur fœdus, eiusq; velut obses postularetur aut Belgradum, aut annuum tributum, superueniente nuncio ab Hunniadiano, qui asserebat per eos dies cum Turcis bis feliciter pugnatum, multosq; in prælio captos, plures in fuga trucidatos: inter quos cecidissent duces duo maximè insignes: præterea signa militaria pleraque illis adempta, & cum victoria ingentem quoq; prædã à militibus reportatã: haud sanè mitius responsum est, quàm

Hunniadianus cũ Turcis bis feliciter pugnat.

inflata

inflata legatio exigebat. Inquit enim rex, relaturum se de his quæ petebantur ad Hunniadianum, & secundum fortunã quæ aut illi aut Turcis affuerat, proximis diebus per legatos suos ad postulata responsurum. Cæterùm cum post reginæ mortem regni omnes proceres in fidem Vladislai rediissent, nihilq́; hostile iam in regno superesse videretur, præter Cascouiam cum appendicibus, & illic quoque affinitas inter Giscram & Agriensem inita, renouandæ cõcordiæ spem faceret: videreturq́; Cæsar, ad quem factio illa defecerat, etiam vt cætera parum essent apud eum efficacia, tamen propter quietis ingenio suo insitum studium, omninò pacem bello prælaturus. Iulianus ratus commodum tempus suadendæ cõtra Turcos expeditionis, & publicè apud regem, & priuatim apud primores regni, cœpit eam rem agere. Vladislaum admonebat spei quam sibi proposuissent omnes Christiani principes, vbi eum accitum esse vt in Hungaria etiam regnaret, intellexerant, felix faustumq́; id Christiano nomini visum fore, & pro felicitate ipsius vota solennia ab hominibus nuncupata, quòd pacatum regnum propè totum iam possideret, non minus precationibus aliorũ Christianorum, quàm suis armis effectum: dandam esse operam, vt tam ingenti de se exspectationi responderet. Expeti id etiam à religione quam profitebatur: sed nec minus à necessitate status sui, & tuitione illorum quos in fidem susceperat, non posse à se negligi eam expeditionem, aut salua fide præbita Hungaris, aut incolumi non solùm Hungaria, sed etiam Polonia: cuius salus ab Hungariæ salute dependeret. vindicandam indignitatem postulati à se tributi, in tanta status sui felicitate: indicandumq́; propè negligenter ad id locorũ rem gestam, quidue interesset inter expeditionem quæ tantummodo regiis auspiciis, & illam quæ non auspiciis solùm, sed ductu etiam regio ageretur, de victoria dubitare non sinere res feliciter ab Hunniadiano gestas cum parua manu, respectu copiarum quas ipse foret educturus. Apud Hungaros verò proceres asserebat, diuinitùs contigisse vt Vladislao regnum committeret. Eam mentem coniungendi inter se vires duorũ tam potentissimorum regnorum, Deum eis indidisse, vt imperium finesq́; suos non solùm tuerentur, verumetiam ad Hellespontum & Aegeum vsque mare propagarent. non prætermitterent opportunitatem, cui etiam fatum & fortuna fauisset, illata per reginæ obitum, veluti necessitate imponendi finem seditionibus intestinis. ad felicitatem publicam expediendam, non in præsens modò, sed etiã in perpetuum nihil eis deesse posse, præter rectam mentem: non deessent ipsi occasioni suæ, quando reliqua omnia ad victoriã, ratio, fortuna, fatum, abundè accommodassent. Accedebãt ad hæc preces miserabiles & lachrymæ Despoti, qui nõ solum regem orando adibat: sed quosque etiam sortis mediocris supplex prensabat, rogabatq́; flendo, vt non omitteretur tempus & facultas vlciscendi calamitates Christianis inflictas, & pleraque omni cruciatus genere fœda supplicia, de aliis multis per crudelitatẽ a Turco sumpta, indignando filiorum suorum erutos oculos, nefarieq́; abscissa pudibunda, supra quàm humanæ aures pati possent, miserabiliter deflebat. Ad extremum regi simul & purpuratis aliis memorando, quàm felix potensq́;

Iulianus expeditionem contra Turcos suadet.

Turci immane factum.

paulò

paulò ante imperio, liberis, & cæteris benigna fortuna blandimentis visus esset, qui tunc aliena misericordia aleretur: obtestabatur regem simul & purpuratos alios, ne se, ne filios, ne Christianum nomen inultum sinerent, ad Hungariæ fines tempestatem, iam peruenisse: potius alienæ calamitatis vindices se præbere vellent, quàm expectare dum sua quoq; simul cum ipsis eodem naufragio obruerentur. Non tamen aut huius iusta preces, aut Iuliani prudentes asseuerationes vltrà valuere, quàm vt qui aberat proceres de ea re Budam accirentur. ibi maiori ambitu, maioriq; asseueratione omnia hæc repetita, atque etiam aucta: cum ad superiora hortamenta Iulianus adijceret, multorum quoque aliorum Christianorum principum auxilia in tempore affutura. Constitutum igitur omnium miro consensu, vt veris statim initio, rex quàm maximè fieri posset numerosum instructumq; exercitum educeret, moueretq; in Bulgariam. interim verò cum Cæsare aut de pace, aut de fœdere transigi placuit. Et quod ad publicam Christianorum omnium causam vel aduocaretur ipse, vel auxilia ab eo expeterentur. legationes præterea decretæ, quæ non solum Polonos, sociam coniunctamq; iá gentem, sed Prutenos quoque & Valachos adirent, adeamq; expeditionem implorarent. Cæsar inducias dedit in biennium. Quòd verò ad expeditionem Christianis rebus adeò necessariam, nec venire ipse, nec subsidium mittere posset, Boëmiæ tumultuantem statum in excusationem adduxit. Magister quoq; Prussiæ allegata vastitate, quæ proximis temporibus continua bella eam prouinciam afflixissent, nihil quale petebatur ab se sperandum renunciauit. A Polonis & Valachis missæ sunt cum semestri stipendio equitum peditumq; auxiliares copiæ, quas ingens armatorum multitudo subsecuta, quibus domos, coniuges, liberos, patriam, cæteraq; humanæ vitæ aut præsidia aut ornamenta propter eiusmodi militiam relinquere, non consilium aut merces publica, sed priuata in Deum pietas, & studium Christiani nominis, simul tuendi, simul propagandi, persuaserat. Quod genus militum cruce signatum ex alijs quoque nationibus ad famam religiosæ expeditionis ingenti numero confluxit. Igitur præmissis supplicibus precationibus, rebusq; diuinis dies aliquot per omnia fana solenni ritu & cæremonia peractis, circiter Kalendas Maias rex Buda mouit: transmissoq; per Danubium exercitu, paruis itineribus ingrediebatur, suos, qui nondum conuenissent, expectabundus. Superato deinde Tibisco, rursus ad Danubium se conuertit, copiasq; ad Salsum lapidem traiecit. in Bulgariam mox rectà progressus est, Sophiam oppugnatum quo in loco Despotus cum suis regio exercitui se coniunxit. vrbs ea naturali situ haud sanè egregiè munita est, sed regis subitus aduentus etiam improuisam deprehenderat: itaque breui tempore, nec difficili conatu, capta. Cæterùm quia plus operæ seruanda ea in sumendum, quàm capienda insumptum apparebat, direptam prius à militibus rex succendi iussit. pari subinde felicitate, cum pleraque ignobiliora oppida expugnasset, diripuissetq;, non procul à Morana fluuio castra posuit, in loco qui vt non rectè collis, ita nec planicies queat appellari: sed medius inter vtrumq;, quantum à colle submittitur,

Vladislaus Rex exercitũ contra Turcos educit.

Magister Prussiæ renũciat.

Sophia oppugnatur.

E mittitur,

mittitur, tantum à planitie turgescit. Illic missi equites quingenti simul prædatum trans flumen, simul speculatum quàtutius & minori cum vexatione progredi exercitus posset. Illi exoriente sole profecti, sub meridiem in speculatoriam Turcorum manum inuecti quatuor cum cœpissent; cognoscunt duo millia hostium per proximam siluam aduentare: itaque impares se pugna intelligentes, qua propius ad flumen iter arbitrabantur, in fugam se vertunt. nec mora, Turci visi à tergo trepidationem simul & fugiendi studium auxere. Erat inter refugientes & fluuium tellus editior, ex cuius vertice cum pateat longè lateq́; prospectus in Cismoranam regionem, allabentis tamen fluminis alueus non apparet, visu supra vallem, ceu per extensam planiciem, longissimè in oppositos tumulos procurrente. Itaq́; cum refugientes ad flumen regij, per collem transcendissent, & propter altitudinem præruptæ ripæ in citeriorem partem ad suos euadere posse desperarent, pars quidem in aquam stratis equorum tenus se immiserat: reliqui verò in extrema margine fluminis substiterant animo quo sunt illi qui sine alicuius aut defensionis aut effugij spe, mox ab hoste immanissimo trucidari expectant. nec vanus forsan eorum metus fuisset: sed rex venatum magno cum numero armatorum, casu cis flumen profectus, Turcorum oculis tunc maximè in summitatem aduersi collis peruenientium, cum occurreret, insidiarum metum illis incussit, cum & longius distaret, & maior appareret multitudo, quàm pro modo eorum quibus à tergo institissent. quare sfecit vt cursum paulisper cohiberent. At rex vbi hostes adesse perpendit, à venatione in pugnæ studium conuersus, ingenti alacritate suos ad flumen dirigit. Nec procul aberat tum qui illic medij inter hostem ripámque insuperabilem creditam, derelicti à se ac desperati, iam tum mortis maximam partem in corpus admiserant, conspectu suorum velut ad cœlitus demissam opem recreati, animos simul & clamorem extulere: versiq́; per accliuum retrò, commissa fuga pudore stimulante, ad montem magno conatu ferebantur. Interim verò rex quoque cum suis ad ripam peruenerat, & sine delectu placidioris alicuius descensus per abrupta & præcipitia quæcunq́;, in flumen prosiliebatur, tam cæca omnium festinatione, vt multi vorticibus impliciti ab aqua violentia secundo amne agerentur. Multi etiam inter luctandum ab equis excussi, armorum pondere pessundante, subitò in aliorum conspectu submergerentur: sed Turci redeuntes contra se Christianos minimè expectauere. Nec pugna fuit, sed vicissim fuga & trepidatio. progressus erat deinde rex trans flumen duorum dierum iter, præmissis speculatoribus, per quos numerum hostium consiliaq́; & actiones exploraret. Ex ijs igitur duo trepidè renunciauere, Turcos non longè cum valida manu in insidijs occasionem suam expectare. Quare audita, Vladislaus statim habito ex omni multitudine delectu, cum decem milibus armatorum Hunniadianum misit, vt per silentium noctis nil tale opinantes hostes adoriretur. Ille à meridie ad primam vigiliam speculatores subsecutus, vbi Turcos haud procul esse comperit, cum luna pernox esset, ad ea loca per quæ maximè fuga patere illis poterat,

Rex inopinato aduentu suos in discrimine vitæ cōstitutos liberat.

Hunniadianus Turcos noctu adoritur.

agmen

agmen tacitè circumduxit: & clamore sublato, torpentes sopitosq́, vtpote quos nulla cogitatio affuturi certaminis teneret, adoritur: primoq́ statim impetu tantum terrorem vulgo incußit, quòd fugam magis quàm arma pro se quisq́ spectare cœpit. Sed vbi ad effugium præclusas vias omnes percipere, velut in vltimo discrimine per trepidationem alienatis sensibus, equorum frena ægrè atq́ arma expediebant. Cum ex parte altera Hunniadianus suos adhortaretur, vt inermem adhuc hostem, somnoq́ & inopinato pauore fluctuantem inuaderent, ac cæderent. Frequentes iampridem victoris nomen viri apud Turcos non solùm celebre, verumetiam formidabile reddiderant. Itaq́ à principio quidem cum haudquaquam strenuè à trepidantibus hostem, ignorantibus resisteretur tumultus & cæca conflictatio verius quàm pugna fuit: deinde vbi Hunniadianum adesse percepere, suósque vbique ab obuijs prosterni, integrósque cum saucijs, semianimes cum expirãtibus, varia fœdaq́ pereuntium imagine volutari, vt quemq́ nox & timor præcipitem agebat, per loca inuia vepribusq́ ac virgultis implicita euadere tentantes, facilè instans victor consequebatur: maiorq́ longè cædes quàm pro numero eorum qui vicerunt, commissa est: siquidem ad triginta milia Turcorum ea nocte cæsa dicuntur, & supra quatuor milia capta, cum nouem signis militaribus: adeò improuisus hostium impetus iam dudum vinci assuetis omnem sensum abstulerat: nec aut multitudine suorũ

Triginta milia Turcorũ cæsa, & quatuor milia capta cum nouem signis militaribus.

aut fugantium cadentiumq́ se paucitatem sentire patiebatur: sed & castra multa præda referta, in manus victoris venere: quibus direptis incensisq́, Hunniadianus haud sanè magna suorum facta iactura, cum non minori laude eorũ à quibus expectabatur, quàm suo gaudio ad regẽ redijt,

Mamacus sacerdos.

fuit fortè inter captiuos Mamacus, sacerdos doctrina & religione apud suos clarus, à quo super ijs quæ in religiosa Musamanorum historia vulgò feruntur, aut improba, aut obscœna, cum multa Sanoceus, vt erat morum rituumq; peregrinorum vestigator curiosus, exquireret: ille nec sortis suæ, nec professionis oblitus, nõ licere inquit, de secta sua vinctum disputare. Cæterum Sanoceo instante vt vel fateretur, vel purgaret religioni suæ obiectas sordes, propriumq; id esse munus sacerdotis asseuerante: ille præfatus, Turcos quoque homines esse, ab eisdemq; principijs, quæ mortales alij sua esse profiterentur, corpus simul atq; animam ducere, subintulit: & quoniam in ijs quæ percipiuntur tractanturq; sensibus, cum reliquo humano genere consentirent, maximè verisimile esse, vt in illis quoq; quæ aut opinio aut intellectus suggerit, sine probabilibus rationibus minimè se habeant.

Bulgarorum oppida pleraq; ad regem defecere.

Post eam victoriam, pleraq; Bulgarorum oppida simul Musamanicæ impietatis, simul affectu Christianæ professionis pellecta, tum etiam linguæ commercio, & quòd eadem cum Polonis primordia generis haberent, eiectis Turcorum præsidijs, ad regem defecêre. Nonnulla etiam in ipsa trepidatione expugnata partim per regios milites, partim per Volones cruce signatos, qui ducto Iuliani multa egregia facinora quotidie edebant, & iam cum victoria peruentum erat sub ipsum Thraciæ aditum. Cæterùm licet multum bello quæsitum videretur, non minus amissum credebant, in vexatione per quam copiæ illuc peruenerant. Cum enim propè à fonte Tyabri amnis, qui à Mysis olim Triballos disterminabat, Bulgaria per dorsum Hæmi montis in vulturnum aquilonemq; porrigatur, à meridie in Thraciam declinat, à septentrione verò in Danubium deuexa, inferioris partem Mysiæ occupat. Itaq; media huius regionis inuiæ rupes ac prærupta saxa tenent. decliuiora autem, & si qua in planiciem protensa sunt, profundis ferè syluis vastisq; solitudinibus occupantur. Ideo ager haud sanè egregiè frugum fertilis: sed neq; alendo pecori satis fœcundus, ac proinde ad cætera mala, quibus itinerum difficultas in ipso iam hyemis initio exercitum mulctauerat, magna hominum iumentorumq; vi rigore intolerabili, aut lassitudine absumpta, commeatus etiam inopia maximè vrgebat. Et licet pecunia suppeteret abundè, non erat vnde frumenta coemerentur, ex eoq; ad famem desperatio quoq; accedebat. Nec quicquam aliud victum iam malis suis exercitum, ne dissolueretur, retinebat, quàm crebræ Hunniadianæ adhortationes, cuius asseueratio, quo peritior earum regionum rerúmque habebatur, eo veluti solidiori spe ab omnibus accipiebatur. Ille quicquid malorum exhaustum erat, frigus, famem, lassitudinem, desperationem, repetere, rursusq; perpetienda dicere, si regrediendum foret: tanto hominum iumentorumq; vexatione maiori, quantum regionis naturalem vastitatem bellum etiam exhauserat, longè plus solitudinis difficultatumq; à tergo relictum, quàm emetiendum superesset. Si progredi perseuerarent, multo etiam per altiora mœnium iuga superata, quàm per quæ in Thraciam transcendendum. Stare eos in limine horrei felicioris iam agri, biduoq; peruenturos non ad amœniora solùm loca, sed rerum etiam omnium feraciora, in qui-

in quibus præterquam quòd reficiendo exercitui abundè omnia superfutura, tantum etiam prædæ passim expositum, quantum referre fastidiret, vnicum atque eundem vltimum laborem instare: subinde non bellum fore, sed populationem. Meminissent quâ alacritate per inaccessas cotes & saltus inuios, etiam inuita natura paulò antè properassent. Qua virtute nihil actum foret, si victoriam non prosequerentur: cæsos quidem ab se ad satietatem hostes, sed facilè instauraturos exercitum: veriusq; irritatos, quàm victos dici posse: rursus occupaturos ea quæ ipsi deseruissent oppida, & à patria penatibusq; & laribus domesticis: postea propulsandum iterum bellum, quod in agrum hostilem vincendo conuerterant: incertum esse an eadem felicitate arma semper assumerent, dum Deus & fortuna cœptis fauerent. non temerè omittendam debellandi in Europa opportunitatem, præter id quod felicitatis suæ occasioni defuisse flagitiosum videretur. Deum etiam subinde iratum fore. Hæc & plura eiusmodi sæpè vulgò & in concionibus iactata ab Hunniadiano, interdum etiam Despote: cuius vnica spes erat rerum suarum iterum potiundi, si bellum non intermitteretur. Succumbentes aduersis non solùm militum animos, sed ducum etiam sæpè firmauerant. *Hunniadianus & Despotus succumbentes, animos militum & Ducum erigunt.* *Cumq; illi audirentur, videbatur vnusquisque extrema quæque toleraturus: sed premente subinde fame, cæterisq; temporis ac locorum difficultatibus, rursus in pristinam desperationem recidebant: vicissentq; humanæ necessitates, vt contingit sæpè, verecundiam, nisi aduentus hostium renunciatus, ne temerè dilaberentur, cohibuisset magis, ne segregatis ac dispersis per loca incognita trucidari contingeret, quàm spe in tantis malis insultantibus resistendi: sed iuuabat etiam vtcunque cum suis vitæ virtutisq; supremum opus obire. Itaque vbi mox affuturum hostem cognouêre, lætari pro se quisque & gratias immortali Deo agere propter oblatam occasionem pugnando intereundi. paulò antè non mortem, sed genus ipsum mortis grauissimum fuisse, cum veluti debilibus bestijs fame in deserto extabescendum foret. Tantóque ardore animorum arma vbique in castris expediebantur, vt facile intellectu foret, eos sine ordine, sine imperio, si appropinquasset hostis, eruptos. Interea Hunniadianus, qui cum paucis ad montem subierat, refert illos summa iuga insedisse, vt qui non acie dimicaturi venissent, sed regem tantummodo transitu prohibituri. posuisse illic* *Coniectura Hunniadiana* *enim castra, lapidésque & ligna comportando, tumultuario opere aditum ad se vndique communire. nec fefellerat eum coniectura. namq; vbi Amurates suorum cladem acceperat, veritus id quod futurum fuit, vt bellum in Thraciam & Macedoniam transferretur, nisi properè misisset qui arcerent, accitis ad se copijs quas in Asia habebat, cum reliquijs paulò antè profligati exercitus sui, eas coniunxerat: destinauerátque, vt per nullam occasionem fortunæ se committendo, obsessis montium angustijs, nihil aliud quàm transitu arcendo, Vladislaum sub montibus retinerent: satis supérque hyemem famemq;, & cætera mala, quibus hostes vexari constabat, cōtra illos pugnatura. Sed quem consilij sui exequendi principem fecerat, dux Phrygiæ Carambus, vir manu & ingenio promptus, cum ex loco edito*

animaduerteret tumultuantes regios in exercitu, & plerosq; diuersis in locis non legitimo imperio, sed perturbatè ac temerè ad pugnam erumpentes, alacriusq; quàm par erat, propter loci iniquitatem per accliuia niti, simul se veluti contemni impatiens, simul quia & loco & numero militum superior victoriam in manibus habere ratus, quasi rei bene gestæ decus præuaricationis culpam diluturum mox esset, etiam contra id quod in mandatis acceperat, pugnare instituit. Itaq; explicatis aciebus, signa in hostem deferri iußit. Id vbi rex animaduertit, ad suos, quos magis honestæ mortis quàm victoriæ spes temerè ad montem agebat, cōuersus, aduocatisq; Hunniadiano ac Despoto, & cæteris primoribus, Deus inquit, Deus adest, fauetq; ille hostibus, cum insidentes montis fauces, per ocium satiare possent oculos interitu nostrorum fame malisq; alijs paßim pereuntium, mentem illic manēdi abstulit, & nunc præcipites in eos agit: qui sic armati prosiliere, vt certamini supeeresse nolint. Rapiamus occasionē animisq; & alacritate, quam nostri vt honestè occumbant, extulere: vtamur ad victoriam, ad quam nihil effieacius esse solet, quàm si sine metu mortis pugnatur. quo maiori desperatione in hostem feretur quisque, eò violentius cedet ac prosternet obuios: & dum mori non recusat, victor euadet. nec mora, producturus ipse cum Despoto & Iuliano reliquos in aciem, Hunniadianum misit qui temerè sparsos colligeret: & quantum res subita properantiumque ad vltimum discrimen, non ardor, sed propemodum rabies sineret, prouideret, ne cæca eorum temeritas plus hosti ad victoriam conferret, quàm ipsius aut virtus, aut felicitas. Ille properè incompositæ multitudinis primos assecutus, vt quemque pleniori gradu ad montem festinare intuebatur, ita admonendo, ne cœco impetu, veluti paratum iugulum hostibus offerret (Cuiq; enim non in sua morte, sed in hostium cæde laborum periculorúmque omnium terminum positum) rogabat vt se in acie locari pateretur. Et si tanquam victurus nollet, saltem in vltionem suæ quisque mortis acriter pugnaret: non temerè, quod pecudum esset, sed vt viros fortes decet, ex militari disciplina, pertinere ad futuram famam, ne incruentam de se victoriam hosti permitterent. Et cum dicto, ordini, qualem casus & tumultus præstare poterat, simul quemque applicabat, simul benignè retrò agebat, in proximam tumuli planiciem, ex qua placidius accliui colles haud difficilimum ad se aditum præbituri videbantur: cum interim rex quoque cum cæteris copijs accurrisset, & Turci nihilo segnius ex superiori loco decurrētes, eò iam peruenissent, vt missilibus ex interuallo prælium committerent. Quorum eò minus quicquam vani teli intercidebat, quo densius regiorum agmen ardentiorique studio ad excipiendum hostis impetum sursum nitebatur. Multi priusquam cominus congrederentur, vulnerati: sed vbi ad manum ventum, & gladio res agi cœpta est, ante alios Poloni desperatione atque ira obcæcatis animis inuadunt hostem, ac prosternunt tam obstinato impetu, quòd locis aliquot minimè sustineri potuerunt: cœpitq; aduersa acies conturbatis ordinibus nutare: sed accurrens ad omnia discrimina Carambus, & plerosque ex suis gladio & vulneribus, alios voce ac maledictis increpitans,

Carābus contra id quod in mandatis acceperat, pugnare instituit.

Rex suos alloquitur.

Pugna acerrima inter Polonos & Carambum.

crepitãs, quòd à laßitudine, inedia, frigoribúsque enectis, per inanem trepidationem se vinci paterentur, certamen redintegrauit, ordinésque restituit: identidemq́, vbi acrius pugnari animaduertebat, circumclamitans, cæcum scilicet desperatione hostem sponte in vulnera agit: tela tantummodo intendenda, ipsum se sua sponte iugulaturum, per omnes militis ducisq́ optimi conatus tam periculosæ sibi pugnæ euentum distrahebat: cum interea multi vtrinque aut caderent subitò, aut tam grauiter vulnerarentur, vt delapsis in terram, vires minimè ad consurgendum suppeterent, conculcantibusq́ equorum pedibus, quantò serius, tanto miserabilius interirent: sed maximè insigni atque horribili aspectu patebant vulnera equorum per Polonos cruce signatos inflicta. Erant ferè pedestre agmen, lanceásque gestabant: id tantummodo à venatorijs distantes, quòd nõ punctim solùm, sed cæsim etiam ferro prælato & oblongo infestæ vtroque modo feriebant. Itaque illi inter equites excursantes per loca modicis virgultis implicita, non tantùm latera equorum mucronibus aperiebant, sed crura plerunque tota à corporibus detruncantes, ceruicesq́ altißimis vulneribus incidentes, magna ex parte ad pedestre prælium Turcos redegerant: qui eo genere pugnãdi tanto facilius superabãtur, cedebantq́ sensim retrò, quanto equestribus assueti insultibus, peditum laborem minus ferre consueuere. Cæterùm vbi equus à quo Carambus vehebatur, per ventrem lancea transuerberatus, dolore fæuiens inter hostes equitem profudit in caput: vulgatumq́ est, ducem aut cæsum, aut certè captum esse. multitudo ad montem conuersa, quod reliquum præsidij erat, fugæ se cõmisit. Insequentibus Christianis, & fugientium terga paßim cadentibus tanto ardore animorum, vt ad summa vsque iuga, per omnia aspera atque inuia euasuri viderentur: sed cum plus negotij ab locorũ iniquitate, quàm ab hostibus futurum appareret, & iam dies in noctem inclinaret, quo tempore etiam in plano locísque æquis errabunda obluctantium vestigia periclitantur: rex prohibens vlterius in locis penè insuperabilibus vim afferri, signum receptui suis dedit. Ex aduersa autem acie qui cædem effugerant, pauore ac festinatione amentes, per saxa, præcipitia, rupésque abruptas, protectis armis, & manibus, cotes innatáque illis virgulta prehensantes, ægrè nitebantur, euadebántque ad suos, qui munitiones castráque verticibus imposita seruabant. Inter pugnandum Carambus alijq́ viri multi genere ac factu insignes capti, plures tamen cæsi in fuga. Itaque amisso duce & roboris penè quantum fuerat in exercitu, cum appareret Turcos minimè toleraturos impetum, si ad eos infestum agmen ire pergeret, postero die rex sub aditum quem insederant, castra posuit. extulerat suorum animos pugna prospera, nec minus stimulabat cupiditas transcendendi in loca commoda releuandis malis, quibus miserè adfligebantur: exindéque aut victoriæ, aut necessitati, nihil imperuium arbitrati, contra ardua quæq́ per accliuium obluctabantur. Nec segnius ab hoste desuper missilibus penè obruebantur. Videns itaque Rex naturæ difficultatem obiectam suis, & quod suo ingenti, hostium verò nullo discrimine, ad montis vertices peruenire

Carambus capitur, & reliqui Turci fugã adornant.

nire conabantur, temerè effusum agmen in castra reducturus properabat. Moxq́ præterquam quòd satis in ea expeditione factum credebat, animatis suis vincere & vinci desuetis, hyemis locorumq́ asperitati cedere instituerat. Cæterùm Hunniadianus obstinatus, cuncta prius experiri, quàm desistere à prosequenda victoria, cum animaduertisset obliqua montis nuda vepribus, & agendo itineri clemẽter accliuia, illac eusadere in summum iugum posse arbitratus, suos circumegit. Prominebat in abruptum vertex editissimus, & Turcis ascendentium montem sub se aspectum adimebat: eoq́ non facile solùm, sed etiam tutè miles ingrediebatur: quod vbi rex percepit, mutata sententia subsequi Hunniadianum cœpit cum reliquis copijs. Peruenerat iam prima militum manus in iugum, æquè editũ atq́ id quod insederant Turci, sed in immensum hians saxum progredi vlterius non sinebat. quò cùm Hunniadianus quoq́ ascendisset, videretq́ hiatũ propter magnitudinem neque tumultuaria materia impleri posse, neq́ ponte coniungi, cũ haud plus stadijs duobus ab hoste distaret, submisit impigram ex peditatamq́ militum manum, occupaturam recto itinere aditum in montem, si Turcos paululum submoueri contingeret: confestimq́ obuersis firmatisq́ in illos machinis, haud mediocris magnitudinis lapides contorquebat, quorum præter consternationem quàm insuetus horrendusq́ auribus fragor animis intuitiebat, vis improuisa minimeq́ tolerabilis, propter lapidũ magnitudinem multos in principio obtriuit: parumq́ abfuit, quin noua fœdaq́ stragis subito terrore & clade perculsi, omnes locum desererent: quippe quod vnius lapidis impetu, quàm plures sæpe diuersa specie, diuerso genere mortis absumi intuerentur. Nec mali illius euitandi alia præter quàm fugæ ratio succurrebat. Sed Alibeus post captum Carambum, militari consensu dux à suis creatus, admonens eam pestem vitatu facilem si fragore audito post eminentes cotes illicò procumberent, non modò ab incœpta iam fuga eos retinuit, verumetiam ad resistendum animauit. Cùm itaque semel atque iterum efflata in se tormentis saxa feliciter elusissent, intrepidè inde arcebant deturbabantq́ regios enitentes aditum occupare. Quod vbi Vladislaus animaduertisset, veluti securis hostibus ac insistentium suorũ eminus non hominibus, sed locis expugnandis conatus omnes irritos fore iam credens, desperataq́ cominus congrediendi facultate, cum rigor hyemis & in quã transcendendorum montium spes maximè pellexerat, commeatuũ inopia premeret vltrà quàm sustineri iam posset, retroagendi copias rursus consilia cœpit agitare. At Despotus, cui omnia æquiora toleratuq́ minus dura apparebant, quàm belli eius intermissio, per quod fortunam dignitatemq́ pristinam recuperaturum se credebat, ignominiosum fore asseuerabat, si capto duce, debilitatoq́ hostium exercitu, deuictis iam & qui nõ armis, sed vt pauidæ feræ cotibus ac speluncis se tegerent terga verterent. Eadem illos, cùm rerum omnium penuria, tum aëris intemperie, quæ & regij laborare, moxq́ humanis necessitatibus cessuros, si paululum perseueraretur, non cõmittendum, vt fluentia luxu Asiana corpora, tolerandis difficultatibus superasse viderentur, Germanorum Hungarorumq́ iam tum ab in-

Hunniadiani animus infractus.

Alibeus post captum Carambũ Dux creatur.

Vladislaus de retroagendis copijs deliberat.

ab infantia cœli terraq; rigoribus duratos artus; daturum se pecuniæ quātum foret opus frumentis coemendis, quorum copia circum omnia loca abundarent. Iulianus quoq; haud fermè ijs dißimilia iactando, ab instituto regem auertere conabatur: sed fame ac frigore extabescentibus hominibus iumentisq;, cum paterentur vulgò grauiora vtiq; quàm quæ ancipitis spei consolatione leniri possent, peruicit in desperatis animis necessitas, vt sit, honesti rationem. Et conuerso agmine, in planiciem descendere: moxq; collectis impedimentis, præmißisq;, retro quà venerant subsequebantur. Exercitus in planiciē descendit.

Turci verò vbi vinci se posse hostem desperasse percepere, læti secum & inflati noua spe, iuga montium deseruere: subsequendoq; abeuntes crebris à tergo impreßionibus vexabant. Et licet non magnas, frequentes tamen clades inferebant, sed & plerunq; accipiebant. Conuersis enim in eos expeditißimis quibusq; manumq; conferentibus, multi ex illis cadebantur: et si regiorum quoque impetus plerunq; frustrabatur, refugientibus statim Turcis, qui mox conglobati rursusq; infesti aderant. quandoquidem multa præda impedimentisq; grauis exercitus minimè properare poterat. Silua est densa non tam frequenti & procera arbore, quàm ramosa & ad radicem fruticante. Præterea implicita vndique sinuosis quibusdam & stagnandi cœno, voraginosis anfractibus, quales obsoleti fluuiorum meatus, vbi aut humana arte, aut vi naturæ cursum aqua immutauit: eamq; ob rem ferè tota inperuia, & sic vbi transitum præbet, angusta admodum via, & frequentibus commissa ponticulis. ad eam ventum cum esset, præmissa cum sarcinis leui armatura, in postremo agmine, qui veluti murus antecedentium terga protegerent, hastatos equites collocarunt, progrediebanturq; ad iter. at Turci quotidiana insultandi consuetudine superuenientes, cum magna pars equitatus in siluam progressa foret, impetum faciunt in vltimos, quorum clamor præcedentes subitò ad se conuertit: & vt quenq; succurrendi suis studium & festinatio inconsulta rapiebat, ita extra viā egit in loca cœnosa & palustria. Ex quib. diu luctati, in pedesq; recepti, Turci Regios in difficultatibus constitutos lacessunt.
ægerrimè se atq; equos expedirent, propterea quòd vliginosa terra hominū iumentorumq; vestigia altißimè in se recipiens, difficilius remittebat, datū est Turcis spacium capiendi ex postremis equites sirciter octuaginta: Sed cœno tandem regij atq; vligine expliciti, refugientes assecuti suos liberauere, Nec minus sexaginta supra centum ex hostibus captos iugulauere, illico reliquis fusis fugatisq;. multòq; difficilior eis cum natura loci luctatio fuerat, quàm fuit postea pugna in patentibus cāpis cum hoste commissa. Cæterùm cum & fames quotidie grauius vrgeret, & tam frequens Turcorum insultus, ad cætera mala per laßitudinem tādem penè ad internicionē exercitum mulctaturus appareret, placuit comportari simul succendiq; quicquid erat inter sarcinas, quod exercitui magis tunc oneri esset, quàm vsui postea futurū, tum iumenta debilia aut superuacua interfici, & arma quæ aut ex defunctis militibus, aut ex præda supererant, terra infodi. quibus diligēter peractis, exercitus subinde velut expurgatione superuacuorū nouā quendā vigorē accepisset, maioribus itineribus quàm vt ociosè insultando

F *insequi*

insequi Turcos posset, ad Belgradum se recepit, ibiq; per quietem & recreationem diebus aliquot consumptis, rex vnde mouerat Budam contendit. vbi postquam cognitum est ciuitati appropinquare, procedentibus in sacro ornatu & solenni cæremonia sacerdotibus, ingenti numero, populus omnis generis promiscuè effusus, cum gratulatione reducem salutauit, exceptiq; ingrediebatur ipse pedes ex voto templum priusquam regiam aditurus. Præibant verò captiui insignes cum Carambo: tum militaria signa hostibus adempta, cum parte prædæ quæ supererat, præferebantur. Subsequentibus militibus ante omnes Polonis cruce signatis, laudesq; ac nomen regis militari alacritate in cœlum ferentibus, ipsum vnum esse qui regias artes virtutesq; non nosset solum, verumetiam impleret. Cæteros per ignauiam & socordiam ætatem agere in domestico luxu, prodita ac deserta re Christiana: quæ tum primùm caput attollere incipiens, breui ad pristinum decus amplitudinemq; esset peruentura. Sed & iuxta regium decus Hunniadiani nomen celebre apud multitudinem audiebatur, cuius maximè ingenio ac virtute in rebus bellicis victoriam adeptam credebant. Cæterùm multo insignius futurum fuit spectaculum, si necessitas expediendi exercitum, magnam pompæ partem non ademisset, spolijs multis vltro concrematis in itinere, alijs sub terram relictis. Postquam verò laudes gratésque ob rem bene gestam Deo actæ: signa tholis subfixa: & repetitis egregiè factis dictisq; cuiusque ex ducibus, pro meritis singuli præmio affecti. Mox vt eorum virtus ad posteros quoque testatior redderetur, insignia cuiusq; cum titulis in conspectiore parte templi ditissima diligentiq; pictura effigiata.

Vladislaus Budam solenni pompa ingreditur.

P. CALLIMACHI GEMINIANENSIS DE VLADISLAO REGE, SEV CLADE VARNENSI, Liber II.

Legati ad Vladislaũ mittuntur.

VICTORIA *de Turcis virtute Vladislai regis parta, omnium ferè Christianorum principum legatos ad se exciuit: sed in primis frequentes conuenere ab vniuersa Italia, quam ea tantummodò fiducia tenebat, minimè se vexatum iri à Turcis, si eos Poloni & Hungari, aut subigerent sibi, aut certè non absistendo à bello, iugiter oppugnaret: vno omnes ore ac consensu affuisse Deũ, affuturumq; asseuerabant pio & iusto bello: & quæ ad id locorum gesta erant efferentes, ad reliqua exequenda exhortabantur. Sed ante alios Pontifex maximus Eugenius, Venetiq; & Ianuenses, cum Philippo Burgundionum duce ij ad laudes partæ victoriæ adhortationesq; nouæ expeditionis instaurandæ, adijciebant etiã pollicitationes subsidiorum: seq; ingentem classem in Hellespontũ missuros spondebant, per quam Turci ex Asia transmittere, seq; cum Europæis coniungere prohiberentur; qua ratione facillimum fore in Europa debellare, in qua pauci admodum superessent hostes, & ij trepidi ac perculsi & [illegible] vinci assueti, modò paululum rex anniti vellet, exterminari omnino*

tota Europa impiam execrandamq́, Musamanorum superstitionem posse, re Christiana in perpetuum aucta & stabilita. Ioannem etiam Palæolo-

gum, Græcorum Imperatorem, cuius fortunam maiestatemq́ Turci non modò labefecerant, sed penè euerterant, successus Vladislai extulerant, in spem rei dignitatisq́ suæ in integrùm restituendæ. Missiq́ sunt etiam ab ipso oratores, qui præfati ea quæ facere visa sunt ad tanti euentus gratulationem, diuina humanis commiscendo, religiosa asseueratione nunciauerunt, visum esse à plerisque Constantinopoli ante portam quæ ad Macedoniam emittit, equestrem iuuenem candida veste ornatum, per speciem lætitiæ hac illac excursare, eadem hora, vt postea compertum fuerat, qua res à Christianis contra Carambum prosperè gerebantur, moxq́ euanuisse. Id visum omnium animos primò sollicitos habuisse: subinde cognita regis victoria, illius nuncium vulgò existimatum. Cæterùm prudentiores & quos aut vitæ sanctimonia, aut profundæ alicuius disciplinæ cognitio peritos futurorum reddidisset, non tam credere Vladislai successum diuinitùs Græcis nunciatum, quàm eos admonitos temporis & occasionis suæ, Turcorum in Europa rem penè profligatam esse, in Asia etiam fluctuare molientibus res nouas circumadiacentibus tetrarchis: ideoq́ non cunctandum vlterius, sed trepidos suaq́ imbecillitate ac vi aliena laborantes, subitò opprimendos. qua persuasione Imperator eorum excitus, cum suis quidem armatus ex parte altera affuturus, si modò regi cordi esset primo quoq; tempore eam victoriam prosequi; quã Deo duce ac comite vel exinde adeptum esse constabat, quòd diuinis etiam nuncijs fuerat peruulgata. Accedebat ad hæc supplex Despoti ambitus, & quotidianæ pre-

ces obteſtationesq́; cum lacrymis: tum inſtans Iuliani adhortatio, vocesq́; aſsidua, multoq́; iam efficaciores apud animos prima expeditionis ſucceſſu elatos. Quibus ne magno animo rex ſubitò aſſentiretur, res Polona continuit. Venerat enim eodem quoq; tempore legatio à Polonis, gratulatum & ipſa quidem regia felicitati. Cæterum tentare iterum fortunam non prius oportere admonebat, quàm cum proceribus Polonis vel in finibus regni conſilio inito, prius rex illud expediret, quo tandem ordine rebus ſuis domi conſtitutis ac firmatis, externum bellum regni ſui ſecurus proſequeretur. Non videri rationi conſentaneum, ſollicitum eſſe quenquam de rebus alienis, antequam ſua in tuto collocauerit. Recenſebat deinde in qua deformitate Polonia eſſet, quid licentia vbiq; inſoleſceret, quis in priuatis cupiditatibus ardor, qua in publicis opportunitatibus negligentia: ex quibus nactos occaſionem Tartaros, magnam Ruſsia ac Podolia partem depopulatos: ſed & præterquam quòd priuata procerum ſimultates ad vulnera & cædes iam peruenerant, à finitimis per latrocinia tanquam iuſto bello etiam prædas abigi, inprimisq́; à Boleslao duce Opolia, ad eà vulgari, Cazimirum ex Lituania bellum Maſouia propediem illaturum, tot malis ſuccubiturum omninò regnum, niſi ſubitò ſuccurreretur. Quæ regis animum eo mouebant magis, quo verius dici nunciariq́; ſciebat. Tamen ne regni vnius priuata neceßitas publicè omnium Chriſtianorum rei apud mentem ſuam præponderare appareret, prius collaudato ſingulorum, quorum legationes aderant, in ſe officio, ac beneuolentia, nec minus pietate in religionem ac Deum immortalem: cæteros omnes oratores ſic ab ſe dimiſit, vt qui ſperare poſſent facturum ipſum poſtulata. Polonis verò dixit, conuocaturum ſe illico Budam Hungarorum optimates: daturumq́; enixè operam, conſtitutis omnibus quæ ad pacem bellúmue eius anni attinere viderentur, vt mox ea quæ ipſi petierant, exequeretur. Conſtituta ſubinde Hungaris conueniendi die, vt ſi communi iterum conſenſu educenda cenſeretur in Turcos expeditio, ſtabilior quies domi relinqui poſſet, ſpondendo in id fidē, quòd abſoluto conuentu, ad ſua quiq; omnes inuiolati reuerterentur. Giſcram etiam magiſtatusq́; ciuitatum, quæ ab illo dependebant, placuit per literas accerſiri, licet aduerſante Iuliano, qui præſentibus Boëmis nil quod quidem ad religionem pertineret, ritè tranſigi poſſe arbitrabatur. Sed confirmauerat regem in ſententia Franco Banus, dicens non eſſe eius temporis quærere quid ſentirent, vellentue Boëmi de cæremonijs inſtitutisq; Chriſtianæ profeßionis, deq; Rom. pontificis aut ritu aut præceptionib. in ſacris tradendis ſuſcipiendisq;. Aliam eſſe eorum cauſam, quibus ſatis eſſet verbotenus de religione diſceptare: aliam verò eorum quorum cum religione ſimul vita & libertas periclitaretur, & manu, non lingua tueri ſe cogerentur. Si quid in Boëmorū mentibus foret, aut à ſacra ſaluatoris noſtri hiſtoria, aut ab eiuſdem myſterijs alienum, non defuturas poſtea emendandi occaſiones, & tempora, illis quorum intereſſet: interea nihil ſatius videri, vrgente non eius tantùm regni, ſed totius quoque Chriſtiani nominis opportunitate, quàm vti opera quorumcunque, ac inprimis Boëmo-

Legatio Polonica.

Boëmorum, qui & ad manum essent, & in priori expeditione, quo ad tuendam religionem, nō solum pij, sed etiam obstinati cogniti essent. Nec totidem Volones cruce signati ex reliquis omnibus Christianis nationibus accurrissent, quot ex vnica & haud sanè numerosa ipsorum gente, ad extremum adhiberentur, necne, ad eiusmodi consultationem, magis quàm alterius cuiusque interesse eorum qui illos erant vocaturi: quandoquidem eo blandimento allecti, maiorúmque agendorum gloria incitati, si nihil aliud, saltem domesticam securitatem præstare possent. Spreti verò præterquam quòd certi hostes etiā irritati in regni gremio forent remansuri. Igitur postquam omnes cōuenerant, dies aliquot extracti extinguendo intestino bello. Verùm vbi nulla iniri ratio potuit eius ex toto abolendi, consensum est in biennales inducias: quibus durantibus, captiuos vtrinque dimitti placuit, ea conditione, quòd inducijs exactis, reuerterentur in vincula & custodiam, si de pace interim nō cōsentiretur. Lætis subinde omnibus, quòd datis acceptisq́ inducijs, domi nihil, quod inter suos magnopere timeri posset, relictum videbatur. Proposita est belli externi consultatio, & plerisque alijs, sed Despoto & Iuliano inprimis instantibus, publicéque ac priuatim asserentibus, præparari affuturáque in tempore auxilia à Pontifice maximo, cæterisq́ principibus Christianis, facilè recenti adhuc victoria elatis: fidentibúsque animis persuasum, vt redintegrandam expeditionem censerent. apparebat enim accedentibus terra mariq́ tot potentissimorū principum nationúmque auxilijs, facillimè deleri posse eum hostē, quem paulò antè præter haud ferè multos Volones cruce signatos, nemine omninò opitulāte, suis tantummodo armis ac viribus fudissent, fugassentq́. In eum itaq́ sumptum decretum est extraordinarium tributum, subitò ab indigenis exigendum: quæstoresq́ ad id designati. Bellici autem apparatus tota cura Hunniadiano delegata: sed & nuncij cōstituti, qui ea quæ apud Hungaros & Vladislaum decreta erant, ad quos maximè oportebat principes nationesq́ perferrent. venerant Budam ad eum cōuentum Pangratius de sancto Nicolao, partium quidem Vladislai assertor: sed qui omnem regionem quæ à præterfluente Bago abluitur, latrocinio infestam tenebat: in quem quia domesticā quietem turbare videbatur, publicum plus odium valuit, quàm liberi cōuentus reuerentia. Captus enim est à multitudine tumultuosius id efflagitante, præcipitanterq́ in vincula coniectus. Eodemq́ impetu subitarium de complicibus est sumptum supplicium. nec temperatū foret ab Giscra, in tam præpropero ardore animorū, contra publicæ fidei sanctitatem, nisi Vladislaus vbi multitudinem vehementius concitatam vidit, quàm vt monendo hortandoq́ verecundia æqui boniq́ cohiberi posset, nōnullos Polonos confestim submisisset, qui per posticum eductum, mutatis vestimentis, in Iaurinum perduxere. Quo facto, rex ab Giscra postea nunquam nominatus est sine reuerētia & præfatione seruatoris. Rebus igitur sic dispositis in Hungaria, Vladislaus ad fluctuantē paterni regni statum & molitionē Cazimiri in Masouios animū converterat: volebatq́ dū tributa exigerētur, dū gerendo bello vsui futura parabātur, transcēdere in Poloniā, factiones intestinas illic

Induciæ biennales.

Belli deliberatio.

Hunniadianus præfectus exercitus declaratur.

Vladislaus abitum in Poloniam parat.

quoq; ſedaturus: conſultaturusq; quo pacto licentia latrocinantiũ, ex Sileſia, & Lituanicus motus ſupprimeretur: ſed & magnopere geſtiebat ſecum poſt tot tãtasq; res feliciter geſtas, ſeſe matri ac ſuis alijs oſtẽtare. Cęterùm pręter id quod apparebat Polonos omnia facturos, vt nõ niſi quę ad pacem ſuam facere crederent, rectè prius conſtitutis, regem ab ſe dimitterent. Hungari etiam veriti, ne aut iuuenilis animus dulcedine quietis in paterno regno remolliretur, aut à matre cęterisq; neceſſarijs auerteretur à periculis, in bello Turcico ſubeundis, Deſpotum & Iulianum tanquã duas machinas ad eam cogitationem expugnandam, regemq; in Hungaria retinendum ad mouere. illi ſatis ſuperq; ad id per ſe prompti, nec minus ab alijs ſtimulati, hortando rogandoq; peruicerunt, vt Polonis rex in pręſens per legatos excuſaret neceßitatem, ac magnitudinem ſuſcepti negotij, à quo pręter ignominiam proditis illis, quos ad belli ſocietatem exciuerat, ſine ſummo etiam periculo abeſſe non poſſet: quia Turcus, cognitis quę à Chriſtianis parabantur, ingentem congregaſſet exercitum, impetiturus vltrò Hungariam, niſi ſua defendendi neceßitas ei prius obijceretur. Quibus adiectum eſt etiam negocium impetrandi propter nouam expeditionem auxilia, nec à Polonis ſolum, verumetiam à Prutenis: à quibus pręterquã quòd ex profeßione ſua deberentur, apparebat etiam eo iuſtius peti, quo à priori bello ocioſius abſtinuerant. Cęterùm veluti ea poſtulatio irrita apud Prutenos fuit, ita dilatus regis aduentus, magno malo Polonis ſtetit. Cùm enim vniuerſorum animi erecti in expectationem illius, quieta ſecum & ciuilia agitare cœpiſſent, vbi intellectum eſt minimè affuturum, illicò veluti impunitiorem licentiam nacti, ſeſe ad conſuetas artes conuertêre: & pręter id quod mutuis ſimultatibus multa inter ſe fœda committebant, facilè etiam externorum iniurias tolerabant. ſed nec minus finitimi eandem ob cauſam latrocinabantur impudentius, captiq; ſunt & rebus ſuis exuti ab illis multi negotiatores honeſtißimi. prędę etiam ex agris propemodum licentius quàm ſi bellum indictum eſſet, abactę. Sed ante omnes inſignis fuit rapina Ducis Opolienſis, interceptis per inſidias quamplurimis negotiatoribus Cracouienſibus, dum Vratiſlauiam ad nundinas proficiſcerẽtur. quam iniuriam cum publico ſumptu ac viribus vindicanda cenſeretur, placuit tamen prius ad regem perferre. ille, ne quid ſe abſente viribus tẽtaretur, edixit: ſed vt iure res repeterent: ſeq; opportunè affuturum, ſi minimè reſtituerentur. Dum ea cum Polonis agerentur, ſatisq; ad bellum prouiſa & cõſtituta eſſent omnia in Hungaria, viſum eſt denuò ſignificare Conſtantinopolitano Imperatori, vt ſe cũ ſuis prępararet, moturus ex parte altera, vbi Vladiſlaus ad Thracię Macedonięq; fines cum exercitu perueniſſet: nec minus admonere etiam fidei ac temporis Pontificem maximum, cęterósque qui paulò antè obſidendi Helleſponti vltrò negotium curámque ſuſceperant. itaq; illi nihil dißimulantes, congregata inſtructaq; ad Caietam ſeptuaginta triremium claſſe, miſerunt illico Franciſcum Albertum, Cardinalem Florentinum, vt nauigaret in Helleſpontũ: obſeßisq; illic littoribus opportunis, obſiſteret, ne quid ſubſidiorum à Turco ex Aſia poſſet accerſiri. Ad quam rem ſummo ſtudio matu-

Deſpotus & Iulianus Vladiſlaũ in Hungaria retinere moliuntur.

Pruteni ad bellũ vocantur.

Rapina Ducis Opolienſis.

*maturandam, præter id quòd Vladislao data fides & religionis cura, inten-
tos faciebat, fama quæ vulgabatur Carmanum Ciliciæ Carmaniæ regem,
cum validissimo exercitu in Pontum & Bithyniã Turcos oppugnatum
venire, etiam promptiores fecit. Cùm viderentur omnia veluti quodã di-
uino nutu ad id præparari, vt superstitio impia & fœda pessundaretur, per-
culerat & Turci animũ moles instantis à Carmano belli: cui sustinendo im-
parem se fore sciebat, nisi integer illuc se converteret. & videbat dispartitis
viribus suis eodem tempore Polonis atq; Hungaris terra, Italis verò etiam
mari esse occurrendum, cum nihil ignoraret eorũ quæ contra se summo con-
sensu summóque conatu ab vtraq; gente parabantur. Et proximo etiam
bello cum magna suorum clade Vladislai vires ac felicitatem expertus, ti-
mebat magis ex eo, quòd intelligebat adeò prævalida subsidia illi affutura.
igitur ne copias suas distrahere in diuersum, & propemodũ sine spe resisten-
di separatim eas summis discriminibus obijcere cogeretur, ratus cætero-
rum animos facilè posse ad pacem acclinare, si Despoto prius persuadere-* Turcus cum Despoto per legatos de pace agit.
*tur, nuncios ad eum clàm submisit: qui veluti de Carãbi redemptione agen-
tes, per occasionem proponerent sibi cum libertate filiorum pristina fortunæ
decus atque amplitudinem, si æquabilis concordiæ cum rege ineundæ au-
ctor ipse fieri vellet. ille se dolo atque astu à perfido hoste tentari primùm ra-
tus, oratorum verba diffidenter audiebat. Cæterùm vbi instando agendó-
que, vt crederetur, extorsere, cœpitq; illius animus ab incerta spe victoriæ
ad præsentem certámque principatus sui possessionem conuerti, cum non ig-
noraret filios interim fœdo in carcere cathenis vinctos; & iampridem cru-
deliter oculis mulctatos, ludibrijs quibusque esse expositos, & vltrà quàm
paternus animus pati posset, diutius indignis atque acerbis modis per op-
probrium & calamitatem in sorde ac squalore vexari, eáque res nõ minus
quàm euersa status sui fortuna sollicitũ haberet, rem prout offerebatur,
ad Hunniadianum pertulit. qui etsi pristinæ felicitati viribúsque fidebat;* Res ad Hunniadianũ defertur.
*adeáque auxiliares etiã copias terra mariq; accessuras sciebat: tamen in-
testinum bellum in Hungaria non extinctum, sed dilatum, Fridericúmque
in propinquo diuitijs & auctoritate præpotentem hostem cum videret, re-
putánsque quàm varij inopinatiq; casus in bello dominentur, ne si quid ad-
uersi mala fortuna obiecisset, Vladislaum subinde facili negocio, regno frui
contingeret, illatam à Turco pacis mentionem haudquaquam aspernan-
dam censuit, præsertímque etiam quòd Despotus per cõcordiam penè plura
assequenda proponebat, quàm posset etiam bellum felicissimum re promit-
tere. Sed ante omnia quibus tandem conditionibus reuera pacem firmare
vellet, à Turco exquirendũ putauit. Cúmque nunciata sibi per Despotum
tam de redimendo Carambo, quàm de restituendis illis qui bello repeteban-
tur, vera esse comperisset, transegit ante omnia de precio captiui, pro quo
quinquaginta aureorum milibus acceptis, nihil interim prætermittendo
ex ijs quæ ad acerrimi belli motum præparanda fuerãt, nunciat regi, quid
quàm maximè fieri posset: numeroso instructóque exercitu Idibus Iu-
nijs ad Segedinum moueret, ibi legatos Turci petentes pacem affuturos.*

offerri quidem vltrò conditiones haud aspernandas tempori, & rebus regni. Cæterùm vim paratam in conspectu, multò meliores extorturam. Sollicitus adhuc secum Vladislaus de statu Poloniæ periclitante, mentionē pacis lætus audiuit: videns facilè fore, vt viribus quas ad externum bellum comparauerat, domi vtriusque regni sui res in perpetuum stabiliret, sublatis omnino aut eiectis iniuriarum seditionumq; principibus. sed & cæteri omnes post tot annorum non intermissum bellum cessationem quietemq; aliquam à Turcis desiderabant: venit itaq; rex cum suis præstituta die in Segedinum, quò Despotus Hunniadianusq; antecesserant, cum Turcis oratoribus: quorū princeps Græcæ nationis homo, sed Musamanorum sectam professus, vbi in conspectum regis venere, ita verba fecit: Si commisso inter nos belli discrimine, rex inclyte, nunc demum ad petendā pacem veniretur, videri forsan posset Amurates Imperator noster viribus suis diffidere: sed cum multò antè quieta consilia proposuerit tibi, quàm manum conserendi aliquando tecum cogitatio quæpiā subesse posset, inq; meliori fortuna sua, iam tum egerit apud te de amicitia ineunda, non debes existimare, noua potius aliqua necessitate nunc permotum, quàm consilio eodem, quod à principio sibi persuasit te fœderis ac pacis mentione prouocandum. Nec enim semestri victoria tua credere oportet fractos abiectosq; esse animos nostros, continua felicitate, iam tot annos supra omne fortunæ discrimen elatos. Quos etiamsi nihil aliud erigeret firmaretq;, vtique vidisse tuos totiens à nobis effusissimè fugatos, victosq; reparare subitò copias, victoribusq; subinde vltro insultare, satis efficax exemplum foret, ne mediocri clade accepta, & quæ tota ducum nostrorum temeritati queat imputari, de fortuna viribusq; nostris subitò desperaremus. Atq; ideò non tanquam aut necessitati aut desperationi cedentes, nos audiendos putes: sed vt qui minimè contra alienam felicitatem tendentes, modū terminumq; nostræ constituimus. Cumq; gloriam partæ nuper abs te victoriæ præsentisq; apparatus magnitudinem, oculis atque animo metiris; quantum vtrique credere oporteat, tibi documento nos simus, totiens prius victores eisdémque quibus tu modò humanæ felicitatis blandimētis inflati, nullius magis interest casibus se subtrahere, quàm cuius felicia initia nondum sortem alteram sunt experta. paulò antè vix pubescente ætate, cum paterno regno administrando minimè satis par credi posses, accitus es ad alterum pariter regendum, præterquam quòd magnitudine sua fortiori ætati intolerabile externis bellis ciuilibusque factionibus etiam implicitum, magno animo susceptæ à te conditioni adeò successus affuit, vt bello domi statim penè extincto, arma in nos converteris. Et quorum nomē prius vix sustinebatur, facilè vinci posse docueris. Quo benignius ausus tuos fortuna cōfirmauit, eò ne destituat, præcauendum est magis: præsertim quòd non qui plurima, sed qui grata & firmissima quæque possidet, iure Felix appellatur. Porrò quid tibi gratius esse potest aut debet, quàm paternum regnum? quid firmius, quàm adiecta illi cum pace nostra Hungaria? sed blandiaris cœptis tuis: & quantumuis de successu stabilitatéque fortunæ tibi pollicearis, nempe vt Despotū in sedem suam

Rex in Segedinū venit.

Oratio ad Regem.

suam restitueres, celeberrima duo tua regna in discrimen seruitutis adduxeris, haud sanè æqua laborum periculorumq́ mercede illectus. Quod si id quod tanta belli mole quæritur, minimè tanti est, vt tam magno discrimine peti debeat: quantum sentimus, non minus tua quàm nostra interest, videre ne de alienis solliciti, nostra labefactemus. Concordiæ ac pacis multæ vtrinq́ dici accipiq́ honestæ conditiones possunt, belli vnicus futurus exitus, euersio scilicet patriæ, diuinorumq́ & humanorum omnium apud eos qui victi fuerint. Si præteritorum meminisse placet, habemus & nos qui arma nobis & vires polliceantur. Cæterùm cedere casibus, quàm obluctari humanæ imbecillitati magis conuenire censemus. tuum est reputare cum tuis, malitísne capere exemplum instabilitatis fortunæ ex rebus nostris, an in vestris eam experiri. acclinati in eam sententiam iam dudum animi, facilè permoti sunt, vt de pace ageretur. disceptatio maior fuit, in conditionib. approbandis: agente Turco de reseruanda sibi Bulgaria, fodinisque argenti, cumplerisq́ oppidis in Seruia: Vladislao verò, legitimis dominis restitui singula volente, tandem in id conuentum, quòd Bulgaria tantummodo in ditione Turci remaneret: cætera omnia quomodocunq́ occupata ab eo restituerentur illis quorum iuris fuerant ante bellum: captiui qui superérant, vtrinque soluerentur, inprimisq́ Despoti filij. dies deinde constituta, in qua oppida ciuitatesq́ prout pactum erat traderentur. paxq́ in decennium conclusa, non aduersante etiam Iuliano: non tam quia ex animo remnon improbaret, quàm quia aut non succurrebat quid spei proponeret, tot tantisq́ vtilitatibus compensandis, si in præsens negligerentur: aut quia in tam præcipiti consensu, omnium clausas mentes admittendæ rationi intuebatur, expectabatq́ admonendi tempus opportunius. sed miserè interim cruciabatur, secum reputans, suis maximè factum adhortationibus, vt Veneti Burgundusq́ & Pōtifex maximus classem ad Hellespontū mitterēt: seq́ exinde aut vanitatis, aut perfidiæ ab illis arguendū videbat, si pax, vt conuentum erat, seruaretur. Cæterùm quā grata ea pax Hungaris fuerit, memoria veterum cladium sanguinisq́ effusi recuperandis illis quæ vltrò tunc restituebantur, vel exinde licebit æstimare, quod eius vt videbatur auctori Hunniadiano virtutis & honoris gratia data sunt oppida & loca omnia, quæ alendo in Hungaria Despoto fuerāt prius assignata. Et cū Turci peterent, quòd in confirmādis pacis conditionibus, prolata in mediū Eucharistia, rex iuraret, haud quaquā fortiter contra tendebāt, ne si id iurādi genus deprecaretur, suspicari posset parū sincero animo trāsactū de cōcordia. Cuius adeò vehemēti studio tenebātur, vt vitarent etiā suspiciones singulas à quibus perturbari eā posse apparebat. Sed Gregorius Sanoceus vbi regis quoq́ animū à tā improbo facto haud omnino abhorrentē vidit, religioso veluti furore percitus, Deus, inquit, Deus, tā execrabile scelus auertat, vt qui paulo antè contra impios pugnantes, omnia tristia difficiliaq́ perpessi sumus. dū vinceremus: nunc rursus pro religione armati, & propemodū victoriā manu tenentes, sacrosanctum diuini mysterij arcanū sub profanorum oculis spontè proferamus. Quid prima, quid hac secunda

Bulgaria Turco addicitur.

Pax inter Turcos & Regem in decennium conclusa.

Gregorius Sanoceus Regis iuramentum intercipit.

G expedi-

expeditione, à nobis petitum, quid adeò ingentem belli molem, ex tam sepa-ratis ab inuicem regionibus, ab Italia, à Burgundia, à Thracia euocare, quid denuò arma induere, quid hucusq́ progredi oportuit, si sacra nostra prodenda erant? minori nostro facinore per ignauiā domi inermes sedendo pati potuimus illa profanari, quàm nunc sumus armati prodituri. pudeat nos gratulationum, quibus nuper victores accepti: pudeat laudum, quibus vt Christianæ rei seruatores propè in cœlum modò elati sumus. Pudeat de-niq́ obnoxios ijs nefarijs cogitationibus; nos dignos haberi, aut in quibus totius Europæ reges ac principes spes suas collocauerint, aut pro quibus in-numerabiles populi & nationes omnibus in templis; ad Deum supplices am-biant, pro victoria nostra vota nuncupando. Quanto sanctius prisci Roma-ni, qui capta à Gallis vrbe, ne sacra sua conspici possent, terræ infodere. Nos victores nostra vltrò impijs prodere cogitabimus, committemusq́, vt reli-giosius ab illis inanes quædam diuinorum persuasiones seruatæ dicantur, quàm à nobis sacrosanctum immortalitatis nostræ pignus ac mysterium, & publicè nos illo facinore contaminabimus? Quod si vnus quispiam sa-crilega audacia perpetraret, seuerissimè vindicaremus: omitto quantum piaculi apud Deum contraheremus, qui non modò ab ipsius causa defece-rimus, sed ipsum etiam testem ac pignus defectionis nostræ impijs exhi-buerimus. Quid de nobis hostes sentire poterunt, videntes nos tanti pa-cem existimasse, vt non minus sacrilegè iurauerimus, quàm ipsi impuden-ter postulauerint. sed vt hæc pacis vtilitas leuiora videri faciat, omnia quæ aut in nostra, vel aliorū secta religiosè altius elata sunt, quàm quæ hu-manis sensibus attingi queāt, cæremoniarum velamento sanctóque arcano mortalium animis infundūtur: quæ si nuda in mediū protrahantur, quia nul-lo humanæ rationis argumēto subsistūt. & temerè asseuerari & impudenter peti vt credātur apparet, audiuere dudū hostes Deū à nobis præsentē coli, asseruariq́ in sacrariorū penetralibus: & quia ignorāt quo id pacto cōtingat, cū de eo cogitāt, nihil simile ijs quæ terrena & momentanea cognoscunt: sed quicquid extra mortalitatis sortē positū putant, mentibus eorum occurrit. Et id quale sit, nesciunt. tantæ nostræ de eo asseuerationi par figurant nos. hanc ipsorū persuasionē patefactis arcanis nostris corrūpemus, elatasq́ ad diuina & cœlestia de sacris nostris mentes, ad caduca & terrena reuocabi-mus, specie panis in conspectū exhibita: quæ verū corpus Christi contineri, vt nos quidē firmiter credamus, efficit diuina institutio, gratiáque in qua nati sumus. Quibus illi orbati, cum res per se fidē non faciat, restat vt nos ir-rideant, veluti minimè possibilia credamus. Nolite per Deū cōmittere, vt aboleatur sacer ille horror, quo ipsorum animi præstringuntur in bello, cum secum reputant inituros se prælium contra nos, quibus adeò propicius sit Deus, vt propemodum videndus nobis coràm pariter conuersetur. Quan-tum de nostra, deq́ religionis nostræ maiestate hoc facto minuetur, tantum cresset apud illos audacia; credituros subinde, vt ipsis quidē videbitur, ex specie quā intuebuntur, nos non modò in veri Dei tuitione nō esse, sed nec in alterius cuiuspiā. Multis modis stabilitati conuentorū caueri aliter potest: quam-

quamuis ad fidei pignus, regium verbum satis esse deberet, aliaq; inter priuatos cautiones, alia inter principes exhibentur. ad extremum, relicturum se profanata castra asserebat, si eo modo rex iurare pergeret. itaq; cũ videretur tam verè quàm è religionis, eq; ipsorum quos alloquebatur vsu & maiestate dixisse, constitutũ est in confirmanda pace proferri vtrinq; in mediũ sacrã historiam suã, quod Euangeliũ nostri, Alcoranum illi vocant. quibus, vbi sua quisq; dextram admouit, religiosè iuratum est, conuenta executũ iri, atq; inuiolata permansura: hoc maximè modo datis acceptisq; pacis conditionibus, cum Turci digressi essent promissa impletũri, venit à Francisco Cardinale nuncius cum literis, in quibus cõtinebatur, Turcum aduersus Carmanum cum ingenti copiarũ numero traiecisse in Asiam, inermiaq; & vacua quæ possideret omnia cis Hellespontum reliquisse: ab se verò cum classe littoribus vbiq; occupatis, iam tum ademptam hosti facultatem reportandi exercitum in Europã, non prætermittendam tantã occasionem, propè sine armis aut certamine aliquo exterminandi propellendiq; ad origines suas diram gentem, execrandamq; superstitionem. Meminisset rex fidei sponsionisq; principibus Christianis factæ, & quàm maximè fieri posset, properaret cum promissa expeditione, quando illi quoque, quod suum erat, auxilia præmisissent. ad ea similibus penè asseuerationibus à Græco quoque Imperatore per literas significata, addebatur etiam, elatum se spe, belli maiori conatu à rege secundum sponsionem renouandi, cum tentaretur à Turco de fœdere, non solùm repudiasse conditionem, verumetiam hostilia contra illum vltrò intulisse, & in armis esse cum suis, vt regi sub ipsum montiũ descensũ vel accurreret, vel alibi expectaret, si id magis ex vsu fore videretur. instandum agendumq;, dum distractus ille multiplici bello tam diuersis in locis mari terraq; suis adesse non posset, dum nuper cæsus, fusus, fugatusq;, nondum satis animum viresq; collegisset: & proximis cladibus afflictus, nedum impetum, sed nec nomen quidem regium laturus videretur: omnia per dolum fraudemq; ab oratore Turco in fœdere trãsacta. Non committendum, vt gloriosa initia vecordi negligentia fœdarentur: sed rapiendam opportunitatem delendæ ignominiæ religioni nostræ iniustæ, non vno atq; altero oppido, sed multis regionibus Christiani nominis partim direptis, partim ab execranda gente sub ditionem suam missis. Turcum adeò festinanter per Hellespontum copias traiecisse, vt verius dici posset fugisse bellum, quod à tergo affore sciebat, quàm profectum esse ad propulsandum id quod ab Asia nunciabatur. Ad extremum rogabatur, ne veluti sub cultro & præda relinqueretur crudelissimo hosti, qui proculdubio exercitum reportaturus esset in Europam, vbi aduentus Vladislai metum deposuisset. Non aliunde magis id discrimen sibi imminere, quàm quòd regiæ fidei pollicitationibusq; crediderat. Recitatis vtrorumq; literis in regis ac procerum conspectu, quidam subitò quasi languor omnium animos occupauit, memoria eorum quæ de se sperare adduxerant principes Christianos: cœpitq; regis aliorumq; velut oculis obuersari species gratulationum, quibus tot regum populorumq; veluti publico consensu

Prolato Alcorano religiosè iuratum est.

Turcus cum exercitu aduersus Carmanum in Asiam traiecit.

G 2 *sensu*

sensu paulo antè, tanquam Christiani nominis seruatores excepti fuerant: & pudebat pigebatq́; ob præsentem vtilitatem perpetuum decus veluti cõtempsisse, secuturamq́; exinde ignominiam intuebantur: & meminerant obligatã ab se fidem Græcis, Latinisq́;, & ab vtrisq́; implorata auxilia præstò esse audiebant, quæ nisi per summum scelus in discrimine in quod pellexerant, relinquere non poterant. Quibus adeò contrario affectu omnium ferè mentes distrahebantur, vt qui paulo antè pacem vltrò elegissent, bellum malle appareret. Et videbatur etiam quædam quasi opportunitas & causa concordiæ repudiandæ: quandoquidem Turcus ad constitutam diem neque captiuos omnes soluerat, nec dum oppidis ciuitatibusq́; quibus oportuit ex fœdere cesserat. Itaque Iulianus apud tam suspensos animos, desideriúmque inter & pœnitentiam initæ concordiæ, fluctuantes, occasionem suam adesse ratus, cum multis magnisq́; actionibus antea expertus esset, Sanocetum persuadendi vi & facultate, velut habere hominum mentes in potestate, conatus est sibi illum adiungere in negotio pacis improbandæ, suadendiq́; instaurandum bellum. Quod, cum ab eo minimè impetraret, propterea quòd ille Despoti Hunniadianiq́; sententiam probans, nec temerè dandam fidem hosti, & datam minimè violandam contendebat, conuersus ipse ad circumstantes: A fœdere, inquit, de quo cum Turcis transactum videtur, quanquam inane irritumq́;, mallem abstinuissemus: non quòd ius religionémue illius aliquam, si bellum prosequemur, violandum intelligi oporteat: sed quia dandis accipiendisq́; conditionibus bonam partem temporis prosequendæ expeditioni aptissimi frustra consumpsimus. Contradixissem iam tum ab initio: sed acclinatiores animos vestros ad concordiam vidi, quàm vt crederem posse oratione mea ad rem gerendam vos erigi. præterea sciebam hæc omnia quæ nobis hodie nunciata sunt de facilitate debellandi in Europa, Turcis implicitis detentisq́; bello Asiatico, fore vti paulo pòst nunciarentur: maluiq́; expectare donec ea crederetis alijs, quàm intempestiuè prædicendo committere vt fingi à me & per vanã spem iactari arbitraremini. Nunc quando vt volui asseueratio victoriæ vestræ ad vos aliunde quam à me peruenit, & ita esse vt describitur, non minus quàm optabã credere vos, indicat destituti incœpti pœnitentia, non gerendúmne sit bellum, quod omnes necessarium intelligitis, si cũ decoribus prius partis salutem libertatemq́; vestrã retinere vultis: sed liceat nécne geri post qualemcunq́; hanc vtrinq́; fœderis iactationem, explicandum à me sentio. video enim plerosq́; inanibus fidei ac fœderis nominibus suspensos, intra se non tam quid facere velint, quàm quid æquum sit deliberantes, quasi verba quædam inconsulta per spem metumq́; mutuò iactata, nomen sanctitatemq́; fœderis obtineant. Cum id demum iure sit fœdus, quod ab illis quorum res est initur, non verborum sponsio, sed conuentorum expleta fides confirmauerit. Huic neque paciscentium affuit auctoritas, neque pactorum subinde accessit executio: sed nomen tantum fœderis & caremonia temerè iactata sunt. Quæ non prius sancta sunt, quàm promissa vtrinq́; cum fide absoluantur. atq́; vt incipiam ab eo qui sponsionis caput esse videtur,

Mentes militum contrario affectu distrahuntur.

Iuliani Oratio.

tamdiu forsan liberum regi fuerit, de fœderibus & pace cum Turcis agere, quoad inclyti huius regni viribus & felicitate bellũ gessit, quoad nulla externa ope adiutus. priuato sui regni discrimine ac sumptu publicã Christianæ rei salutem maiestatémque tutatus est. vbi verò cum aliis quoque Christianis principibus cõsilia totámque gerendi huius belli rationem communicare placuit, eorundem consensu bellum intermitti oportuit, quorum opibus auspicijsq́ geri susceptum erat: sed vt res tota non secus atque ante adiunctam sibi aliorum principum manum, regis tantummodo fuisset, nec dum fœdus cum eiusmodi hominum genere, sed vllius omnino rei commercium inire non licuit, & initum non tenet, iniussu Pontificis maximi. huc adde susceptas ab hoste conditiones minimè expletas esse: ex qua re etiam, si nihil aliud, omnia quæ dicta factáue dicuntur, inania redderet: tamen quia conuentorum fides quæ ab illis frustrata est, minimè confirmauit sanctitatem religionémque fœderis, intelligendum est à sponsione sua, si qua fuit, non solùm absolutum esse regem, verùm etiam per dolum ac simulationem proposita transactáque esse singula ab oratoribus qui pacem petitum ad nos venere, vt si hostis initurus fuisset id fœdus, quod stabile ac ratum vellet. Si eiusmodi postulatio & sponsio fraude omninò vacua futura erat, non habuit quem de pace actur ũ mitteret alium, quàm hominem lingua, genere, moribus, & denique præter simulatam religionem tota vitæ ratione ab ipso alienum, qui nihil verè religiosè & sanctè à Turcis promittere, neque ex diuerso stipulari posset. Cæterùm cuius pacta promissáq́ omnia, si ex vsu videretur, sine verecundia reijci atque improbari liberum foret: sed & pudebat eum tam supplicis actionis simulationem explicare per hominem suæ gentis: cauitq́ verecundè, ne quid submißè, ne quid infra vulgatam animi viriúmque suarum magnitudinẽ ageretur à suis. Et noluit regem gloriari posse, quòd supplicantem sibi Turcum aliquãdo audiuisset: præterea cum tota actione multa simulanda forent, nõ alterius artibus facilius decipi nos posse arbitratus est, quàm eius qui nobiscum de religione paulò antè sensisset, vt quæ per se non satis fidẽ facerent, religionis velamento inuoluta in animum nostrum descenderent. Cæterùm si quæ placuissent impetrata forent, cogitauit se pactis staturũ. Sin minus ex simulatione concordiæ se id saltem commodum percepturum, vt ad gerendum bellum posset sibi interim consulere. quæ ita esse, indicat frustratus terminus eorum omnium quæ per fœdus ab ipso fieri oportebat. Scio Despoti, sed in primis Hunniadiani tantam esse rerum hostilium peritiã, tantum experimentum, vt nefas sit dicere, non omnia ex vero sic se habere, vt sit eis persuasum: sed illum cupiditatem simul liberandorum filiorum, simul recipiendi amissum decus & fortunas: hunc verò diffidentiam auxilij à complicibus belli affuturi adegisse crediderim, vt non tam acriter quàm poterant animũ intenderent, & blandis pollicitis dißimulatã fraudem statim nõ deprehenderint. Cæterùm non debet cuiusquam gratia aut auctoritas apud animum vestrum plus valere, quàm veritas, cũ intelligatis tali fœdere neminẽ teneri, vel ex eo quòd sine auctoritate ictum, vel quod per fraudẽ ab hoste minimè

impletis conditionibus sit dissolutum: sed vt omnia legitimè à rege, nihil insidiosè ab hoste actum constaret, meminisse debetis sponsionis quam Christianis vocatis admissisq; in partem belli paulò priusquam Turcis fecisse vos constat. Et cum deliberatio vestra illis angustijs inclusa sit, quòd data fides minimè potest vtrinq; subsistere, sintq; alterutri deserendi, neminem dubitare conuenit, ita quenque potius seruandum esse, vt arctiore coniunctione nos contingit. Porrò quid vobis cum hoc genere hostium conuenit, à quibus professione, moribus, totiusq; vitæ instituto ac ratione distatis? quid cum Christianis non coniunctissimum est? atq; vt omittamus communia immortalitatis initia, fana, sacrificia, sepulchra eadem, tum cæremonias & sacrorum ritus, quibus animi vestri multò arctiori necessitudine inter se coniuncti sunt, quàm si natura ipsa eisdem parentibus orta corpora coniunxisset. Nonne qui paulò antè in Hellespontum classem suam misere, pro salute, pro gloria vestra, cōmunicando vobiscum vires, suscipiendoq; belli vnà gerendi negocium, indissolubili omnino vinculo vos sibi deuinxere? Quodq; nisi per æternam labem atque infamiam ingratorum animorum violare non possitis, atq; ideò cum ex parte altera illi sint qui ad humana diuinaq; omnia vobiscum communia, addidere recentissimum beneficium submissorum vobis auxiliorum, quiq; vt nulla noua sponsio intercessisset, tot humanis diuinisq; propinquitatibus vos contingunt, vt sine inexpiabili scelere deseri nequeant. Ex altera verò hostis immanis, perfidus, qui non per bellum tantummodo à vobis discrepat: sed religiones alias cultosq; diuinos professus, omnia quæ vobis sacra sunt, veluti profana contemnat, & si possit, violet. Cuique nec dari fides potuit, absque nefario crimine: nec postquā data creditur, potest sine grauiori culpa seruari. Non debet esse magna deliberatio, cum hocne, an cum illis conuenta sint exequenda. Si perseueratur in suscepta concordia, præterquam quòd elusi estis, frustratis ex parte altera conditionibus, contaminati inexpiabili facinore, amissaq; gloria priore bello parta, sub quotidiana bonorum omnium execratione, infamem vitam agetis. Si verò, quod per se etiam vanum irritúmque est, repudiato impio fœdere, bene de vobis meritis aderitis, eo in discrimine, in quod per vos adductos non ignoratis, ad securitatem, qua subinde vestra possidebitis, cum immortali gloria non modò ea de quibus in concordia mentio est, sed cætera omnia quæ à dira gente possidentur in Europa, recuperabitis. De cuius rei facilitate dicerem, nisi perpenderem satis per literas suas persuasisse vobis Græcum Imperatorem, & Franciscum Cardinalem: quorum auctoritas in eo tanto grauior sit oportet, quanto propinquiores sunt hosti, & indicant ex re præsenti: sed & maior trepidatio hostis, quàm vt satis ab ipsius oratore dissimularetur, supra omnem orationem stimulare vos debet ad occasionem istam capessendam. Quam si prætermittetis, cogemini tandem despecti ac destituti ab omnibus, dubium de decore an periculo maiore, intra fines vestros dimicationem eam subire, cui vos impares esse, implorando externa auxilia, iampridem profitemini. Ad hæc multa de iure pontificio, déque illius potestate ac vi præfatus, subdidit tandem, Pontificis se maximi

aucto-

auctoritate id fœdus qualecunque esset rescindere, & abrogare: regemq; ac cæteros quorum interesset, à iuramento & sponsione quam Turcis fecerant, absoluere. Adeò à paucis Iuliani oratio non est probata, vt ex concione tota exaudiretur fremitus deposcētium bellum, asserentiúmque succurrendum esse illis, quos in belli societatem attraxissent, quando non aliam ob causam periclitarentur, quàm quòd armati concurrerent ad propulsandum pericula, propter quæ Hungari simul & Poloni paulò antè coacti fuerint ipsos implorare: fortunarum potius omnium ac vitæ iacturam faciendam, quàm fidei fidelibus obligatæ: pertinere id non ad famam solùm spemq; de se apud cæteros Christianos excitatam, sed ad conseruationem etiam & tutelam rerum suarum: & vt nihil aliud stimularet, satius pro religione honestè occumbere, quàm desertæ illa & prodita, Deo atque hominibus violatis infensisq; indecoram vitam extrahere. decreta itaque fœderis ac pacis abrogatio, & vt cum Christianis alijs suscepta expeditio continuaretur. Cui sententiæ nec Despotus quidem aut Hunniadianus tandem fortiter obsistebant. Ille inuitatus facilitate, quæ in debellando apparebat: hic regia sponsione pellectus, cum Vladislaus promisisset ei Bulgariæ regnum post victoriam, & literas quibus id continebatur, etiam quorundam procerum subscriptione firmatas in fidem dedisset. Decretum igitur quod erat contra pacem promulgatum, Francisco Cardinali ad classem missum, simúlque Græco Imperatori & principibus cæteris, ad quos initi cum Turco fœderis iam pridem fama peruaserat. Raro aliàs Poloni tam lætum nuncium acceperant, ac fuit, intellexisse quòd rex de pace cum Turco transegerat. Nam cū Cazimirus indicto Masouiis bello totis Lituanorū viribus Drochicinū oppugnaret, Masouique iunctis penè castris ex diuerso in armis starent, nec tam virium inter vtrosque discrimen appareret, quàm suspicio erat, si committi prælium contingeret, magnam partem copiarum Cazimiri defecturam ad Michaëlem Sigismundi ducis paulò antè interfecti filium, qui apud Boleslaum inter Masouos militabat, ingens spes animos ipsorum ceperat, regem ab ea pacificatione in Poloniam subitò, id quòd maximè cupiebant, profecturum. Anxij enim inter Boleslaū Cazimirúmque de euentu sperabant interuentum regis id bellum diremptum, & ab armis partes vtrinque abscessuras. Cùm enim tam Lituani quàm Masoui sub tutela regis agitarent, Polonis neutros vinci expediebat. itaque vbi dissolutum fœdus accepere: iterum consternati animo vt consilium caperent, ad Peterkouiam conuenere. ibi Vladislauiensis Episcopus & Ioannes Piltzanus designati Oratores ad Hungariam, qui præmonitum regem pactionis ac fidei etiam hosti seruandæ, suadendo agendóque animarent ad paternum regnum reuisendum, in quo multa eo absente perturbata: sed in primis sedandum bellum, quo à Lituanis Masouia premebatur. præsenserat Vladislaus Cazimiri motum, & futurum conuentum Polonorum: atque ideò ne quid exinde nunciaretur sibi, quod parum conduceret rebus quas parabat, vtque sui cordi se ei esse intelligerent, misit illico in Poloniam Ioannem Grusczpiensem, qui diceret, Regem nullo modo salua fama

Effectus orationis Iuliani.

Episcopus Vladislauiensis & Ioānes Piltzanus in Hungariā ad Regem proficiscuntur.

famæ verecundia, poſſe ſuſceptam denuò expeditionem intermittere: ſtatimq́; moturum ex Segedino, cogi neceſſariò illis adeſſe, quos in bellum implorando attraxiſſet. Cæterùm excitis paratisq́; tot maximorum principum auxilijs, victoriam paratam eſſe de ea gente quam ſuperiore anno paucis admodum Volonibus cruce ſignatis adiutus fudiſſet, fugaſſetq́;: & quam niſi hyemis montiumq́; aſperitas niuibus ac ſpeluncis aditum victoriæ ſuæ ſubtraxiſſet, omnino ſubegerat, inter redeundum, quod propicio Deo breui futurum foret, conuerſurum ſe iter in Poloniam. interim viderent ipſi ne quid detrimenti regnum caperet: inprimisq́; Boleſlao duci adeſſent, contra Lituanorum conatus. Ea ſignificatio quia præter ſpem venerat, gratiſſima Polonis fuit: perfecítque vti rex videretur eſſe tam ſollicitus de quiete ac ſtatu regni, quàm ipſi volebant: ſed intercepta eſt exinde cauſa mittendæ in Hungariam legationis, atque ideò ſingula quæ regi domi foriſq́; ex vſu fore credebant, per epiſtolas ſignificauere. Interea licet minimè ſeruata die, Turcus loca omnia de quibus in fœdere cauebatur, præſidijs ſuis euacuata, iuſtis dominis reſtituerat: ſolutis etiã magno numero captiuis, dimiſſisq́; cum Deſpoti filijs. Vladiſlaus autem licet æger animo, quaſi euentum præſagiret, ſtimulante Iuliano, vndecimo kalendas Octobres, vt conſtitutum fuerat, mouit ex Segedino, ſed copijs aliquanto paucioribus, quàm anno ſupe-

Turcus captiuos & Deſpoti filios dimittit.

Vladiſlaus ſuaſu Iuliani ex Segedino mouit.

riore. nam & Volonum minor numerus accurrerat, propter vulgatum fœdus cum Turcis. & multi etiam inter agendum de concordia dimiſſi Poloni & Valachi, quos futura pax ſuperuacuos redditura videbatur. vbi ad Orſanam peruentum, pridie nonas Nouembres Danubium cum ſuis traiecit. Expoſitóque in Bulgaria exercitu primo ad Florentinum, deinde ad Bidinum progreſſus, licet vndique circa iter oppida pleraque arcésque Turcorum

rum

rum præsidijs tenerentur, non ad prædam milites discurrere, non hostibus insultare, non bellicæ quicquam cladis inferre agris patiebatur: instituerat enim minimè tempus aut vires suas præconsumere expugnandis munitionibus, serendisq; certaminibus, priusquam coniungeret se cum naualibus copijs ad Hellespontum: atq; ideo, ne in planis & apertis locis vel inuitus pugnare cogeretur. Cum duæ ad Callipolim viæ ducerent, altera per extremam Thraciæ oram, qua Macedoniæ coniungitur, campestris & breuior inter Rhodopem ac Bistoniam paludem: qua si progredi voluisset, currus relinquere oportebat propter viæ difficultatem in Hemo rectà transcenden do. Altera verò per inferiora Bulgariæ, prius ad solis ortum, deinde prope Pontum ad meridiem per Thraciam, vt obliqua, ita longior, sed per quam licet montanam in plerisq; locis & salebrosam, currus tamen haud ægerrimè euaderent, maluit illac exercitum circumagere, quàm veluti se nudare curruum munimentis quibus septus contra hostiles impetus, se ac suos facilè tueri poterat, & quàm maximè integris copijs ac viribus ad Callipolim peruenire. Conuersus itaq; in Pontum inter Danubium atq; Hemum, haud magnis, sed continuis itineribus ad institutum festinabat: vbi verò ventum est ad Nicopolim Bulgarorum metropolim, cuius vrbis pars altera à Danubio abluitur, altera in collem erecta, quia fama erat totius regionis diuitias illuc comportatas, miles cohiberi non potuit, quin per suburbana discurrens, ad prædam etiam in ipsas portas faceret impressionem, quicquid ædificiorum circumadiacebat, direptum incensumq;. Cum verò portæ ac mœnia strenuè defenderentur, à prosequenda oppugnatione infsum est abstineri. Cæterùm quia quantum fert regio, vberes circùm campi & colles videbantur affatim necessaria suppeditaturi reficiendis militibus, iumentisq;, biduum triduúmue illic perseuerare placuit. in eo loco percensenti suos regi, & veluti totius belli apparatum recognoscenti, dum miles non tam se reficit, quàm studiosè illa præparat quæ opportuna fore credebat; viam iam & natura sua magis difficilem, propter angustias salebrosiores, & propter frequentiam præsidiorum hostilium in oppidis castellisq; vndiq; eminentibus multo discriminosiorem: accurrit nunquam sine præfatione magni & fortissimi Imperatoris nominandus Vladislaus Dracula, Valachiæ, quam montanam vocant, princeps: qui cum iam pridem pacem à Turco accepisset, factum suum in necessitatem reiecit: quòd haud numerosissimæ gentis princeps, nulláque externa ope adiutus bellum Christianis simul omnibus intolerabile sustinuisset magnitudine animi & virtute suorum diutius, quàm sperari de tam imparibus viribus posset: plúsque abs se interim hominum amissum, quàm terris suis frequentandis colendisq; superesset: cum euentus quotidie admoneret contra hostium multitudinem, paucorum suorum virtutem magis admirandam esse quàm efficacem: tandem eò peruentum fuisse, non vt in seruitutem venire oporteret, quæ forsan tolerabilis, modò æqua sit, & contigisset antea multis magnisq; populis & nationibus: sed vt cù patria & laribus familiaribus, cum altrice terra & cœlo relinquenda essent sacra, religiones, aræ, degeneran-

Duæ viæ ad Callipolim.

Militum auaritia.

Draculæ consilium.

dumq́; in obscœnos mores ritúsq; impiarum superstitionum, nisi conditionem accepisset, per quam citra profanationem diuinorum humanorumq́; omnium, reliquias suorum seruaret in occasionem dignam, in qua tanta virtus periclitaretur. Ad hęc cum eorum qui regem sequębantur paucitatem animaduertisset, rogare obtestariq́; cœpit, vt retrò iter verteret, se malis suis satis supérque doctũ, quanta foret Turci potentia, qui ad venationem propemodum plures seruos producere solitus esset, quàm illic ad bellum armati conuenissent. abstinendum omnino à tam audaci periculosoq́; incœpto: communicandaq́; consilia & rationes, quo pacto res ęquis viribus geri posset. Interea nihil salubrius, quàm in occasionem meliorem eas copias conseruare. Quę etiam si sufficerent bello quod tunc cum hostibus gerendum, cęteráque omnia votis responderent, tamen eo tempore productę instantis hyemis tempestate & malis omnino essent succubiturę. Audiebantur ea, tanquam Dracula non ex animi sui sententia loqueretur, propter fœdus quod illi cum Turcis erat: tamen re ipsa per se fidem faciente, moti sunt quàm plures, nec tantum suspicio simulatę ab illo orationis, quantum rei veritas vrgebat. Cęterùm rapiente regem fato ad destinatum propinquúmque iam finem, Iulianoq́; ad superioris anni fortunam identidem iactante, nusquã stringendum fore gladium, vacua omnia defensoribus reperturos: Amuratum cum suis trans Hellespontũ, vix Carmani impetum sustinere: neq; posse etiã, vt ociosus à bello esset, propter Venetorum Burgundique & Pontificis classem suppetias suis ferre: Gręcũ prętereà cũ non mediocrib. copijs sub ipsis montibus accursurum. Draculę quidem officium ac sermonem magno assensu omnes commendauere, veluti benignę in se voluntatis testimonium. Neo mirum. de eorum victoria desperare ipsum dixerunt, ignorantem quã pręparatione, quibusq́; auxilijs freti pergerent. Cęterùm nullo modo ea sibi vt diceret in mentem ventura fuisse, si sciuisset quãta classis, quantisq́; Italorum Burgundiorumq́; copijs instructa, quàm multis etiã equites peditesq́; Gręcorum in armis eos pręstolarentur. Non regem, non suos adeò inconsideratę audacię, vt bellum quod conficere non possent, vltrò inferrent. bono esset animo: quantum ad vires attineret, satis prouisa esse omnia, & pręparata. felicitatem Deum ipsum, cuius causa ageretur, & prębuisse antea, & in pręsens prębiturum: conuersus itaq; rursus ad regem Dracula: Quando, inquit, aut fortuna, quę audentem magnę quęq; nusquã hactenus te decipit: aut spes alienę opis, quã ratã velim: aut occulta fatorũ necessitas, te in diuersũ trahit à sententia mea, cõsiliũ tuum quod ratione immutare nõ potuit, quantum tempus & improuisa res sinit, viribus adiuuabo. & cũ dicto quatuor milia equitũ duce filio suo, copijs regijs adiecit, orans obtestansq́; immortalem Deum, quòd quicquid rex cęteriq́; de belli totius successu animis suis repromitterent, felicissimo euentu cõfirmaret. Ad extremum dimissurus regem, duos ex suis impigerrimos iuuenes regionisq́; & viarum peritissimos, duosq́; item equos inusitatę admirandęque pernicitatis in conspectu dedit, & vix lacrymis temperans: Habes, inquit, ad quod confugias, si casus aliquis maláue sors, quod abomi-

Draculà it in Regis sententiam, coniunctis quatuor millibus equitum.

abominor dicere, viribus te diffidere coegerit. Malim equidem fore vt frustra dederim: idq; eueniet, si vota & preces meæ non vanæ erunt. verum si necessitas vti coegerit, saluberrimum munus experieris. Vtile sanè consilium Dracula attulerat, si tam fideliter auditum seruatumq; fuisset, quàm dabatur. Vulgatum est postea, virum ingentis spiritus natumq; ad bellicas actiones, vbi apparatum Burgundi Italorumq; percepit, variè ac multum secum agitasse inter pœnitentiam fidei Turco per fœdus datæ, & religionem eius violandæ propter euentum & futuram fortunam hominum famam, siue ad tam gloriosam expeditionem cum Vladislao progrederetur, siue remaneret: plusq; omnino valiturum fuisse apud militare ingeniũ belli decus, quàm laudem seruatæ sponsionis: sed suapte natura ominibus diuinationibusq; quibuscunque alioquin obnoxium muliebre vaticinium retinuit. Pridie enim quàm in regia castra peruenerat, Secusa mulier Bulgara, senio quidem confecta, sed cognitione futurorum multis experimentis clara, ad vicum Sollonum, de exitu ac fine belli ab ipso interrogata prædixerat, regem haud felici euentu pugnaturum: plusq; momenti contra eum hostem profligati exercitus reliquias habituras: foreq; subinde vt res fœlicius gererentur. atq; ideo in se ac suos vaticinium deriuare volens, prosperioribusq; actionibus superesse, periculo quod in præsens nunciabatur, se subtraxisse: filium verò cum à se dimitteret, magnopere monuisse, ne fortunæ obluctaretur temerè in acie, si res Christiana inclinaret. Conuertit deinde Vladislaus se in Thraciã, ingentemq; multitudinem fluuialis scaphæ in Paniso amne compertam incendit. Oritur autem Panisus in monte Hemo, & inter Messembriam Odessumq; Euxino illabitur. Creditum verò eiusmodi nauigia infestandæ Hungariæ gratia illic à Turcis præparata, vt demissa subinde in pontũ, per occasionem trãquilli maris iuxta littus sursum agerentur in Danubium. Cuius maximè meridionale hostiũ, haud plus triginta milibus passuum distat ab Odesso. Ab eo incendio quà placidiorem ascensum Hemus ad se dabat, erecturus agmen, quia via vtiq; angusta & confragosa diuisit copias, vt contra improuisos hostium incursus firmior esset, & paratior. Hunniadiano igitur cum auxiliaribus Valachis & tribus Hũgarorũ milibus præmisso, sequebatur ipse magno interuallo, cũ cruce signatis, reliquáque multitudine. Nã currus in medio agi placuerat, tam præcedentis quã subsequentis agminis præsidio tutos, inter progrediendũ ne quid à tergo relinqueretur quod muniri in locis adeò angustis posset. nonnulla oppida hinc inde direpta, & propè funditus diruta, vici quamplures incendio deleti. grassatumq; est à militibus licentiosè etiã in sacra Bulgarorum Græcorumq;, quorum templa veluti profana, manu, ferro, igne, cæteroq; omni scelerum instrumento violabant. Id verò impiũ, vt certè erat, visum Vladislao. edixit itaq; vulgo inquiri, ac restitui desiderantibus quicquid religione inuiolatum esse oportuerat: nullius magis quàm ipsorum interesse asseuerans, abstinere manus à sacris, pro quibus arma sumpsissent. multum quidem in armis reponendum esse, sed in Deo plurimum: qui postmodum in bello non modò opem non laturus foret contaminatis sacrilegio,

Oraculum Secusæ mulieris Bulgaræ.

Ortus Panisi amnis.

Vladislaus manus à sacris abstinere mandat.

ſedet tã pro templis, pro aris, pro ſacris ſuis contrà ſtaturus, niſi à tã execrabili rapina abſtinuiſſet. dimiſſi exinde nõnulli ex captiuis Turcis cũ literis, in quibus ſpõdebatur omnibus qui ex præſidijs ſuis elaberentur, liberũ fore aut ſtipendia facere apud regẽ, aut abire quò mallent. Cuius ſpõſionis fides integerrimè ſeruata, cũ multa loca in deditionem veniſſent, quæ acerrimè prius defendebantur, timentibus Turcis qui in illis erant aut iniquam ſeruitutem, aut mortem cum cruciatu. qui tamen Sumium ac Pezechium tenebant, in rupibus paulò editioribus, freti naturali locorum munitione, maluere experiri quid ſe tuendo poſſent, quàm fidei hoſtiũ credere. contra quos quia propter opportunitatem ſitus apparebat poſſe ab hoſte facilè reditum præcludi, ſi caſus aliquis illa redire coegiſſet, viſum eſt omnibus vim oppug-

Sumium ac Pezechium oppugnantur.

nando experiri. itaq; non ſine multorum clade, cum difficultas nitendi ſurſum longè plus negotij, quàm hoſtis armato militi exhiberet, vtrunq; oppidum oppugnatum. in ea victoria multorum induſtria, multorum opera claruit, ſed in primis Tamonenſis Ioannis & Leſconis Bobricij: quorum ille dum portas refringit, duo vulnera accepit: hic Pezechij murum primus aſcendit, & multis alijs aſcendendi opportunitatem præbuit. Traduntur ad quinq; milia ex hoſtibus illic interijſſe, quorum magnã partem dum præda diriperetur, gladius abſumpſit. cæteri ad terrorem aliorum rupibus, per quas ſe tutos putabant præcipites acti. Dum hæc à rege agerentur, afferuntur Franciſci Cardinalis literæ nunciantes, Amuratum aut fruſtratis arte, aut corruptis precio ſpeculatoribus, qui littora ſeruabant, infra Calipolim, qua fauces Helleſponti arctiſſimæ ſunt, ingenti multitudine militem reportaſſe in Europã, & coniunxiſſe ſuis, qui non procul ab Iſthmo Thracij

Literæ Franciſci Cardinalis.

Cherſo-

Cherſoneſi haud ſanè memorabili numero paulò antè ſe congregauerant. Qua nouitate regis deliberationem immutari oportuit, præſertimq́ quòd plurimi ex ſuis hortabantur regredi, aut ſaltem in tuto alicubi ſubſiſtere, donec certus numerus hoſtium, & quò ſe primùm conuerterent, intelligeretur: tamen à Pezechio vbi facilè per montana munire tueriq́ ſe poterat, rex in planum deſcendit. adeò eſt ineuitabile, quicquid id eſt, quod fatũ appellatur. deinde in obliquum, Rhodopeam vallem biduo emenſus, ad Pontum rurſus ſiniſtrorſum ſub Hemum declinauit: decimisq́ caſtris Tauarnam aſſecutus, in deditionem accepit. Turci enim qui illic fuerant in præſidio, auditis quæ per eos dies ad Pezechium & Sumium geſta erant, aduentum regis minimè expectauerant. Eodemq́ modo Macropolis, Callatium, Galata, Varna, & pleraque alia circum littus oppida deſerta ab hoſtibus recepta ſunt, & Chriſtianorũ firmata præſidijs. Hemus initium capit ferè à Meſembria, perpetuoq́ dorſo ad Macedoniam & ſuperiorem Myſiam porrectus, diuerſis in locis ab vtroque latere, velut cubitos genuaq́ modicè extendit. Et primò quidem non admodum longè ab origine ſua in dextram reflexus, atq́ in Pontum recurrens, paulatim in minora iuga decreſcit, donec per colles modicè tumẽtes tandemq́ euanidos deſinat in planiciem. in eo igitur tractu pro natura loci plurimæ ſunt valles agreſtes partim & infœcundæ, partim pecoribus hominibusq́ alendis & natura fertiles, & accolarum diligentia more ſuo conſitæ ac ſubactæ. Earum nõnullæ vndique intra colles clauſæ, aliæ ad mare conuerſæ littoribus excipiuntur: ſed in primis illa quæ Varnæ adiacet, humana cura & quantũ fert regio naturali ſitu amœna eſt, & ſpectabilis: Varna verò ipſa in ſinu anguſto & haud ſanè profũdo Deſcriptio Varnæ. *admittendis ferendisq́ nauigijs grauioribus poſita eſt ad littus, inter duo promontoria: in quorũ altero Galata, in altero Macropolis ſita, littoralia omnia, circa oppidum vineta, frugiferaq́ aliæ arbores tenẽt. interiora vallis ad dextram modicis infrequentibusq́ vicis agreſtes tum habitant, tum colunt: in ſiniſtra qua eminet Galata, paluſtris eſt ſub collibus lacuna, quæ ad occaſum in alterã vſq́ vallem reſtagnanti vnda protenditur. inuitante igitur non tam loci opportunitate, propterea quòd aquatio lignatioq́ & cætera neceſſaria in promptu militi erant, quàm valetudine regis, cuius in ſiniſtro crure quà femori cõmittitur, enatus furunculus inflammationẽ doloremq́ maiorẽ, quàm pro magnitudine tumoris cùm excitaſſet, viſum eſt, illic ſubſiſtere, adhibitisq́ fomẽtis expectare, donec id vlceris in pus verteretur atq́ exiret, quo ſumendis tractandisq́ in equo armis ſubinde rex foret expeditior, ſi quid violentũ in itinere caſus attuliſſet. Interea Turci ab Iſthmo Adrianopolim profecti, qua hoſtis aduẽtare nunciabatur, citato agmine obuiã prodeunt: & ſeptimo tandẽ die haud amplius quatuor milib. paſſuum, à caſtris regijs cõſedere. quorum aduentũ & ſpeculatores nunciabãt & nocturni ignes: quamuis collium interuentu proſpectui eriperentur, tamen ſereno cœlo cum luna à coitu modici luminis adhuc eſſet, noctem ſic ea ex parte inalbabant, vt non propinquitas modò, ſed etiam multitudo ipſorũ indicaretur. duplicatæ igitur vigiliæ nocturnaq́ ſtatiões toto exercitu,*

edictumq́, arma expediri & præparari. vbi autem lux appetere visa est, Hunniadianus Iulianusq́, & Despotus cum cæteris, quorũ aut cõsiliũ aut auctoritas requirebatur, frequẽtes ad regẽ coëunt, cœptaq́, est consultatio super futuro certamine. Iuliano munire se intra currus placebat, dispositis circum machinis, tormentisq́, quorum aut fragor terreret, aut impetus arceret hostem, si munitionibus insultare voluisset. nihil prius in aperto aggrediendum, quàm præcognitæ prætentatæq́, essent hostium vires. verisimile aiebat maritimas copias, quarũ nullus iam vsus in classe esset, sequuturas à tergo Turcos: daturasq́, operam, quòd aut coniungerent se suis, aut distraherent hostem ex parte altera lacessendo, in eoq́, omne momentum rationémque vincendi reponebat. quam sententiam Franco Banus Agriensisq́, episcopus, & pleriq́, alij ex Hungaris & Polonis sequebantur, rege etiã non tam probante, quàm non reprehendente moram dimicationis: quia lenito interim dolore quo fortè ea die grauius quàm vnquam aliàs premebatur, sperabat subinde suis integer adesse posse. Hunniadianus verò & Despotus præposterum id dicebãt: includi enim vallo, non esse inferentiũ vltrò bellum, sed vltimum confugium eorum qui acie victi sint. Quod consilium, si rogaretur hostis, aliud daturus, quàm vt positis armis obsidendos se traderent. omnium rerum, sed in primis bellorum exitus, à principio auspicari. prout primus congressus foret, ita toto bello aut audaciam aut formidinem hos vel illos in aciem afferre, atque ideò nullum trepidationis signum aut suis, aut hostibus indicandum esse. in celeritate transigendæ rei salutem consistere. agendo audendóque id genus hostium terreri, non artibus. Quid futurum, si clausos munitionibus Turci circunstetissent: neque pugnandi copiam subinde facerent, cum tolerandæ illic obsidioni nihil omninò foret præparatum? Nam quod de naualibus copijs diceretur, ridiculum omninò esse. Vbi enim gentium visum auditúmue aliquando, mediterranea bella classiarijs peditibus geri: quorum non alius vsus in terra esse posset, quàm equitum in mari, quibusque suas artes, suamq́, esse disciplinã, eaq́, in re valere, quosque plurimum ad quam studium exercitationemq́, adhibuissent. Quòd si etiã contra institutum & professionem suã, de classe descenderent, præter id quòd non nisi per longum tempus tam longum terræ spacium pedibus emetiri possent, ad terrestre certamen cõtra equites in peditatu eodémque naualibus armis instructo paruum omninò, aut potius nullũ vsum fore, atq́, ideò & serum & vanum esse quicquid à classe speraretur: in qua si quid momenti esse posset terrestribus pugnis committẽdis totum impensum in id fuisset, vt postquã hostis in Europam transfretauerat, saltem circa litora retineretur, dum rex eò peruenisset. omissa igitur inani spe prodeundũ in aciem contra eundem illum hostem, quem ad satietatẽ superiore anno fugassent, cecidissentq́. Qui trepidus cõfususq́, animo inceptaret omnia, & in nullo persisteret, sed modo in Asiam, modò in Europã, temerè se trãsferens, ad minimum quenq́, famæ strepitum, per sollicitudinem & terrorem se circumferret. nõ quàm multi ex diuerso essent referre, sed quo animo & audacia, quantumlibet innumerabiles, in præliũ nihil aliud allaturos, quàm victorum

Deliberatio super futuro certamine.

ctorum conscientiam & formidinem: non assuefaciendos milites tuendis se vallo & curribus quæ diffidentium armis præsidia sunt. quorumq; vt nullus vsus eueniat, inter prima adeò expetendum. Tunc quando integrum foret aut armis hostem inuadere, aut imbellis multitudinis more septis ac munitionibus se includere. flagitiosissimum fore, viros fortes plus in curribus & vallo, quàm in armis ad se tuendū præsidij posuisse. Intelligebat Hunniadianus vltimi rerum discriminis esse, quod suadebat, sed maioris animi viro, quàm vt ferre posset obsessorum tædia morasq; dum vinceret. Cum eò ventum appareret, vt neque progredi neque regredi nisi victores possent, promptissimam ad victoriam viam aggredi placebat, militemq; tum proximi anni felicitate, tum rebus per eos dies prosperè gestis alacrem, antequam casus aliquis animos spemq; ipsius refringeret, quàm celerrimè ad pugnam producere gestiebat: sed etiam vt vim hostium non sustinuissent, integrum fore videbatur, quid vallo & curribus tuendo se possent experiri. Mouerat cunctos Despoti & Hunniadiani sententia. Rexq; ipse supra dolorem iuueniliter elato animo nullā pugnandi moram vltrà laturus videbatur, cum trepidè speculatores nunciant armari hostes, seq; inuadendis castris præparare. Itaq; dato Hunniadiano ordinandarum acierum negotio, cæteri ad suos quisque aduolant. Ille verò ante omnia circunspectis locis, per quæ aut aperte insultare, aut insidiosè erumpere adueniens hostis posset, ne quid discriminis oboriretur per insidias à tergo, ex valle in quam refundi lacunam diximus, inter colles & palustria ab ea parte fauces, per quas erumpendum erat, sic præclusit curribus retroactis, vt facilis adeò receptus foret à loco pugnæ destinato. A tergo autem minimè vlla vis timeri posset, obstructo aditu & conuersis illuc machinis tormentisq;, aut exterrendis hostibus auertendisq;, aut deterrendis si cominus insultarent, eminus deinde aciebus ordinandis mediam vallem regi tuendam cum curialibus Polonis atque Hungaris assignauit. At penes lacum ad paludem, vnde minus timoris erat, tum quia palus imperuia, tum quia prærupti montes desuper impendent, quinque tantùm Hungarorum vexilla collocauit: dextrū verò latus quà Varna castris obiecta erat, omni cætero robore exercitus firmandum ratus, cùm propter accessum qui inter littus paludémque patet, quicquid laboris ac discriminis futurum erat, venturum inde appareret, vexillum magnum Hungarorum ducibus Franco Bano, Agriensiq; episcopo illic potissimum statuit: Despotūq; cum suis, ac Iulianum cum cruce signatis illorū ordinibus inseruit. Nec procul à tergo penes currus & munitiones veluti subsidiariam aciem constituit, vexillum diui Ladislai sub Varadiensi episcopo, adiecto ei Lescone Bobricio, cum parua manu Polonorum: sibi autem cum Valachis nullum certum locum designat, vt minimè turbatis ordinibus, quocunque res & periculum vocaret, accurreret, & nullum destinatum locum tuendo omnia tueretur. Amuratus autem cum peditibus reliquóque equitatu subsequens, præmiserat expeditissimorum equitum, circiter sex milia. Qui à principio minimè se apertis locis committentes, hostium vires magis inspicerent, quàm tentarent: osten-

Hunniadianus aciem instruit.

Copiæ Amurati.

oſtendereq́, ita ſe illi primam ad dexteram in collibus, vnde totum exercitum ordinemq́ facile æſtimare poſſent. Cæterùm ſeu pugnæ auidi, ſeu Chriſtianorum paucitate contempta, ex interuallo ſagittis hoſtem irritabant. Sed cum Franco Agrienſisq́ ſuos continerent, ne fracto per accliuum primo impetu, languidi ad hoſtem in collem peruenirent, Turci timorem idrati, paulatim deſcendere in aqua, inq́ ipſos ordines impreſsionem facere cœperunt. Tum Franco id verò minimè ferendum præfatus, hoſtes ſcilicet qui paucis antè diebus ſuppliciter pacem petendo ad decertãdum ferro nullum eſſe in ſe momentum confeſsi forent: qui ſuperiori anno totiens ex acie fugiſſent, qui ſcopulorum niuiumque latebris veluti precariam vitam degerent, vltro victoribus inſultare. ſignum dedit ſuis: identidem iactans, vt virtutis felicitatisq́ ſuæ memores, in aciem prodirent. non ſuſtinuit irruentes Turcus: retróque per accliuum verſus, celeritate equorum ſe vulneribus eripiebat. Superuenit interim reliqua equitatus multitudo, pársque in deſinentem iam vallẽ ſe recepit. pars inuecta in regios ſubeuntes cliuum deturbat eos, agitque in præceps. Illi verò rurſus in plano congregati, aciem

reſtituunt: pugnandóque acriter, quantum hoſtium ex collibus in æqua deſcenderat, penes vallem, ipſam in fugam vertunt, atque inſequuntur. itaq́ Varadienſis non tam militarium artium quàm ſacrorum peritus, cum videret terga dari à Turcis, relicta iam pridem ſtatione ſua, cum magna militum manu veluti ad partam victoriam accurrit: fugientibúsque inſtando, temerè vnà cum Deſpoto & Agrienſi peruenerat ad confertiſsimum agmen in poſtremo vallis. vnde à multitudine reiecti in ſiniſtram, Deſpotus quidem ad ordines ſuorum, qui pauci adhuc ſtabant, ſe tranſtulit. Varadienſis autem eadem locorũ inſcitia qua acies turbauerat, per paludes ad

montes euasurum se ratus, in aquam se immisit: fœdáque equi ac sua lu-
ctatione, diu prius in cœno vexatus, tandem submersus est. Agriensis verò
ad lacunam circumuectus, Galatam petere instituerat. Mox tamen mu-

Varadiensis in cœno submergitur.

tato consilio ad suos in pugnam rediit, nec postea vsquam comparuit. pro-
cesserat vincendo Turcus iam ad diui Vladislai vexillum. nam Despotus
cum Franco & Iuliano superabundante hostium multitudine, à collibus vl-
trà quàm ferri posset, cum suis retrò ad munitiones cesserãt. ibi diu ancipi-
ti marte pugnatum. sed vbi Lesco, qui audendo hortãdoq; certamen extra-
xerat, multis vulneribus vndiq; cõfossus, moribũdus ex equo cecidit, haud
dubiè res Turcorum superior remanserat: nec iam milites tantùm, sed cur-
rus etiam oppugnabantur. Quorum nonnullos impetu primo euersos, vt
diripi rex vidit, cum Hunniadiano properè illuc monit, ne quod aduersa pu-
gna vnicũ præsidium suis futurum erat, ab hoste præriperetur. Eius aduen-
tu fortuna subitò mutata est. versi enim in fugam Turci, vltra duo millia
passuum cæsi fugatiq; sunt. tantus erat ardor insequentis à tergo regis: qui
reuocante impensius Hunniadiano, tandem omissis fugientibus, rursus Iu-
liano & Franco laborantibus accurrit. Redintegrauerãt enim præliũ Tur-
ci ex tota illuc valle conuersi. Superuentu igitur regis acrius iterum cer-
tamen vtrinq; coortũ, variaq; adhortatio: hinc sacra, religiones, aræ, tem-
pla, victoria cum decoribus prius partis, fœdaq; hostium fuga. Gratulatio-
nes præterea & laudes à tot principibus nationibusq; adepta. Ad extre-
mũ, Christianæ rei spes, ab eius diei fortuna pendentes iactabãtur: illinc nõ
tam imperij quàm etiã nominis Turcici finis, nisi vincerent, ostendebatur:
Asiã & mare illi obiectum, ab hostibus teneri: quæ in Europa ad id locorum
habuissent in euentu eius pugnæ periclitari: non fore quò reuerterentur vi-
cti: quacunq; declinassent, mortem cruciatumq; iãpridem præparatum in-
cursuros. ad necessitatem pugnandi accedere, quòd non tantùm viribus &
numero, sed causa etiã superiores essent. nã contra ius fasq; per speciem pa-
cis lacessiti. Insisterent ergo acriter, Deũ fœderis testem formidinem fugám-
que & cædem, in pacis fideique violatores conuersurum. Cæterùm nõ segnio-
ribus animis viribúsque pugnãtibus militibus, quã duces adhortabãtur,
magna vtrinq; cædes edebatur. Sed ingẽs Turcorũ numerus suorũ stragẽ
sentiri nõ sinebat. Stetitque diu anceps præliũ. tãdem ab illis fuga incœpta

Pugna anceps.

multo cruentior fuisset, si nõ à cæde ad prædã Christianos auertissent: came-
li onerarij casu eis oblati quà hostibus instabãt: vbi equi etiã odore aspectú-
que insuetorum animalium consternati, haud facilè sessoris arbitrio se diri-
gi patiebãtur. Hunniadianũ in diuersum fortuna suorum abstulerat. nan-
que vndiq; intentus, & laborantibus vbiq; properè accurrens, ad mediam
vallem processerat, vbi sinistra acies impressionẽ hostis vix sustinebat. Cæ-
terùm restituto illic prælio, de rege sollicitus, cuius iuuenilis animus pericu-
losæ audaciæ suspicionem faciebat, inuenit eum ad Ianizaros pedestre mi-
litum genus penetrasse, ibique pugnam substitisse. Magna vis non homi-
num modò, sed equorum etiam ceciderat, alijs gladio confossis, alijs detrun-
catis cruribus ad terrã prouolutis. Nec iam solùm, sed cadauerum strages

pugnando calcabatur: adeoq; concitatis animis instabant vrgebantq; vicissim, vt rabies, non studium vincendi videretur. perrupit tamen Vladislaus aduersam aciem: ablatúsque inter hostes longè à suis, creditus est iam tum aut casus, aut captus. itaq; haud multo pòst, cum Turci terga iam verterent, Christiani quoq; ex diuerso veluti rege amisso fugæ se committunt, eodemq; tempore pars vtraq; cedere inceperat: adeo fortuna cuiq; sua erat ignota, in tam varia frequentiq; victoriæ inclinatione. Sed vbi Ianizari Christianorum motum animaduertere, sistunt ipsi pedem, pugnamq; instaurant. Hunniadianus autem qui videret trepidatione ac formidine in suos conuersa, vbiq; ordines turbatos, fœdeq; à multis aciem deseri, concitat equo per confertissimos hostes ad regem peruenit: patefactaq; suorum fuga & pauore, vt retro se ageret, obtestabatur, minimè de rerum summa desperādum dicens: quippe adeò raros in acie perijsse, vt iactura vix apparitura foret, si priusquā superstites fugiendo dissiparentur, ad munitiones & currus se cū illis reciperet. in vita ipsius nō modò regna, quibus præerat, sed vniuersā quoq; Europā Christianumq; nomen periclitari. Cum interea nihilo minus acriter ille in hostem ferretur, cædemq; & fugā quocunq; se verteret committendo, donec equus ingenti in latus vulnere accepto præcipitem per armum dextrum effudit. Nec mora, superuenientibus Ianizaris, telorum multitudine non tam confossus est, quàm obrutus. Substitit paulisper Hunniadianus, corpus regium, si fieri posset, recuperaturus. Sed cùm reliquis effusissimè diffugientibus, paucos admodum Valachos, qui remanserant, tam multorum impetum secum minimè laturos intelligeret, vbi vnū atque alterum conatum frustrari vidit, haudquaquam nefas ducens superesse aliquem post regis interitum, qui acceptam cladem vlcisci posset, ignominiamque eā delere, ad suos retrò se recipit: indéque cum post fugam iampridem à Despoto initam, Iulianus desperatis omnino rebus cedendum suaderet, sub ipsum crepusculum per montes in vastam siluam se recepit. Multíque alij, quos nulla prius aut trepidatio aut fuga suorum à pugnā auerterat, subsecuti sunt illum ad deserta & montes, inter quos Franco & Iulianus: totiens eo in prælio & fugere & fugare vtrinque contigit, vt victoria tandem non sit à victoribus intellecta. Nam Turci, quorum fugam rex à primo congressu fuerat insecutus trepidationem in ciuitates circumtulerant, quasi debellato exercitu, victor hostis ad eas oppugnandas statim copias esset admoturus: & qui pugnare ad noctem vsque perseuerauerant, haud vsquequaque vicisse credentes, incertique quò se Christiani recepissent, dum silentium, quod erat intra currus insidias credunt, biduo à direptione prædæ abstinuere. In tota ea pugna regis virtus in primis enituit, vtpote in vltimo mortalium operum quod esset obiturus. omnia tum constantis ducis, tum fortissimi militis munera impleuit, occursando pauentibus, retinendo cedentes: atque vbi plurimum laboris, spem aliquam semper afferendo, consilio, manu, voce, tam hosti insignis quàm suis conspicuus, mortis suæ signa præcesserant, dum armaretur, delapsa manu armigeri galea: & equi, cū inscensuro admouebatur, fera insolitaq; oblucta-

Vladislaus fortiter pugnat.

Rex Vladislaus à Ianizaris interficitur.

Regis Virtus.

obluctatio: præterea instructis iam aciebus inter expectandum hostis aduentum, sereno tranquilloq; cœlo atrox subitò ventorum vis oborta, pleraque vexilla regiumq; inprimis dilacerauit, ab hastaq; detraxit: & mox conquieuit, & paulo pòst dimissum conuentum, in quo decreta in Turcos secunda expeditio, cum qui conuenerant se quisq; ad præparandum digressi essent, mota est adeò vehementer terra, vt non priuatim tantùm ædificiorum partes, vt assolet, deiecerit, sed pleraq; oppida penè tota, in prodigium vsq; ad solum excusserit, fluuiorum etiam quorundã cursus alueosq; commutauerit. tenueritq; vulgò fama, propter subsecutam frugum caritatem vel semina, vel agros exinde degenerasse. Quot verò ex vtraque acie ceciderint, haud facilè ratio iniri potuit. nam per vallem, perq; omnes colles circum frequens & varia fuga & cædes fuit. Multi in lacunam & paludem delapsi immersiq;. Multi etiam latè in siluis vepribusq; occisi. Turci regio corpore inuento, modicæ altitudinis columnam, quæ hodie quoq; visitur, cum inscriptione rei gestæ, in eodem loco statuerunt. Hungari verò & qui cum illis deserta petierant, præter Valachos, locorum inscitia non facilè ad Danubium peruenere. Si quos tamen fortuna illuc egit, fame, vigiliæ, siti, frigore, lassitudine, cæterisque malis, adeò prius afflixit, vt sæpe doluerint quod non hosti potius iugulandos se præbuissent. Errantes per solitudinem, aut inedia dissoluit, aut ad terras hostiles perlatos seruitus excepit. Maiórque multò fuit erroris clades, quàm pugnæ aduersæ. Iuliano inter fugiendum vis illata, seu prædæ cupiditate, seu quia vulgò, quasi auctor patronúsque perfidiæ, inuisus erat. id constat saucium seminudúmque in deuio saltu exhalantem animam à Sanoceo obequitante inspectum, admonitúmque quòd euentus tandem planum fecisset, non fuisse Deo cordi ea quæ contra fœdus & iusiurandum more magis argutorum hominum, quàm ex æquo & bono disputasset, cum execratione relictum. Hunniadianus superato Danubio, cum paucis per Valachiam citatissimo itinere in Hungariam properauit, ne rei malè gestæ fama, seditionem tumultúmue aliquem intrinsecum excitaret: aut Frederico & Boëmis nouarum rerum in orbitate regni occasionem simul & consilium suggereret.

DE VRBIS CONSTANTINOPOLEOS IACTVRA CAPTIVITATEQVE AD SANCTISSIMVM DOMINVM NOSTRVM DIVINVM PONtificem, Leonardi Chiensis humilis Theologiæ professoris, Mitylenæi Archiepiscopi, Historia.

FLERE *mihi magis licet, Beatissime Pater. Et fortè dum gladio impetebar à Teucris, salubrior mors mihi fuisset quàm vita. Verùm quoniam narrationes sinistrę tum verè prosunt auditoribus, si prostrati resurgant, vti quibus occisos parentes ab hostibus dicimus, animi ad vindictam mœsti vigorosius excitantur. Narrabo igitur & flens & gemens Constantinopoleos proximè his cernentibus oculis discrimen vltimum & iacturam. Nec dubito Pater sancte, pręcessisse me multos, qui rei gestę seriem eidem S. retulerunt. Confert enim multorum in vnum relatio. Sed quoniam quę visu magis quàm quę auditu verius exponuntur, quod scio loquar: & quod vidi, fidelius contestabor.*

Cum igitur Reuerendissimus pater D. Cardinalis Sabinensis pro nomine Gręcorum Legatus, in eius famulatum me ex Chio vocasset, ego summa cum animi mei diligentia, vt fidem sanctę Romanę Ecclesię fortiter constanterq́; vti debitum exigit, defensarem, captabam perinde & mores & naturā Gręcorum, argumentisq́; ac sanctorum Theologorum dictis agebam intelligere, quod eorum esset studium, quod propositum, quę rationes, quis finis eos à vera intelligentia, debitaq́; obedientia vel reuocabant, vel retrahebāt. Intellexi planè prẹter Argyropylum artiū magistrum, Theophilum Palæologū, Hieromonicosq́; quosdam paucos, & alios laicos, quòd

Ambitione Græci laborant. *ambitio Gręcos quasi omnes captiuasset, vt nemo esset qui zelo fidei, vel salutis suę motus, primus videretur fieri velle suę quàm opinionis & pertinacię contemptor. Ex vna parte, ad fatendum articulum sancti Spiritus vrgebat eos conscientia. Ex altera, ne meliorem Latini quàm Gręci de veritate fidei intelligentiam habere crederentur, elationis tumor abducebat. Verùm quoniam nec ratio, nec auctoritas, nec varię Scolarij, Isidori, Neophytiq́; opiniones aduersus Romanę Ecclesię fidem stare poterāt, actum est industria & probitate prẹfati Domini Cardinalis, vt sancta vnio assentiente Imperatore Senatúque, (si non ficta fuit) firmaretur, celebraretúrque secundo Idus Decembris, Spiridonis Episcopi sancti die.*

Tempestas Teucri. *Itaq́; ea peracta, mox tempestas Teucri oborta, vrbem Cōstantinopolis, Galatam cęteraq́; adiacentia oppida absorbuit. Vt verbum Esaię verum sit dicentis: Tempestas conuulsa absque vlla consolatione. Qua tempestate concussus, ego quoque captus sum & pro demeritis meis vinctus cęsusq́; à Teucris, nō fui dignus cum Christo saluatore configi. Reminiscor ergo beatissime Pater, cū primùm de vnione facta Gręcorum, eidem Sanctitati epistolas seriosius destinassem, inter alia dixisse: Nos propter futuram Teucri obsidionem, quam indies expectabamus, inter spem & desperationem constitutos esse. Spes de tuo expectato subsidio dabat fiduciam, timor de Gręco-*

pertinacia desperationē suggerebat. Heu quæ spes in populo duro graui iniquitate, qui tot annis sine vita spirituali abscissus à capite permanebat: Quomodo non desperati, quomodo non abiecti à Deo, qui tantis dissimilitudinibus, tantis fictionibus, tantisq́; scissuris, ab Ecclesia elongati Romana, in cordis duritia permanserūt? Etenim iam captiuati, vrbe, templis, auro, laribusq́; propulsi, in Latinos retorquent offensam, asseuerātes: Quoniam vnionem, inquiunt, fecimus, summóque Pontifici commemorationem dedimus, meritò indignatum Deum.

O pertinaces homines, inquio. Si malū est hoc, prisci, Basilius, Athanasius, Cyrillus, cæteriq́; patres, quos præcipuo sanctitatis honore præfertis, mali censendi sunt, quòd sanctam vnam eandemq́; fidem cum Romana Ecclesia, omnium Christianorum magistra, coluerunt. Nō hæc causa est, quòd vnionem, sed quoniā vnionem non veram, sed fictam, fecistis. Hac de re meritò indignatum Deum, hac de re iusta animaduersione in hostiū manibus vos esse deductos. An non sponsionem de vnione sancto iuramento apud Florentinam Synodum conscriptam violastis? obedientiam declinastis? sententiam Decreti occultastis? An non summi Dei nuncij (ô Græci) vestram perditionem iugiter prædixerunt? qui aures, vt aspis, impiè obturastis, & sanctam Ecclesiam catholicam matrem fidelium obaudistis. Flete miserias vestras, arguite vosmetipsos & non alios condemnetis.

Mos obstinatorum hic est, sanctos aspernari Dei nuncios: vti Sedecias cæteriq́; Iudæi in Babylonem traducti, Hieremiam direptionem captiuitatémque Hierosolymorum prædicentem, contempserunt. Certè hactenus stetisset Ilion, si Cassandram Priamus pater audiuisset, si Prophetas Hebræi, si Sibyllam Romani, si vos quoq; Apostolicos nuncios dudum audissetis. Idcirco non mirum, si in pœnam tanti criminis, inspirata mox tempestas inualuit, quam Spiritu sancto docti, quoq; à multis annis futuram esse prædixerant. Sanè vt beatissimi patris N. primi summi Pontificis execrationem in prauos Græcos per illud: Vergentis in senium seculi corruptela, &c. prætermittamus. Tabula illa quam Leoni sapiēti ascribunt, apud Monasterium sancti Georgij de Mangana constructā, vetusto tempore in Constantinopoli occultatam, mysterio iam signo detectam iacturā demonstrat. Hæc Pater beatissimus cellulis distincta quadratis, Imperatorum ordinem, successionémque ponebat, finiendum tamen in hoc vltimo Constantino. Ita quoq; Patriarcharum alia in longum tracta tabula, ordinē præscribebat. Nam ille spiritu Prophetico illustratus, tot cellulas figurandorū Imperatorum tabulæ inscripsit, quot à primo Constantino magno, Constantinopolis cōditore, vsq; ad vltimam captiuitatem futuri erant. Itaq; indies cellula illa repleta vnam modò & vltimam, in qua hic, sub quo vrbs perijt, collocādus erat: si coronatus fuisset, vacuā prætendunt. Morsenus perinde vir sanctus, Sagittariam gentem contra Constantinopolim futurā, cuius portum inclytū caperet, exterminandosq́; Græcos, seculis multis antè prædixit. Erythreæ autem nostra de Græcorum iactura vaticinium legentibus patet. Ioachim autem Abbas, meo iudicio, Constantinopolis iacturā in Papalista denunciat;

cum dicit: Væ tibi Septicollis manibus truncatis, quaſi auxilio deſtitutam. Septicollim autem Græci ἑπτάλοφον vocãt. Vt quid igitur Latinos damnant? Cur inuehunt nobis, cum vera ſcribimus? cõtra quos tot aperta vaticinia proteſtantur. Non ergo vnio facta, ſed vnio ficta, ad fatale vrbem detrahebat excidium, quo diuinam iram maturatam in hoſce dies veniſſe cognouimus.

Mehemeth rex Teucrorũ nonis Aprilis Cõſtantinopolim obſidet.

Excitatus itaq; in furorem Deus, miſit Mehemeth regem potentiſſimum Teucrorum, adoleſcentem quidem audacem, ambitioſum, temulentum, Chriſtianorum capitalẽ hoſtem. qui nonis Aprilis ante Conſtantinopolis proſpectum cum tercentis & vltra milibus pugnatorum, in gyro terra

caſtra papilionéſque cõfixit. Milites maiore numero equeſtres, quanquam omnes pedites magis expugnabãt. Inter quos pedites, ad regis cuſtodiam deputati audaces, qui ab elementis Chriſtiani, aut Chriſtianorum filij retrorſum conuerſi, dicti Geniczari, vt apud Macedonem Myrmidones, quaſi quindecim milia. Ad tertium autem diem, captato vrbis ſitu, machinas innumeras, craticuláſque ex virgultis viminibúſque contextas, circum muralis vallum, quibus pugnantes tegerentur, foſſatis admouit. Initium confuſionis hoc noſtrum fuit, vt qui telis, machinarúmque lapidibus, iuxta datum ordinem eminus repellendi erãt, neglectis ſingulis, cominus proximare permiſerunt. Tantum eorum ordinem inſtruendis machinis, tantam promptitudinem, tantam acierum prouidentiam, quidam aut Scipio, aut Hannibal, aut moderni belli duces, admirati fuiſſent.

Sed quis, oro, circumuallauit vrbem? qui, niſi perfidi Chriſtiani inſtruxere Teucros? Teſtis ſum quòd Græci, quòd Latini, quòd Germani, Pannones, Boëtes, ex omnium Chriſtianorum regionibus Teucris commixti,

opera

opera eorũ, fidémque didicerunt: qui immanius fidei Christianæ obliti, vrbem expugnabant. O impij, qui Christum abnegastis. O satellites Antichristi, damnati gehennalibus flammis, tempus hoc vestrum est. Satagite augere vobis pœnas, quas luatis æternas.

Horribilem perinde bombardam, quanquam maior alia, quæ cõfracta fuit, quam vix boum quinquaginta centum iuga vehebant, ob partem illam murorum simplicem, quæ nec fossatis, nec antemurali tutabatur, Calegariam dictam figentes, lapide qui palmis vndecim ex meis ambibat in gyro, ex ea murum conterebant. Erat tamen murus perlatus, fortisq́, qui tamen machinæ tam horribili cedebat. Inde, quia maior confracta, Regis animum affligebat, ne tristitia in tanto certamine afficeretur, iussit mox aliã longè maioris formæ conflari, quam, vt aiunt, industria Calibasciæ consularis Baronis amici, artifex nunquam ad perfectum conduxit, alijs mediocribus innumeris collidere vrbẽ machinis vndequaque conabantur. Sclopis, spingardis, zarbathanis, fundis, sagittis, dies noctesq́, muros, hominesq́, nostros vexabant, mactabantq́. Existimauit enim hostis Christianos esse paucos, quos assidua prostratos fatigatosq́ pugna, vrbem tueri non posse. Ignominiosè igitur factum est, vt primo illo congressu, Teucri obstaculum non inuenerint. At indies doctiores nostri facti, parauere contra hostes machinamenta, quæ tamen auarè dabãtur. Puluis erat nitri modica, exigua, tela modica: bombardæ si aderant, incommoditate loci primum hostes offendere maceriebus alueisq́ tectos non poterant. Nam si quæ magnæ erant, ne murus concuteretur noster, quiescebant. Interdum in cuneos hostiũ emissæ, & homines & tentoria exterminabant. Nec enim inuanum iaciebantur, quas illisas hostes declinare non poterant. Itaque cadebant Teucri icti tormentis telis, lapidibusq́. Vulnerabantur & nostri: qui quandoq́ vallum egredientes, ad manus decertantes, & occidebant, & occidebantur. Victoria ex hoc æquius tyronibus nostris, quòd egrediebantur impauidi, quàm Teucris dabatur.

Bombarda horribilis.

Verùm quoniam malo fato, Iohannes Longus Ianuensis, de Iustinianorum prosapia, duabus cũ nauibus suis magnis, & armatis circiter quadringentis mare decursitans, fortè veniens stipendio ascriptus Imperatoris, ducatum militiæ obtinuit, strenuè defensare vrbem visus, reparationi demolitorum murorum vigilantius agebat. Teucri animum, viresq́ deludere videbatur. Nam quanto hostis mole ingentis lapidis muros conterebat, tanto hic animosius sarmentis, humo, vasisq́ vinarijs intercompositis, reparabat. Qua de re Teucrus delusus, cogitauit non cessandum ab ictibus machinarum, sed fortiori cura, subterraneis cauis furari vrbem. Minerarũ fossores, quos ex nouo brolo conduxerat magistros, accersiri iussit. Lignis instrumentisq́ aduectis, solerti cura, vti imperatũ, actum est, vt mox per cuniculos tentarent fundamenta suffodere, penetrareq́ omnifariũ vrbis murum. At cum à fundamentis (ò rem mirabilem) primum iam vallum, antéque murale, mirãdo cum silentio subcauassent, Iohannis Grande Alemani, ingeniosi militis, rerum bellicarum doctissimi, quẽ Iohannes Iustinianus militiæ dux centurionem conduxerat, industria & sagacitate opus detectum est,

Ioannes Longus Ianuensis.

Ioãnes Gran de Alemanus.

est, exploratorumque id firmatum relatione, animos omnium commouit. Græci, cum dudum Barsichã, Ammi, Amorathq; genitorem huius pristinis bellis frustra laborasse, in cauãda vrbe cognouissent, impossibile per hunc fieri posse firmabant. Quorum opinio ex facti euidentia confusa est. Itaq; penetralia hæc nostris reconfossionibus detecta, vrbẽ non læsere. Timorem tamen ingentissimum, à fundamentis confossa turris, ligneis stylis bituminatis innixa nobis incussit. Sed vt res in lucem venit, repulsis igne & sulphure hostibus, è latebris reconstructa, mox timorem excussit.

Composuit perinde ligneas turres iuxta vallum, humo plenas, pellibus boum circumtectas, ex quibus fossatis clàm terram, quisquiliasq;, vt facilius eis fieret ingressus, immittebant. Crates deinde innumeras ex virgultis, viminibusq; contextas, cattos oblongos, scalásque rotatas, currus castellatos, taliáque machinamenta, quæ vix Romani aduersus Pœnos construxissent. Bombarda præterea illa ingens, eo quòd Caligaream strenuè reparatam aduersus non proficeret, alium locum Bactatineæ turris, iuxta Sancti Romani portam inde dimota, lapide in ea æstimatione mille ducẽtarum librarum interdiu collidit, collisum concutit, concussum exterminat. Ruina turris antemuralis fossatum replet, æquatq;: ita vt via hostibus, quà decurrere possent, strata cerneretur: nisi quia concitè introrsum, vti in Caligareæ demolitione, reparatio facta fuisset, haud dubio impetu vrbem intrassent. Itaq; Teucrus, demolitum quamprimum restauratum vt conspexit murum, Non Græcorum, inquit, sed Francorũ hoc ingenium est, vt tanta resistentia fiat, tanta pugna, quos nec innumeræ sagittæ, nec machinarũ, ligneorumq; castrorum horror, nec intermissa obsessio deterret.

Agebant interea Galatæ, siue Perenses, quanquã prudentius, ne in Propontide castrum struxisset Teucrus, sollicitam prouidendi curam, nunc armorum, nunc militum, clanculò tamen, ne hosti, qui pacem cum eis simulabat, innotuisset, quæ res renuisset, ne auxilium posthac Græcis conferre potuissent. Sic simulata illa pax vrbi ad tempus profuit. Ego iudicio meo, ni fallor, arbitror apertam guerram Perensibus à primo salubriorem, quàm fictam pacem. Quidam Teucrus neque castrum, quod demolitionis eorum causa fuit, condidisset, neq; guerram posthac tam terribilẽ intulisset. O Genuenses iam quodamodo cicurati, sileo, ne de meis loquar, quos externi cum veritate dijudicant. Vbi sunt prisci inclyti Genuenses, qui Galatam, accincti gladio, vti qui reparabant Hierosolymam, condiderunt? Illi cum effuso cruore & ære: vos ne æs vestrum cupidi, & sanguinem effunderetis, eum vecordia illam mundo decoram Teucro tradidistis, si tamẽ tradere potuistis.

Sed vt historiam prosequamur, interea fatigati nostri de præsidio diffidebant. Nam neq; ex Genua, neq; ex Venetijs, quibus (pace eorũ) mitti debuit, auxiliũ mittebatur. Neq; aliunde spes erat, nisi ex Deo, cuius qui prudentius tarditatem metiebatur, ex mysterio fieri autumabat, quòd infidelitas, irreligio, magnaq; crimina Deum potius irritabant. Vide beatissime Pater, quam dignum, quàm rectum iudicium. Celebrarunt vnionẽ Græci voce, sed opere negabãt. Aiebant quidem Magnates, quorum cruor hostili

gladio

gladio iam irrigat terram: Detur summo Pontifici commemorationis honos, sed decretum Florentinæ Synodi non legatur. Cur hoc hypocrita? Vt deleatur, inquit, ex decreto, quòd Spiritus sanctus nō æquè ex filio, quemadmodum ex patre procedit. Cur item hypocrita? ne errasse videantur Græci, si dicant duos sancti Spiritus productores. Sed cur item oro, hypocrita? Ne detur ei, qui totam sibi ex officio captare cupit gloriam. Intendebat ex Scholarius. *vna parte Scholarius, ex altera Chirluca quandoq; ad præsentiam semet* Chirluca. *Apostolicam conferre, vt hi essent qui soli rem intellexisse viderentur, quique primi laudarentur tantæ vnionis autores. Aduersus enim Legatum multi inuidia clanculò torquebantur. Ergo dixi: Paterisne, ô Imperator, vt hæc ambitio scindat Ecclesiam, vt huius gratia, diuina ira magis magisque meritò accendatur? Cur non è medio pertinaces illi tolluntur? Acquiescere Imperator visus, Metropolitas ad concupiscendum Scholarium, Isidorum, Neophytum complicesq; iudices constituit verbo quidem, nō facto. Nam si pusillanimitatem Imperator excußisset, hanc fidei illusionem vindicasset. Qui enim hominibus, Deo spreto, complacet, vtiq; confundetur. Cohercendi quidem illi erant, qui si fuissent, morbum pestiferum nō propagassent. Sed ignoro, vtrúmne Imperator, aut iudices damnandi, quibus correctionis virga, quanquam minæ intercessissent, aberat.*

Cōtinuata igitur obsidionis tēpestate, clausa vrbe, ducentarū & quinquaginta fustarū ex diuersis Asiæ, Thraciæ, Pontique littoribus cōtra vrbem disposita classis venit, inter quas, triremes sex, & decē biremes, septuaginta reliquæ fustæ vnis banchoremis. Cymbæ etiam barculæq; sagittarijs ad ostentationē plenæ vehebantur, quæ cinctum cathena portum, & manibus rostratis bene armatis, Genuensium septem, Cretensium tribus colligatum, intrare non valentes, minus ad stadia centum Propontidis ripa anchoras figunt. Et cū proximare non auderent, mare à longè sulcantes, lignamina, lapides, aliáque machinamenta castris opportuna deferebāt. At cū Teucrus tribus iā in locis concussos lapidibus muros machinis, desperaret, memoratu cuiusdam infidi Christiani, ex colle biremes intromittere iurat. Est enim portus ille beatißime Pater, in longum angustumq; protractus, cuius Orientalem plagam colligatæ naues, & cathena muniebant: inde hostibus aditus impoßibilis erat. Quare, vt coangustaret, circumuallaretq; magis vrbem, iußit inuia æquare, exq; colle suppositis lenitis vasis lacertorum sex, ad stadia septuaginta trahi biremes, quæ ascensu grauius sublatæ, posthac ex apice in decliuum, ad ripā lenißime sinus introrsum vehebantur. Quam nouitatem puto, Venetorum more, ex Gardæ lacu, is qui artificium Teucris patefecit, didicerat. Ita nos magis territi, cogitabamus eas aut igne aut lapide exterminare. Sed neq; hoc profuit. naues illæ maioris nocumenti nobis erant, machinis vndequaque tutatæ. Sic iam perdito portu, necesse fuit ex postis, vt maritimos custodiremus muros, deminuere milites.

Perinde hoc ingenio non contentus Teucrus, aliud quoq;, quo nos ter- Astutia Teucri. *reret, magis construxit, pontem videlicet longitudinis stadiorum circiter triginta, ex ripa vrbi opposita, maris qui sinum scinderet, vasis vinarijs*

colligatis, sub constructis, confixisq́ lignis, quo exercitus decurreret ad murum prope vrbis iuxta fanum: imitatus Xerxis potentiam, qui ex Asia, in Thraciam Bosphoro exercitum traduxit. Non restabat ergo nisi nauium cathenaq́ diametralis tuitio, quæ transitum ingressúmue classi prohibebat.

Tres Genuẽses naues cõductæ.

Interea ex Chio in nostrum subsidium tres Genuenses armis, militibus, frumentoq́ conductæ naues, vnam Imperatoris, quæ ex Sicilia frumento onusta aduenerat, comitem ducebant. Quas vt mox vicinas vrbi, classis quæ excubabat, applicare vidisset, concitè strepentibus tympanis, tubisq́ sonantibus, intuentibus nobis, obuadit, fingens Imperatoris nauem expugnare

velle. Teucrorum Rex ex colle Perensi, foruna exspectans euentum, proconspicit. Fiunt tunc celsi clamores, triremes maiores nauibus hærent, tentant Imperialem, sed protectam à nostris audacius inuadunt, certamen ineunt, focum machinis adhibent, sagittas iaciunt. sic atrox pugna committitur. Naues, Mauritio Genuense Catano imperãte, ex aduerso repugnãt. Ibi Dominicus de Nouaria, & Baptista de Felliczano Balanerij patroni Genuenses, arduè pugnam prosequuntur. Balistarum horribilium missilia iaciuntur, exq́ coronis naualibus infra Teucrorum commixtã classem infiniti lapides demittuntur. Tuetur se egregiè Imperatoris nauis. Succurrit

Flectanella.

Flectanella patronus. bombardæ perstrepunt, fit vlulatus in cœlum, confrãguntur galearum remi, Teucri sine remissione sauciantur. Rex, qui ex colle circumspicit, quòd classis perit, blasphemat, vrget equũ in salum, vestimenta cũ furore conscindit, ingemiscũt pagani, & totus exercitus afflictatur. Quid vltrà? Bellũ recensetur, inualescit pugna: & tãtis classem telis lapidibusq́ obruũt, tot Teucros occidũt, vt declinato Marte, ad littus remeare

non

non possint. Exploratorum & profugorum relatu didicimus, quòd decem prope milia ciciderunt, alij gladio perempti, & sagittis, & machinis: alij cōfossi vulneribus, flebilem exercitum reddiderunt. Erant quæ inuaserunt naues, inter triremes & biremes circiter ducentæ. Confusa tunc Regis ambitio est, paruiq; reputata potentia, quòd tot triremes nauem saltem vnam ceperint. Naues ergo (Deo gratias) non læsæ, nec vno saltem homine perdito: aliquot tamen vulneratis, noctu saluæ cum iucunditate portum intrăt.

Rex contrà classis præfectum Balthoglum oppidò indignatus, precibus baronum concessa ei vita, sententiă tulit, quòd officio & bonis omnibus priuaretur. Cogitauit itaq; odio accensus in naues, ex colle Galatæ Orientali plaga, vel eas lapidibus machinarum obruere, vel à cathena repellere. Dispositis itaq; & ex ripa Occidentali bombardis, satagit omni acuitate artificis naues infringere, referens Perensibus: quoniam, vti dixerant, piratarum erant, quos Imperator condixerat, contra eas agere velle, quæ inimicorum suorū essent. Itaq; artifex cui prouisio negata fuit ex nostris, ad Teucros reductus, quanto ingenio potuit, naues frangere studuit: nesciòq; quo fato, resultans bombardæ à colle lapis, centurionis nauem, fortè ob crimen, vno ictu cōfodit: quæ extemplò mercibus onusta, fundum mersa repetijt, maximum discrimen quidem inferens. Quo casu reliquæ ne confringantur, muro Galatæ protectæ hærent. Mirandum quidem Dei iudicium, vt immissis quinquaginta & centum propè lapidibus, quibus perforatæ multæ Galatæ domus, & cùm mulier optimæ famæ interempta fuit, inter triginta conglobatas, illa sola perijt.

Balthoglus nauis præfectus officio & omnibus bonis priuatur.

Erant perinde in portu triremes mercatoriæ tres Venetæ, duæq; agiles in portum, ad tutelam earundem designatæ: quas magno cum hortatu Imperator auri, in menses propè sex, pro tuitione vrbis restare fecerat: quæ pacem cum Teucro simulantes, non nisi clanculum præstabant Græcis patrocinium. Verùm cum notulæ fugæ aliquandiu earum patuissent, tum quòd merces ex fundis supellectilémque traducebant, actum est, vt nullo pacto, quòd populum titubassent, prohibitione Imperatoris, quæ restabant traducerentur, quinimò deonustæ in terram reportarentur. Res hæc Venetis indignationis fomitem ministrauit, vtpote quòd libertate, priuilegijs, pro honore dominij eorum nactis, verecundius priuarentur. Sed sedatis posthac animis, suo arbitrio relicti, spondent Veneti omni fide & studio, finem vsque belli tueri vrbem.

At posthac inter Venetos & Genuenses Gatathæ oborta dissensio est, quòd alter alterum fugæ suspicionem improbrassent, asserentibus Venetis, vt tollatur suspicio, quòd è nauibus suis gubernacula, carbasaq; apud Constantinopolim in saluo deponant. Indignati Genuenses: Et si pacem, inquiunt, consulto etiam Imperatoris, pro salute Græcorum, quæ communis est, quà proba dissimulatione supportamus cum Teucro. Absit tantum facinus, vt Peram toto orbe pulcherrimam, vxores, liberos, thesaurosq; deseramus, quam vsque ad sanguinis effusionem defensare disponimus. Gubernacula, carbasáque nostrarum nauium, ne exiguo precio inclytus Ge-

Dissensio inter Venetos & Genuenses.

nus decor apud vos ſit, non in aliena poteſtate, ſed in noſtra ſeruabimus. Nunquam fugæ licentia nobis datur, ſi res noſtras arbitrio noſtro ſeruamus. Pacata poſthac cuncta ſunt, agentibus Venetis de triremibus ſuis uti voluiſſent.

Creſcente perinde anguſtia, conſultum eſt, ſi quomodo intromiſſas hoſtium fuſtas vrere noſtri poſſent. Clanculóque vna dierum ante lucem, duabus nauibus per Iohannem Iuſtinianum capitaneum diſpoſitis, cum aliquot biremibus ad ripam vehendis, parato foco & machinis. Fit detractis nauibus, dato ordine, vt cymbæ rectæ, quas Barbotas dicimus, biremesq́ ſequerentur: hoc ideo, vt munitæ ſaccis lana plenis naues, prius ex machinis acciperent lapidum ictus. At Iacobus Cocha, vir Venetus, armatam ex nautis triremium Venetarum, imperialem biremem iuxta ordinem datum, gloriæ & honoris auidus, laxatis remis, præuenientem conuertat: moxq́, vt ab hoſtib. cernitur, heu grauem ſortem bombardæ, lapide medio penetratur cũ omnibus armatis, æquore biremis abſorbetur. Heu Pater beatiß. graue diſcrimen vt vno ictu Neptuni furor immerſerit. Etenim res hæc detecta relataq́, Teucris agit, vt dũ noſtri percutere voluere, ipſi prius percußi ſint. Sed quid dicam, beatiſſime Pater? accuſaréne quempiam licet? ſilendum mihi eſt. Qui caſus acerbum luctum noſtris dedit, & vnde exierunt naues, cum confuſione retraxit. Ex merſis inde ſupernatantes quidam, ad litus capiuntur ab hoſtibus, quos impius rex ante oculos noſtros craſtino decollari iußit. Noſtri exacerbati, quos habebant captiuos carcere Teucros, ad muros in ſuorum proſpectu, immanius trucidant. ſicque impietas crudelitate commixta, bellum atrocius fecit.

Iacobus Cocha Venetus.

Simulauit poſthac Teucrus pacem facere velle, exploratoribus fictè referentibus: pœnituiſſe eum, quòd guerram, quaſi ſtimulatum ab Vngaris, intentaſſet. Statuitq́ caduceatorem. Sed hæc res conficta patuit. Quia nec demoliri oppidum, quod in Propontide ſtruxit, nec reſtaurare quæ vaſtarat, permittebat. Quodq́ magis angebat, infidentia erat Teucri, qui iusiurandum fœdusq́ nunquam ſeruarat. Cur igitur pacem quæret immanis & inuidus hoſtis? Percunctatus ex more eſſe intellexi, vt antequàm certamen generale cõmittant, hoſtes optione pacis petẽdos, ne ea prætermiſſa, Deum non propiciũ, ſed iratum intãto Marte ſentirent. Itaq́ deluſionem eius præſcientes, ſalutem noſtrã Deo commiſimus, dies noſtros dinumerantes in amaritudine cordis, & plenitudine, letanijs, ſacrificio, thure, prece placandũ Deum prædicabamus. ieiunia indiximus imperare noſtris, vt ſolus Deus pugnare pro nobis dignaretur. Sed quid proderunt Deo miſſæ preces, ſi ex corde non ſint, ſi pollutæ manus habentur, ſi impia & inconfida corda conſiſtunt? Iniquitates enim diuiſerunt inter nos & Deũ. Sabbata noſtra, Kalendæ, incenſum, ſacrificia in abominationem verſa ſunt. Et quem propiciũ ſperabamus habere Deum, habuimus ſcelerum noſtrorum vltorem. Pauci admodum & maiore numero ex Græcis imbelles, ſcuto, lancea, arcu, gladio, natura potius quàm arte milit abãt, maiores galea, thorace, lorica, gladio, lãcea: quidã in arcu & baliſta doctiores, ſed propugnaculis impares numero age-

Teucrus pacem ſimulat.

agebant, quoad ſciuerant & poterāt. Cadebant Teucri, qui audacius adhærebant. Sed quid ſi centum in die cecidiſſent, innumeri illi quanto cadere, tanto reſurgere plures videbantur. Si vnus ex noſtris cecidiſſet, tum præcipuè cordatus vir, centū perdidiſſe flebamus, Græci ad ſex milia bellatorum non excedebant. Reliqui, ſiue Genuenſes, ſiue Veneti, cum his qui ex Pera clàm ad præſidium acceſſerant, vix ſummam trium milium æquabant. Sed quid agimus in ore leonis, quid friuola in ore vrſi, quid vnus contra mille? Etenim noſtri vix vrbē ponto terraq́; obſeſſam, circumuallatamq́;, quam octo & decem miliaria complectuntur, muniebant. Sed ò Græcorum impietatem, ô patriæ direptores, ò auaros: quos cum ſæpenumero lachrymis perfuſus inops Imperator, rogaſſet vt pro militibus conducendis pecuniam mutuarent, iurabant ſe inopes, exhauſtosq́; penuria temporū, quos poſthac ditiſſimos hoſtis inuenit. A paucis nihilominus quædā vltronea oblatio facta eſt. Cardinalis hercle omne ſtudium habuit, in ferenda ope, in formādis turribus & muro. Quid autem Imperator perplexus agat, ignorat. Conſulit barones, ſuadent nō moleſtari ciues anguſtia temporis, ſed recurrendum ad ſacra. Auferri igitur & conflari iuſsit ex ſacris templis ſancta Dei vaſa: ſicuti Romanos, pro neceſsitate temporis, feciſſe legimus, exq́; eis pecuniā inſigniri, dariq́; militibus foſſoribus, conſtructoribusq́;, qui rem ſuam, non publicam attendentes, niſi ex denario conueniſſent, ad opus ire recuſabant.

Anguſtia igitur afflictus Imperator, diſpoſitis in propugnaculis militibus quoad potuit, antemurale ſolū vrbis, valluq́; ſat videbatur tutari poſſe. Bellum itaq́;, paucitate ſuorum diffidens, tolerat, & ſpem omnem in Ioanne præfecto Iuſtiniano repoſuit. Bene ſiquidem, ſi fata ſecundaſſent. Iuxta ergo ſe eodem capitaneo cum tercentis commilitonibus Genuenſibus poſito, ſplendidis refulgentibus armis, delectis quidem coadiunctis Græcis aliquot ſtrenuis, circa illam partem murorum Sancti Romani reparatorum, vbi magis vrgebat pugna, Imperator ſtetit. Mauritius inde Catanæus, vir nobilis Genuenſis præfectus inter portam Pighi, id eſt fontis, vſque ad Auream, cum ducentis baliſtarijs, commixtis etiam Græcis, cōtra ligneum caſtrum, pellibus boum contectum oppoſitum accuratè decertat. Paulus Troilus, Antonius de Bochiardis, fratres, in loco arduo miliādri, quo vrbs titubabat, ære proprio & armis, ſumma cum vigilātia, noctu dieq́;, & ſpingardis horrendis, & baliſtis torneis viriliter pugnā ſuſtinent: qui tanta animoſitate, nunc pedes, nunc eques defendūt, vt Horatij Coclitis vires, repul- *Horatius Cocles.*
ſis hoſtibus, æquare viderentur. Nam nec muri fracti cōcuſsione, nec machinarum turbine territi, æternā ſibi memoriā vendicant. Theodorus Cariſtino ſenex, ſed robuſtus Græcus in arcu doctiſſimus, Theophilusq́; Græcus, nobilis Palæologo literis eruditus, & ambo catholici, cum Ioanne Alemano ingenioſo, Caligaream concuſſam reparant, protegūntque. Contarenus inter Venetos clariſsimus, Contareno capitaneus Aureæ portæ & adiacentes turres vſq́; oram maris viriliter pondus ſuſtinens, hoſtes impugnat. Græci perinde alij, ſuis diſtributi pugnaculis, aciem, mare, terrámque in vrbis gyrum proſequebātur. Palatij Imperialis cura Bailo Hieronymo Minotto

Venetorum commissa est. Cardinalis à cõsilio nunquam absens, S. Democrij regionem ad mare defensabat. Cathalanorũ consul turrim ante Hippodromium tutabatur, versus Orientalẽ plagam. Chirluca curã portus totiusq; maritimæ regionis inuigilabat ad deferendum præsidium. Hieronymus Italianus, Leonardus de Langasco Genuensis, cũ multis socijs, Chsilopor tam, & turres, quas Aueniadas vocant, impensis Cardinalis reparatas, spectabant. Flamines monachiq; supra muros vndiquaq; collocati, pro salute patriæ excubabãt. Gabriel Triuisano, subtilium galearũ nobilis Venetus, cordatissimè à turri Fani, vsq; ad Imperialem portã, ante sinum cum quadringentis Venetis egregijs, decertabat. Grossarum verò galearũ præfectus Andreas Dieto cum reliquis, triremes potius pauidus, quàm portam custodiebat. Naues perinde armatæ buccinis iugiter & vlulatibus Martem inuitabant. Demetrius socer N. Palæologo, Nicolausq; Gudelli gener, præsidentes vt decurrant vrbem, cum plerisque in succursum armatis, reseruantur.

Taliter ergo pugnatoribus, siue ducibus, siue tyronibus ordinatis, expectabatur cõstituti Martis generalis insultus, quo sæpẽumero territi Græci, postes, nunc agris, nunc vineis colendis, nunc voluptatibus laxati, ex industria declinabant. Fingebant quidem rei familiaris curam, etiã qui graues videbantur. Alij inopiã accusabant, qua ad opus lucrandi gratia cogebantur. Quos cum absentes corripuissem periculum nõ modò suum, sed omnium Christianorum allegans, respondebant: Quid nobis cum castro, si penuriam sustinet domus mea? ita quod magna vis erat reducendi ad muri custodiã. Ob hoc, paucitatem hostes captantes pugnantium, audaces facti, vncinis vasa, quæ in propugnaculis posuerant nostri, demolito muro detrahebant. Quandoque et idem lapidem ingentem, vallo ex resaltu collapsum, quẽ magna illa bombarda, muro iniecerat, cum rubore nostro, cum retiaculis extra ducunt, reproijciuntq;. Sed vbi custodes, vbi milites euagãtes, vbi lapides, vt prohibeant vel repellãt? O quàm malum præsagium. Quid erit, inquio, quando velut torrens Tigris, irruet exercitus?

Ordo perinde ex hoc datus est, vt panis per familias æquè distribueretur, ne illius curandi gratia, vti se excusabant, à castro recederẽt, neque famem potius populus, quàm gladium expauesceret. Quam quidã humanum sanguinem sitientes, vel occultato frumẽto, vel aucto precio prætendebant. Sed hæc iniquitas non fuit causa mali, sed ordinis confusio. Seueritas à Principe aberat, nec compescebantur verbere aut gladio, qui neglexissent obedientiam. Idcirco quispiam suis efferebatur voluptatibus, blandimentisq; ex natura demulcebant iratum Imperatoris animum. delusus improbè à suis, bonus ille, dissimulare malebat iniurias.

Ioannes Iustinianus. *Interea capitaneus generalis, Ioannes Iustinianus, totius fortunæ obseruator, vt præsensit proclamatione Teucrum præstò daturũ certamen, agebat confestim murorum, quos machina contriuerat, reparationẽ, petiuitq; sibi à Chirluca magno duce consulari, communes vrbis bombardas, quas contra hostes affigeret. Quas cum superbè denegasset: Quis me, capitaneus inquit, ô proditor, tenet, vt gladio nõ occumbas meo? Qua ignominia indignatus,*

gnatus, tum quòd Latinus exprobrasset eum, remissius pòst rei bellicæ prouidentiam gessit, Græciq; quàm secretius, quòd Latinis saluandæ vrbis gloria dedita esset, odiosè ferebant. At capitaneus, Ioannes Mauricij Catanei præfecti, Ioannes de Careto, Pauli Bochiardi, Ioannes de Fornarijs, Thomæ de Saluaticis, Lodixij Gatilusij, Ioannes Illyrici, aliorumq; Asitorum Græcorum consultu, acies, munimentáque refecit. Cuius prouidentiã Teucrus commendans, dixit: Quàm vellem penes me præfectum illum Ioannem honorandum. Magnis herclè donis, auróque multo, corrumpere illum studuit: cuius inflectere animum nunquam potuit.

Operosa autem protegendi vallum & antemurale nostris fuit cura. quod contra animum meum semper fuit, qui suadebã, in refugium muros altos primos non deserendos. Qui si ob imbres negligentiámque vel scissi vel inermes propugnaculis essent à primo dum propositum guerræ interuenit, reparari potuissent, reparandi custodiendiq; erant: qui non deserti, præsidium vrbi salutis contulissent. At quid dicã? arguámne Principem, quem semper præcipuo honore veneratus sum, cuius fidem erga Romanam Ecclesiam intellexi, nisi pusillanimitate vinceretur? an potius eos qui ex officio muros reficere debuissent? O quorum animæ fortè damnantur, Manuelis Giagari dudum inopis, & Neophyti Hieromonaci Rhodij, si audeo dicere, prædonum, non conseruatorum Reipub. quibus veluti Reip. tutoribus, aut ex auijs intestatisq; bona relicta, muris ascribi debebant, priuatis potius commodis impendebant. Primus viginti propè milium florenorum seruus proditionis monachus quos posthac reconditos vrna, septuaginta milium gazã relinquunt Teucris. Idcirco vrbs prædonum incuria in tanta tempestate perijt. At cum omnia Græcorum ineptia opera reprehendantur, nõ mirum, si hoc illustre sanctis Imperatoribus institutũ monimentum egregium, Reiq; publicæ tutamentum, esca prædonibus fuit. Quam postea serò si reparare voluerunt, duo defuerunt, æs & tempus: quæ poterant, si guerram intendebant, opportunius & importunius extorquere: sed innata non sinebat procrastinationis ineptia. Omnem ergo spem in fossatis & antemurale posuerunt. Quibus tandem perditis, ad altissimum desertum murum coangustatis, abilitas non fuit. Prudentius Hebræi, qui perdito vno muro, deinde ad secundum, deinde ad tertium se contulerunt: quibus annis quatuor Vespasiani atque Titi obsidionem tulerunt.

Vrbs prædonum incuria perit.

Vox inter hæc ex castris, exploratorum relatu fit, quòd triremes, nauésque aliquot in subsidium ab Italia mitterẽtur: & Ioannes Pannonum dux exercitus, Blancus vulgo nuncupatus, ad Danubium cõtra Teucrum congressurus aduẽtasset. Qua cõcitatus exercitus discinditur. Cur, inquiunt, tanta mora periclitatur exercitus frustra contra muros pugnaturi? aduersus regẽ, Teucri clamant. Etenim quanquã maximus numerus esset, quanquam infinitis sagittis machinassent vrbem, vtpote ad muros inuadẽdos, timidi, vecordes, victoriã diffidebant. Calilbascia enim regis vetustior consularis baro, grauitate, consilio, rerumq; bellicarum experientia pollens, Christianis fauens, regi semper dissuaserat, ne vrbem Cõstãtinopolis molestaret,

leſtaret, eò quòd fortitudine ſitus, rerum fertilitate, prouidentiaq́, nō tam Græcorum quàm Latinorum munita, inexpugnabilis erat, quæ proauorúmque, patrisq́, guerras annis multis tolerauit. Quodq́, peius, quia eius iniuria laceſſiti omnes Chriſtianorum reges principesq́, ad eandem tuendam facilè prouocarentur. Tu ergo rex, pacem da tuis. Noli Genuenſes Venetosq́, vicinos, qui tuis ſemper proderunt, hoſtes reddere, irámque Chriſtianorum aduerſus gentem tuam prouocare. Maxima eſt potentia tua, quam pace maiorem facis, quàm guerra. Finis enim belli varius eſt, quem aduerſitas ſæpenumero magis quam proſperitas comitatur. Zaganus iunior, ſecundus conſularis baro, Chriſtianorum hoſtis, tum præcipuè Calilbaſciæ æmulator, maximam eſſe regis ſui potentiam, aduerſum quem nulla gens poſſit, ſuaſit contra Græcos guerram, potentiam exiguam habentes, quorum mœnijs, machinis collidendis exercitus innumeroſitate & diutina fatigatione, qui nec ex Italis expectaſſent præſidium, faciliter expugnandos. Nec voce illa reuocandum eſſe regis animum, quæ conficta fuiſſet. Genuenſes ſciſſi, Veneti oppreſſi ab Duce Mediolani, nullum daturi ſunt præſidium. Thuracau Thracialis militiæ princeps, Calilbaſciæ cōmendare propoſitum non audens, ad guerram regem animauit. Eunuchus tertius conſularis baro, dicta confirmat. Iuniores igitur belli duces: O rex, inquiunt, quis peremptor gentilitatis noſtræ, timiditatem nobis incutit? Decet inuictiſſimum principem noſtrum, res magnas & cogitare, & aggredi, & quemcunque euētum permagnificè ferre. Zaganus perinde vt vidit multitudinem benè diſpoſitam, Da, inquit, bellum rex, quoniam dijs fauentibus, victoriæ gloriam conſequeris. His itaque verbis animoſior factus rex, inquit: Fortunam tentare licebit. An Macedonis potentia, mea maior fuit, cui orbis minore cum exercitu paruit? Quis aut genitor meus, aut auus aut proauus, tanta poteſtate, tantis machinis, vt ego vrbem hanc oppreſſit? Conſtitue Zagane diem belli, cōpone exercitum: Perā, ne ſubſidium hoſtibus conferat, circumualla: & quæ ad militiam ſpectant, omni cum maturitate diſpone.

Itaque vt Calilbaſcia ſenior conſularis, complacuiſſe regi Zagani æmulatoris ſui conſilium intellexit, diffinitumq́, eſſe certamen, clàm internuncijs admodum fidiſſimis, vt amicus Imperatori cuncta denunciat. Hortaturq́, vt non expaueſcat temulentiſſimi adoleſcentis inſaniam: nec terreri minis eorum qui magis timuiſſent: nec indoctiore multitudine commoueri. Cuſtodes ſint vigiles, & pugnam perſeuerantes expectent. Frequentes enim epiſtolæ ad Imperatorem ex Calilbaſcia portabantur.

Quarto kalendis Maij prælium apparatur.

Ergo proclamatum eſt in caſtris edicto, vt quarto kalendis Maij, die videlicet Martis, præuijs diebus tribus, quibus luminaria Deo accendant, Deum inuocent, integra die abſtineant, parati ſint omnes ad prælium, daturi Chriſtianis generale certamē, altiſſimaq́, voce præcones volūt a te regis vrbem triduo ad ſaccum eſſe bellatoribus donatam. Iuratq́, rex per immortalem Deum, perq́, quatuor milia Prophetarū, per Machmetum, per animam patris, per liberos, perq́, enſem quo cingitur, omnem depopulationem, omnéque hominum vtriuſque ſexus genus, omnémque pariter vrbis theſau-

thesaurum atq; substantiam, liberè bellatoribus donatam: nulloq; pacto, qua iurat., violare. O si audiuisses voces ad cœlum elatas (Illalla, Illalla, Machomet Russolalla: scilicet quòd Deus est, & semper erit, & Machmetus est seruus eius) quidem obstupuisses. Sicq; factũ est. triduo luminaria Deo accendunt, ieiunant die, nihil vsq; ad noctem gustantes: inuicem congaudentes, inuicem conuiuantes, se ipsos, quasi ad inferos die certaminis abituri, osculis resalutant.

Nos tantam religionem admirati, Deum propitiatorem profusis lachrymis precabamur, sacras imagines processionaliter compuncti, per vallum vrbemq; transferentes, nudis pedibus, mulierum virorumq; turbis consequentibus, deprecabamur cum pœnitudine cordis, ne hæreditatem suã Dominus demoliri permitteret: & quòd dignaretur fidelibus nostris in tanto certamine porrigere dextram, qui solus Deus, & non alius pro Christianis pugnare potuisset. Itaq; nostrã spem totam in Deo ponentes, constitutum certaminis diem cõfortati, vigorosius expectabamus. Propter quod ascitis Senatu, Baronibus, belli capitaneis & commilitonib. ab Imperatore vniuersis, sermo talis habitus est.

Quoniam viri nobiles, militiæ illustres duces, vosq; commilitones Christianissimi, appropinquantem certaminis horam cõspicimus, constituendos vos hoc in loco proposui, vt planè siquidem intelligatis constantiã vestram magis ac magis firmandã, vt pote qui gloriosè semper aduersus hostes Christi dimicastis: iam patriam vrbémque toto orbe perinclytam, quã inuidus Teucrus duos & quinquaginta dies coangustauit, vestris altis spiritib. commissam habeatis. Neq; vos muri, mole ingentis lapidis ab hoste contriti exterreant, quoniam tota vis in Dei præsidio, in lacertisq; vestris, vibratis excussisq; gladijs in hostes exercenda est. Scio indoctam illam multitudinem, ex more, magnis congressuram vlulatibus, infinitisq; à longè sagittis, non personas nostras, quas iam strenuè armatas cõspicio, sed murum, thoraces, ac scuta nostra impetere. Neq; enim more equorum, quos Pœni, dum Romanos aduersus decertarent, per elephantorum inuisam horribilitatem deterrere voluerunt, vlulatibus eorundem, hac in pugna timorandi estis, aut fugandi, quin potius animãdi Hercule constantius. Bestiæ enim si fugantur à bestijs, vos qui homines estis magnanimes, bestias illas viriliter sustinentes, in eosq;, veluti agrestes apros lanceas, mucronesq; vestros transfigetis. vt intelligant, cum animalium dominis non cũ animalibus eos bellaturos. Cognoscitis, quòd impius & infidus hostis pacem nostram iniustè perturbauit, iusiurandum & fœdus inter nos exactum violauit, colonos nostros messis tempore interfecit, coloniam depopulauit. Castrum, quod quasi ad vorandum Christianos sit, in Propontide ædificauit, Galatámque simulatione pacis circundedit. Minatur nunc Constantini magni vrbem, patriam vestram, profugum Christianorum auxiliũ, & omnium Græcorum tutamen sũ capere, & sacra Dei templa equinis stabulis profanare. O Barones mei, ô fratres, ô filij Christianorum, æternum decus defensare curetis. Vosq; Genuenses, viri quidẽ magni cordis, & inclyti, qui infinitis victorijs triumphatis,

Oratio ad milites.

tis, qui vrbem hanc matrem vestram, multis aduersus Teucros certaminibus semper protexistis, eia agite, robur vestrum, animositatemq; contra eos viriliter ostendatis. O Veneti, viri quidem potentissimi, quorum gladio sæpenumero Teucrorum sanguis effunditur, quiq; diebus nostris, per P. Lordano excellentissimum classis nostræ præfectũ, tot galeas, tot infidorum animas ad inferos crebrò destinatis, quiq; vti vestrã hanc vrbem ingenuis & magnis viris decorastis, extollatis nunc celsos animos ad certamen. Vósque commilitones, vestris præfectis omnem obedientiam exhibentes, intelligite, quod hic dies est gloria vestra, in quo si sanguinis guttam fuderitis, coronam vobis martyrij, & gloriam parabitis immortalem.

Itaq; finito sermone, omnis Christianorum cœtus, constantem se animũ habere spopondit. Repetit Imperator: Estote igitur omnes in actu virtute parati crastino: quo Deo fauente, vti speramus, victoriam consequemur. Confortati posthac Græci, qui primùm, quasi pauidi bellum declinabant, virtuteq; confirmati, priuatis post terga dimissis rebus, ad certamen communis salutis euentum, constanter alacriterq; conspirant. Suisq;, per capitaneos, duces, tribunos, centuriones, decarios, propugnaculis ordinatis, nocte qua Martem præcedebat, maximis excubijs infra vallum, valuis vrbis, ne quisquam retrocederet, clausis, pernoctarunt. Audiunt igitur parari machinas, vehi castratas bigas, vallis scalas rotatas admoueri. Classis inter hæc, vt circundet portum & vrbem, disponitur. Pons iuxta vrbis ripam applicatur, omniaq; machinamenta instãtius præparãtur. præpositisq; minus robustis, minus doctis, vt dum lux venerit, robustiores milites sint recẽtes. Certamen inchoãt, nostri magna cum animositate resistunt, hostes machinis & balistis repellunt, & ex vtraq; parte proportionabiliter occidũtur. Tenebrosa nox in lucem trahitur, nostris vincentibus. Et dum astra cedũt, dum Phœbi præcedit lucifer ortum, buccinis ex vtraq; crepantibus parte, tympanis perstrepẽtibus altissimis clamoribus missis, Illalla, Illalla, in Martem conclamans, conglobatus in gyrum consurgit exercitus. Vna ergo hora omnem terra & mari vrbem inuadunt. Machinas primùm excutiunt, sagittas cœlum obscurantes immittunt. Econtrà nostri missilia inuisa demittunt, Spingardas in globum iaciunt. Sciditur exercitus horribili Christianorum resistentia. Tunc fiunt clamores in cœlum, vexilla alacrius expanduntur. O mirãdas bestias. Cõsumitur exercitus, & immẽsurata audacia vallũ intrare præsumit. Cadunt lapidibus obruti Teucri, morti multi succumbunt: & se inuicem conculcantes, tentant per ruinam muros scandere. A nostris quidem strenuè repelluntur: sed vulnerati nostri multi pugnam declinãt. Stat capitaneus Ioannes, stant cæteri in suis propugnaculis. Duces succurrunt vrbis capitaneo deputati. Imperator, Eia, inquit, viri fortes, iã laxatur exercitus hostium, corona victoriæ nobis vtiq; datur. Deus nobiscum est, agite constantem pugnam. Inter hæc malò vrbis fato, heu Iohannes Iustinianus sagitta sub asella cõfigitur: qui mox inexpertus iuuenis, sui sãguinis effusione pauidus perdendæ vitæ, concutitur. Et nè pugnatores, qui vulneratum ignorabant, virtute frangantur, clàm medicũ quæsiturus, ab

acie

acie discessit. Qui si alium suo loco surrogasset, salus patriæ non periisset. Pugnā inter hæc arduam committunt. Imperator vt vidit deesse capitaneum, ingemiscens quò scilicet ierit, percunctatur. Nostri vt se vident sine duce, resilire è locis incipiunt. Teucri conualescunt, horror nostris intuitur. Desiderio enim cuncti desiderabant ex periculoso illo loco scire quid contigisset. Quod præfectorum, qui singula, quæ sinistra vel prospera euenissent, nunciare debebant, negligentia prætermissum est. Terrebaturq́ acerbum illud bellum magno cum silentio, his qui longè stetissent. Fatigabantur igitur nostri plurimùm: & quem reparauerunt Bachatureum murum, hostium compressione paulisper deserunt. Quo inspecto, dij iudicant, Teucri, propter repletionem, quam ruina collapsa fecerat, æquo valle posse transire. Irruendum igitur est, inquiunt, & veluti impetuosus turbo, vno impulsu muros ascendunt. mox mœnibus vexilla figentes, hilaritate pleni clamant victoriam, gladio pugnant: & quo ad possunt: omni cum virtute nostros vel exterminare, vel subijcere moliuntur. Vrbs oppugnatur.

At Imperator infelix, vt vidit Capitaneum desperatum: Ha me miserum, inquit, peritne vrbs? O infortunatā sortem: Siste precor Capitanee. nā tua fuga alios incitat ad fugiendum. Non est mortale vulnus. patere dolorem, & siste viriliter, vt spopondisti. At ille salutis, gloriæ, suiq́ oblitus, vti altā quidem primò magnanimitatem, ita post hac pusillanimitatem ostendit. Debuit enim, si poterat, vulneris dolorē sufferre, nō recedere: si vir erat à seipso, vel saltē alium, qui stetisset, loco sui surrogare. Franguntur ex hoc omnium commilitonum animi, hebetantur vires, & Capitaneum fugientē, ne pereant, insequuntur. Da clientulo, inquit Capitaneus, clauē portæ, quā mox reserata satagunt magna cum compressione transire. Refugit Capitaneus in Peram, qui pòst Chium nauigans, ex vulnere vel tristitia inglorium transitum fecit. Imperator insuper, ne ab hostibus capiatur: O quispiā, inquit, valens tyro, propter Deum, ne Maiestas vafris viris succumbat, meo gladio me transfigat. Inter hæc Theophilus Palæologo, vir catholicus, iam perdita vrbe, me, inquit, viuere non licet. Teucrorumq́ pondus aliquādiu sustinens, & decertans, securi discinditur. Ita Iohannes Sclauus Illyricus, veluti Hercules se opponens, multos prius mactat: deinde gladio finiuit vitā hostili. Se inuicem pòst nostri, vt portam ingrediantur, vita oppressi pereūt. Quibus innixus Imperator cadens atq́ resurgens, relabitur, & compressione princeps patriæ è vita demigrat. Perierunt igitur ex nostris & Latinis & Græcis se inuicem concultantibus in portæ exitu, circiter octingenti. Capitaneus salutis, gloriæ, suiq́ obliuiscitur.

Inde Teucri altum murum decurrentes, ex alto quos possunt lapidant: Cuneúsque vnis vocibus per antemurale descendens, in fugam omnes nostros compellit. Rumorem iacturámque ex fugientibus audientes Paulus Troilúsque Bochiardi, viri Latini, vrbis ciues cū aliquot Græcis strenuis Latinísque equis insedentes, ob inuidos euadunt. Hostes fortè maiorem numerum quàm essent, autumantes, terga vertunt. Paulus in Teucrū vrget equum: lāceaq́ vnum transfodiens, cæteros in fugam vertit. Et ne ex alto lapidibus obruātur, ad Troilū inquit: Haa perijt ciuitas, nosq́ facilè ab Constantinopolis expugnatur.

hostium multitudine circumdati, spem vitæ perdemus. Et sic ictus securi Paulus in vertice, fuso cruore, cum fratre post redemptionem ad Galatam confugit. O rem mirabilem, ô stuporem. nec dum Phœbus orbis perlustrat hemisphærium, & tota vrbs à paganis in prædam occupatur. Concitè igitur omnes pedes decurrunt, quosq; resistentes gladio feriunt. Imbecilles, decrepitos, leprosos atq; infirmos trucidant. Obsequentibus vitam parcunt. Sanctissimæ Sophiæ admirandum templum, quod nec Salomonis æquat, profani atq; infidi ingredientes nullam sacris aris reuerentiam, neq; sanctis imaginibus agunt: quin potius exterminant, oculos sanctorum suffodiunt. Sanctorũ quoq; reliquias vel dilacerant, vel dispergunt. Sacrilegæ manus mox sancta Dei vasa vsurpant, argentum, aurum, tam sanctarum imaginum quàm mulierum, sacculis infarciunt. Fit clamor & vlulatus, ad cœlũ, & omnis sexus, omnis homo, omne aurum, omne æs, omnisq; supellex, omnisq; vrbis substantia in prædam vertitur. Securibus scrinia scindunt, fundos fodiunt pro thesauris, qui tanti reperiuntur, & noui & veteres, vt nulla sit vrbs seculo, quæ tantis affluat, & omnes absconditi in manus eorum peruenerunt. O Græci iam miseri, & miserabiles, qui inopiam fingebatis. Ecce iam in lucem venerunt thesauri, quos pro vrbis subsidio denegastis.

Triduo igitur in prædã decursam ciuitatem depopulatamq; regis Teucrorum ditioni dicati admodum relinquunt. Traducitur ad Papiliones omnis substantia & præda, vinctiq; omnes ad sexaginta millia funibus Christiani captiuantur. Cruces ex templorum apicibus parietibusq; euulsæ, pedibus conculcantur, violantur mulieres, virgines deflorantur, mares iuuenes in turpitudinem maculantur. Sanctimoniales reliquæ, etiam quæ apparentes fuerunt, luxu fœdantur. O Deus meus, quàm iratus videris, quàm immisericorditer faciem à fidelibus auertisti. Quid dicã? silebo aut narrabo in Saluatorem & sanctas imagines illatas contumelias? Parce mihi Domine, si tam fœdum scelus enarro. O confusionem Christianorum, si Christi Dei iniurias vindicare retardent. Sacras Dei scilicet sanctorum effigies humo prosternunt, quibus super non modò crapulam, sed luxuriam complent. Crucifixũ posthac per castra prauijs tympanis deludendo deportant, sputis, blasphemijs. opprobrijs iterum processionaliter crucifigunt, pileum Teucrale, quod Zarchula vocant, capiti superponentes, deridendo: Hic est Deus Christianorum. O Dei patientiam, bene videris iratus, bone Iesu, vt pro peccatis nostris tantas iniurias iterum toleres indignatus.

Parta autẽ victoria, Teucri Bacchanalia, festosq; dies celebrant, quibus rex fortè temulentior factus, sanguinẽ Baccho misceri voluit humanum. Vocatis igitur ad se Chirluca, cæterisq; Baronibus cõsularibus, reprehẽsis quòd nõ suasissent Imperatori, vel pacem petendã, vel dandã suæ ditioni vrbem: Chirluca, qui cogitauerat eius gratias captare, aduersus Perenses Venetosq;, qui arma, milites, consiliumq; dedissent, culpam retorquere curauit, quorum gratia Imperator resistentiam fecisset. Volensq; ille miser, qui semper gloriã mendacijs & schismate captare concupiuit, Calilbasciã vetustiorem, loco & prudentia primum Teucri Baronem, amicum admodum

dum Græcis, quòd crebris literis ad Imperatorē missis, eius animum detraxit, vtq́; fortis staret, accusauit, epistolasq́; seruatas in fide Regi præsentauit. Quibus oppidò commotus, nactam terram Peræ, nescio nisi Deo reuocante, & demoliri & trucidare disposuit. Calilbasciam ex hoc primùm vinctum mancipari turri, deinde omni auro & substantia priuari: posthac in Adrianopolim translatum, vita priuari iussit. Cuius mortem lamento flebili agrè totus exercitus tulit.*

At Chirluca malitiæ pœnam non euasit, qui protinus perditis primùm in bello duobus liberis maioribus, alio impubere luxui regali reseruato, coramq́; oculis tertio filio cæso, cum cæteris Baronibus decollatur.

Bailum itidem Venetorum, reliquosq́; delectos nobiles, & filium gladio extingui iubet. Consulémque Caraconensium cum duobus. pariter etiam Catharinum Contareno virum humanissimū, cum sex nobilibus Venetis, iam primùm redemptis, contra omnium fidem, nisi septē milibus aureorum vitam emissent, morte vtiq́; affecisset. Expletis autem Bacchanalibus, con cessa licentia, traditis in captiuitatem Græcis, fortè patriam non visuris, in suas regiones Teucri reuertuntur.

O miseros, & miserabiles Græcos, qui Latinos prohibuere, ne sacra con trectarent, vel aris libarent suis, iam profanis & collimosis dederint: & qui vnionem fidei contempserunt, iam quoq́; dispersi, in vnum peccati pœna conuenire non possunt.

Hæc præcogita Pater beatissime, qui vices Christi geris in terris, cuius interest tantas Christi iniurias & fidelium vlcisci. Igitur moueat te diuina pietas, & miserere Christianitatis tuæ, qui scis & potes, cui ad nutū omnes Christiani principes vindicaturi Christianorum iniurias, facilè obtemperabunt. Aliàs, scito in tantam iam superlatum pompam, vt non erubescat dicere, Sinum Adriaticum penetrare, Romamq́; venturum. Moueat igitur te iterum Pater beatissime, fides Petri, moueat Christi inconsutilis amictus, spongia, & mucro perditi, dilacerata Sanctorum reliquiæ, ædes sacræ euersæ, & profanata sterquilinijs Dei templa.

Sed vide connexam pariter iacturæ tempestatem, vt Perenses, dum vrbem captam vident, in fugam quasi amētes vertantur. Fiunt ex ipsis qui nondum naues ascenderant Teucrorum ad ripam incursantibus fustis in prædam. Captiuantur matres, liberis relictis, & econtrà. Alij æquore compressi merguntur. gemmæ sparguntur, & inuicem seipsos sine pietate prædantur, vt verum sit, quòd fugit impius, nemine persequente.

Quid dicam? ò potestas Peræ, ò prauum & insulsum tuorum consilium. Oratores terrore cōcussi à Perensibus regi vt claues offerant mittuntur. Ille periucundè intelligens, quòd potestatem non habeant, suscipit, in seruosq́; fœderatos acceptat. Constituit Teucrum rectorem, proscribit fisco omnium profugorum substantiam. Turres, murumq́; ciuitatis dirui iubet. ob temperant, & se vt salui sint, ei, neglecto Genuæ mandato, mancipant. Turremq́;, in cuius acumine Christi signū crucis, à quo & denominabatur, vsq́; ad fundamenta euertit. Sicq́; qui liberi erant, pacemq́; tenebant, iam serui

 sunt,

sunt, non sine pœnitudine: à qua vix vnquam liberari poterunt, nisi ex te, Pontifice summo. Quem vt Deus animet ad vindictam, oramus, fidentius supplicesq́ precamur. Datum Chij, decima sexta die Augusti, Millesimo quadringentesimo quinquagesimo tertio.

DE NIGROPONTI CAPTIONE.

FIDELIS *quidem & præpotens vrbs Nigropontensis, Christiani nominis titulo fideq́ insignis, ab olim Venetianæ ditioni & potētatui subiecta. Ciuitas profectò oppidò populosa, negotiosa, sed & rerum omnium opulentissima, ciuiumque optimorum refertissima. Terra quoq; & mari diligentissimè munita, portu præsertim tutissimo de mari gaudens: denique muris & mœnibus & turribus firmissimis vndique cincta & circum septa, ita vt prorsus inexpugnabilis omniū opinione crederetur. Quæ etiam ciuitas Chalcides alio vocabulo cognominata dignoscitur, in Insula Eubœa sita. Insula, inquam, in frumento, vino & oleo, cunctisq́ terra nascentibus, maiorem in modum fertilis & fœcunda, potissimùm autē aptis pro nauium galearumq́ fabrica lignis abundans, hoc modo sub Turcorum venit potestatem & direptionem, capta & expugnata anno Dominicæ incarnationis* M. CCCC. LXXI. *vertente. Clarissimis quidē Venetis semper ab olim Turcos oppidò fuisse infestos, tum ob eorū in Christum fidem sinceram, tum etiā maximum eorum cui inuidebant potentiam, nemo qui grauissima inter eos hinc inde habita dissidia, bella vltro citroq́ fortiter gesta, guerrarum strepitus & cruentos sæpè congressus legit vel audit, dubitare potest. Hinc itaq; & hostili animo in ipsos Venetos Turcus infestus, & nobilis atq; prædiuitis Chalcidis Eubœæ situs opportunitate, opibus quoque & celebritatis gloria allectus, anno quo suprà Omarium Bechum principem Bassum cognominatum,*

Mahumet vrbē Nigropontensem obsidione cingit.

tyrannus ipse Mahumet cum exercitu copioso nauali & terrestri ad expugnandam ciuitatem ipsam Nigropontensem destinauit. Tandem post longam vrbis obsidionem ipsemet cum longè copiosiori exercitu ex Byzantio admouit: ponteq́ facto ex nauibus trans aquam profundam satis & latam, quæ vrbem præterfluit, militem in littus traiecit: & ex ea parte quà nō putabatur, muros aggreditur, machinis quatit, oppugnat, iactuq́ plurimorum lapidum sphæricorum diruere festinat. Nam & traditor quidam omnium nequissimus & pessimus machinarum scilicet omnium quæ in ciuitate, in mœnibus, in turribus atque propugnaculis, erat magister & præfectus, Thomas scilicet Liburni cognominatus, signum Turcis dedit, & in loco suæ stationis muros vbi debiliores erant, bombardarum ictibus verberarent, facilè ruituros. quod factum est. Sicq́ proditione res acta est, non æquo Marte pugnatum. Interea classis Venetiana in subsidium & tutelam vrbis & ciuium obsessorum missa negligentius agens, vagabatur per mare, capiendis Ianuensium & Cataloniorum aliorúmque Christianorum nauibus intenta magis, quibus ad suam firmādam classem ratibus adiunctis,

ctis, Venetianus capitaneus, cuius rei gratia aduenerat, non satis probè est prosecutus. Cùm enim præpotentē nimis iam haberet classem, quæ rem conficere prosperè Deo propitio potuisset, ad Insulam quidem Euboiæ properauit, seq; ostendens maximam obsessis iam vndique ciuibus ex vrbe spectantibus, lætitiam suo aduentu infudit, ita vt manus vtrasque præ animi & cordis exultatione & iucunditate expanderent in cœlum: sed frustrauit eos iniquus ille capitaneus spe sua, opinione fefellit, turbauit exitu infausto, tristitia affecit ingenti, haud dubiè quin longè maiori quàm antè gaudio lætificaret. Nam cum tanta esset fretus classe, ipse formidolosus inter inimicorum morsus, mortisq; horrenda cruciatus, ciues fideles dereliquit; & præclaræ vrbis miserandam direptionem prospiciens, nihil prorsus effecit; neque propius voluit applicare, cum tamen omnes pontes quos Turci fecerant, facilè sua classe armatissima irrumpere potuisset. Cumq; omnes singularum patroni nauium per classem passim contra eum conclamarent, grauiterq; omnino suam negligentiam ferrent, crebrò ingeminantes, Cur trepidaret, cur non accederet, cur de industria tam insignem, tam fidelem, tam opulentam ciuitatem, perditum iri permitteret? Ille surda hæc aure hauriens, in eodem loco immobilis inutilisq; permansit. Itaque dum in mari nil agitur, & classis in vanum perseuerat fixa, atque defensionis signum obsessis ciuilibus nullum prorsus datur, quin potius tutationis fiducia sub oculis eripitur: Turcorum princeps animosior agens, res bellicas fauentibus fatis prosperè votiuéque prosequitur, ad mœnia properat intrepidus, assultum parat, ordinat conflictum: & quod in talibus conducit plurimum, accitis militibus, accurata eos oratione corroborat, præmia etiam magna pollicens his qui primi muros conscenderent, atque ita vniuersorum animos adeò reddidit in prælium auidos & accensos, quòd per duos dies noctesq; continuas cum ingenti fragore, summo studio viq; maxima vrbē oppugnabant. Quanquam enim à ciuibus deintus machinis grauissimè vulnerarētur, ac inter bombardarum ictus veluti canes interficerentur, repellerenturq; eminus nonnunquam omnium generum missilibus: suorum tamen inter necem & stragem innumerā plurimamq; mortis imaginem tanto cum impetu & conatu, Turci irruptos occuparunt muros, imò tātæ alacritate alter alteri succedere cōtendebat, vt eorum nemo pedē referre, stare nemo coopertus sit: cuncti verò animosissimè assilire visi, quanquam frequētissimè interirent. Bis eos muris auolasse ferunt, bis inde fuisse præcipitatos nostrorum audacia: tandem verò vbi nostri auxilio classis quam sub oculis cernebant penitus destituti, longaq; fatigati oppugnatione, & exhausti laboribus, rem omnem perditam vident, fracti animis in vrbis forum pariter conueniunt: & confortati diui sacramenti Eucharistiæ vel conspectione vel sumptione, irrumpentibus iam Turcis, manus enixissimè cum eis conserunt, trucidant quotquot possunt, neciq; dant innumeros, & orcis infernalibus immittunt, donec tandem & ipsi pro Christi fide constātissimè agonisantes, mortem subeunt haud dubiè beatam. Et quod fœmineo sexui magnopere gloriosum extitit, hanc inter cædem miserabilem, plurimas egregia forma fideq; fœminas,

Capitaneus occasionem rei benè gerendæ negligit.

Turci vrbem oppugnant.

Vrbs expugnatur.

nas, tum nuptas, tū virgines, armis indutas ferunt more Amazonum, pugnauisse: sicq; inter reliqua mortuorum cadauera fuisse repertas quasi non antea voluissent occumbere quàm perfidißimorum Turcorum suis tenellis animis effudissent cruorem: quo vel sic inimicum nobis sanguinē libassent, & præstitissent obsequium Deo in ipso suæ articulo mortis. Verùm viri illi ciuesque clarißimi proditorem illum nefarium Liburni superiùs memoratum superstitem habere nolētes, dignis priùs supplicijs pro reatu de eo sumptis, crudeliter interemerunt. Hæc inter agendum vrbis duntaxat prætor Paulus Erico appellatus, in arcem confugit, adhærentibus sibi paucis quibusdam primoribus ciuitatis, paucis aliunde euadentibus. Capta itaque Turcus vrbe, victoriáque adepta, omnes Italici generis puberes palis acutißimis fecit affigi, alios saxis elisit, alios sectos per medium diuisit, alios varijs pœnis atque horrendis affectos cruciatibus, ad supera (haud dubium) transmisit: Græcanā tamen gētem sub hasta vendi præcepit. Vnde factum est, vt omnes Chalcidis plateæ & viæ cruore occisorum replerentur. Interea prætoris vrbis filia vnica, virgo castißima, puella decora facie & venusto aspectu, Turco ob suam pulchritudinem ingentem adducta, cum turpitudini & fœdæ commixtioni consentire prorsus renueret, protinus iugulata, proq; fide castitatis martyrio proculdubio coronata: sponso virginum Christo sponsa ipsa in æuum est in cœlis coniuncta. Porrò qui in arce erant, data sibi à Turco fide de vita seruāda, pactóque firmato, quòd salui euaderent, si arcem liberè in deditionem traderent: exinde confidenter exierunt. Sed mox egressos ipse fœdifragus tyrannus arce potitus, omnes ad vnum iußit extemplo trucidari. Hunc in modum (profectò miserandum) ciuitate perdita, occisis incolis, cæde expleta; Venetorum capitaneus classe soluta, qua omnium arbitratu sola omnipotentis voluntate excepta, facilè tantùm defensasset vrbem, si vir fidus & fortis fuisset: cum paruo honore, fructu nullo, opprobrio sempiterno rebus infectis, imò turpißimè neglectis, Venetias remeauit: moxq; apud Senatum accusatus, defensionis quidē locum accepit. Sed post multas in vanū adductas falsas rationes & excusationes in peccatis, tandem non satis dignam pro meritis accepit vltionem. Exilio relegatus, atque perpetuò profligatus cum omnibus suis à ciuitate Venetiarum in oppidum, cui est vocabulum Vtinum. Ita res hæc finem accepit tristem prorsus, & infelicem.

Paulus Erico prætor arcē occupat.

Turcus fœdus violat.

M. An.